

Johtaminen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen

Tiina Riihimäki
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Yamk-tutkinto (90 op)
Sosionomi Yamk
Opinnäytetyö, 2019

YKSILÖKOHTAISEN ARVIOINNIN KEHITTÄMINEN PIENTEN LASTEN KOKEMAAN HYVINVOINTIIN

TIIVISTELMÄ

Tiina Riihimäki

Yksilökohtaisen arvioinnin kehittäminen pienten lasten kokemaan hyvinvointiin

91 s, 7 liitettä

Syksy 2019

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Johtaminen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen YAMK-tutkinto (90 op)

Sosionomi YAMK

Johtaminen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavan palvelutuotannon kehittäminen -koulutus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää lasten hyvinvoinnin tarkasteluun väline, jolla voidaan osallistaa lapsia oman hyvinvointinsa ilmaisuun sekä kokeilla välineen käytettävyyttä ja toimivuutta. Kehitettävä väline oli varhaiskasvatusympäristössä käytettävä mobiilipohjainen hyvinvointikysely, johon 3–7-vuotiaat lapset voivat itse vastata aikuisen tuella.

Hyvinvointikyselyn taustaksi selvitettiin mm. olemassa olevia hyvinvointimittareita alle kouluikäisille lapsille sekä perehdyttiin nuorille aikuisille suunnattuun 3X10D-mittariin, joka on nuorten hyvinvointikokemusta mittaava digitaalinen työkalu. Lisäksi perehdyttiin hyvinvointiin käsitteenä ja erityisesti lasten hyvinvointiin Suomessa. Näiden pohjalta suunniteltiin ja kehitettiin mobiilipohjainen hyvinvointikysely pienten lasten kokeman hyvinvoinnin yksilökohtaiseen arviointiin.

Kehittämistyön lähtökohtana käytettiin osallistavan kehittämisen periaatteita. Kehittämistyöhön osallistui hyvinvointikyselyyn vastaavat lapset kyselyn kehittäjän kanssa vuorovaikutuksessa varhaiskasvatusympäristössä. Hyvinvointikyselyn kokeilutilanteessa lapset vastasivat hyvinvointikyselyn kysymyksiin ja tuloksina raportoitiin vastauksia, kokeilutilanteen havainnointikirjauksia ja lasten arviointia hyvinvointikyselyyn vastaamisesta sekä sen käytöstä.

Kehittämistyön tulokset osoittivat, että pienten lasten kokemaa hyvinvointia voidaan arvioida ääntä ja kuvaa sisältävällä hyvinvointikyselyllä käyttäen mobiililaitetta, mutta se edellyttää myös sensitiivistä vuorovaikutusta aikuisen kanssa. Tuloksissa todettiin myös se, että hyvinvointikysely sisältää myönteistä suhtautumista ja vahvuusperustaista ajattelua, jotka edistävät lasten hyvinvointia.

Kehittämistyön johtopäätökseksi tuli se, että pienten lasten kokemaa hyvinvoinnin arvioimisen kehittämistyötä kannattaa viedä eteenpäin. Tämän kehittämistyön jatkona nähtiin työskentely mittarin suunnittelun ja toteuttamisen suuntaan, jolla voitaisiin saada jäsen-tyneempää tietoa pienten lasten hyvinvoinnista.

Asiasanat: lapsuus, hyvinvointi, arviointi

ABSTRACT

Tiina Riihimäki

Development of assessing individually the wellbeing of small children

91 p., 7 appendices

Autumn, 2019

Diaconia University of Applied Sciences

Master's degree in the development of leadership and socially effective service provision

Master's degree Programme in the Development of Leadership and Socially Effective Service Provision

The goal of this master's thesis was to develop and test the usability of a tool for assessing the wellbeing of small children by enabling the children to express their wellbeing. The tool was a questionnaire operated on a mobile device, which children aged 3-7 years could answer by themselves with the help of an adult.

Established wellbeing metrics for pre-school aged children were studied as a background research for the questionnaire. A digital survey measuring the wellbeing experience of young adults, 3X10D, was also examined for this work as well as wellbeing as a concept and especially the wellbeing of children in Finland. Based on these a wellbeing questionnaire was designed and implemented on a mobile platform to assess the individual wellbeing experienced by small children.

The development work was based on the principals of participatory action research. In practice the development happened in an early childhood education context where children responded to the wellbeing questionnaire in interaction with the adult developer. In the testing phase of the questionnaire children responded to the questions and their answers, testing observation records and assessment of children about the usability and operability of the questionnaire were reported as results.

The results of the development work indicated that the wellbeing experienced by small children can be assessed with a questionnaire with sound and images on a mobile device but that it also requires sensitive interaction with an adult. The results also show that the wellbeing questionnaire promotes positive attitude and strength-based thinking, which contribute to the wellbeing of small children.

The final conclusion of this master's thesis is that the assessment of wellbeing experienced by small children is worth enhancing. A continuation of this development work could be further design and implementation of the metrics, possibly providing more structured information on the wellbeing of small children.

Key words: Childhood, Wellbeing, Assessment

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
1 LASTEN HYVINVOINTI	6
1.1 Hyvinvoinnin ulottuvuuksia	6
1.2 Lasten hyvinvointi Suomessa	10
2 LASTEN HYVINVOINNIN MITTAAMINEN JA KEHITTÄMISTARPEET	13
2.1 Pienten lasten subjektiivinen hyvinvointi.....	13
2.2 Nuorille suunnatun 3X10D-mittariston soveltuvuus pienille lapsille	17
2.3 Lasten hyvinvoinnin mittaaminen ja kehittämistarpeet.....	19
3 METODISET RATKAISUT	23
3.1 Osallistava kehittäminen.....	23
3.2 Osallistavan kehittämisen tavoitteet.....	27
3.3 Osallistamisen ja kehittämisen keinot	28
3.4 Osallistavan kehittämisen tavoitteiden arviointikriteerit.....	30
4 KYSELYN SISÄLLÖN SUUNNITTELU.....	32
4.1 Kyselyn laadinta.....	32
4.2 Kyselyn kysymykset.....	35
5 HYVINVOINTIKYSELYN KOKEILEMINEN	42
5.1 Kokeilutilanne.....	42
5.2 Hyvinvointikyselyn ja havainnointilomakkeen tulokset raportoituna	44
5.2.1 Hyvinvointikyselyn tulokset osa-alueittain	44
5.2.2 Havainnointilomakkeen kirjausten tulokset	48
5.2.3 Havainnointilomakkeen kysymysten tulokset	50
5.3 Arviointikriteerit	51
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	54
6.1 Eettisyydestä ja luotettavuudesta	54
6.2 Tavoitteiden saavuttaminen	57
LÄHTEET	60
LIITE 1. Kirjallisuushaku.....	68
LIITE 2. Suostumuslomake	73
LIITE 3. Havainnointilomake.....	74
LIITE 4. Hyvinvointia mittaavien välineiden kysymykset.....	75
LIITE 5. Hyvinvointikysely.....	77
LIITE 6. Hyvinvointikyselyn vastaukset.....	80
LIITE 7. Havainnointilomakkeen kysymykset.....	90

JOHDANTO

Lasten hyvinvointi Suomessa mietityttää ja herättää kysymyksiä sekä kansalais- että asiantuntijatasolla. Lapsista huolehtii ja lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaa laaja yhteiskunnallinen verkosto. Lasten hyvinvoinnista tarvitaan kuitenkin edelleen enemmän ja tarkempaa tietoa. Erityisesti lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista on tietoa saatavilla niukasti, ja yksittäisten lasten tilanteen tarkastelua ja tiedonkeruun menetelmiä on vielä kehitettävä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on olla esimerkki siitä, miten voidaan kehittää menetelmä, jolla pienten lasten subjektiivista hyvinvointitietoa voidaan kerätä aikuisen ja lasten vuorovaikutustilanteessa. Parhaimmillaan tämä menetelmän kehittämiseen keskittyvä opinnäytetyö edistää lasten hyvinvointitiedon keräämistä sekä tukee sen tulkintaa. Tästä voivat hyötyä pienten lasten kanssa toimivat tahot, kuten lasten neuvolatyö ja varhaiskasvatus. Käytännön tarpeisiin liittyvä tiedon keruun systematisoituminen voi onnistuessaan kerryttää myös tieteellisiin tutkimuksiin tarvittavia aineistoja. Tämä edellyttäisi kuitenkin pitkäkestoisempaa kehittämistyötä ja aineistonkeruuta kuin opinnäytetyön puitteissa on mahdollista.

Lasten ja perheiden palveluihin, kuten edellä mainittuihin neuvolatyöhön ja varhaiskasvatukseen, on havaittu tarvittavan ja suunniteltukin muutosta jo pidemmän aikaa. Vuonna 2015 aloittanut hallitus laati Lape-kärkihankkeen eli lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman vuosille 2016–2019. Hankkeen tavoitteena on parantaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja vähentää eriarvoisuutta. Tavoitteeseen pääsemiseksi uudistetaan palveluja ja palvelujärjestelmää sekä vahvistetaan lasten oikeuksiin ja tietoon perustuvaa toimintakulttuuria palveluissa ja päätöksenteossa (Valtioneuvosto 2017). Lisääntynyt tarve lasten hyvinvointitiedolle on konkretisoitunut myös valtion hallinnossa ja lainsäädännössä.

Kokemus hyvinvoinnista on henkilökohtainen, laaja ja moniulotteinen. Kun halutaan tietää lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista, tulee ensin määritellä hyvinvointi, päättää kuinka siitä kerätään tietoa ja lopulta pohtia, mitä mahdollisista vastauksista tai tuloksista voidaan päätellä. Tämän opinnäytetyön kohderyhmänä ovat alle kouluikäiset lapset eli tarkemmin määriteltynä 3–7-vuotiaat lapset, jotka eivät ole aloittaneet perusopetuksen ensimmäistä luokkaa. Tämän ikäisten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin arviointiin

haetaan esimerkkiä ja mallia 3X10D-mittaristosta, joka on Diakonia-ammattikorkeakoulun erityisasiantuntijan Sakari Kainulaisen tutkimusryhmineen kehittämä digitaalinen nuorten itsearviointikysely.

Sekä lapset että aikuiset ovat länsimaaisessa elämäntavassamme tottuneet digitaalisten laitteiden ja sähköisten ympäristöjen käyttöön. Lapset pystyvät vaivatta toimimaan digitaalisessa ympäristössä, kun saatavilla on aikuisen tuki. Siksi myös alle kouluikäisten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin arviointiin digitaalinen ja audiovisuaalisesti houkutteleva formaatti on perusteltu.

Kehittämisen tavoitteet:

1. Osallistaa lapsia oman hyvinvointinsa ilmaisuun
2. Kehittää hyvinvointikysely, jossa alle kouluikäiset lapset arvioivat itse omaa hyvinvointiaan
3. Kokeilla hyvinvointikyselyn käytettävyyttä ja toimivuutta alle kouluikäisille lapsille.

Kehittämisosiossa on perusteltu osallistavan kehittämisen kautta. Lisäksi on syvennytty lasten hyvinvointiin, sen tutkimiseen ja mittaamiseen. Lopuksi arvioidaan kehittämissuunnitelmaa ja kehittämistehtäviä sekä luonnostellaan johtopäätöksiä ja jatkamahdollisuuksia.

1 LASTEN HYVINVOINTI

1.1 Hyvinvoinnin ulottuvuuksia

Hyvinvointi on laaja ja monitahoinen ilmiö, jonka ymmärtäminen vaatii asiaan perehtymistä. Hyvinvointi käsitteenä ja sen määrittely on haastavaa, sillä määrittelyn tulos vaihtelee esimerkiksi sen mukaan, minkä tieteenalan näkökulmasta hyvinvointia tarkastellaan tai keskitytäänkö materiaaliseen vai henkiseen hyvinvointiin. (Salmi & Lipponen 2013, 3.) Hyvinvoinnin käsitettä voidaan lähestyä myös hyvinvointiresurssien (mm. terveys, perhe, työllisyys, talous, asuminen, vapaa-aika) näkökulmasta ja lasten hyvinvointiin liittyen lasten tarpeiden näkökulmasta (Vornanen 2001, 21).

Hyvinvointikeskustelussa on rinnakkain kaksi hieman erilaista käsitystä hyvinvoinnista: welfare-hyvinvointi ja wellbeing-hyvinvointi, joista ensimmäinen tarkoittaa kansalaisten hyvinvointia tukevaa yhteiskuntapoliittista järjestelmää, ja toinen liittyy yksilöiden henkilökohtaiseen kokemukseen hyvinvoinnistaan. Welfare-käsite kuvaa hyvinvointia elintasona heijastellen elämänlaatua. Wellbeing-käsite viittaa yksilön kokemukseen ja tunteeseen hyvinvoinnista, jota voidaan tavoitella ainoastaan kysymällä siitä suoraan. (Toikko 2014, 95–96.)

Hyvinvointia on tulkittu perinteisesti jakamalla se subjektiiviseen ja objektiiviseen hyvinvointiin. Professori Riitta Vornanen (2001, 21) on tiivistänyt subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvoinnin jaon seuraavasti:

”Subjektiivisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta hyvinvoinnista ja objektiivisella hyvinvoinnilla hyvinvoinnin ulkoisia ehtoja, joita pyritään määrittelemään ja arvioimaan.”

Lasten hyvinvoinnin objektiiviset mittarit ovat tilastotietoja ja toistuvia tutkimuksia, jotka tuottavat systemaattista tietoa väestötasolla, joissa huomio voidaan kohdentaa erityisesti lapsiperheiden ja lasten hyvinvointiin. Tämän lisäksi olisi tähdellistä saada tietoa lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista. Tarvitaan keinoja ja välineitä tuottaa seurantatietoa lasten hyvinvoinnista ja ennen kaikkea tietoa siitä, miten lapset itse kokevat ja arvioivat omaa hyvinvointiaan.

Hyvinvointia on tarkasteltava sekä objektiivisesta ja subjektiivisesta näkökulmasta. Emeritusprofessori Erik Allardt (1976, 35) totesi jo 70-luvulla tehdyssä kuulussa hyvinvointitutkimuksessaan, että objektiivisten ja subjektiivisten hyvinvoinnin kriteerien suhteessa on vielä paljon tutkittavaa. Objektiiviseen hyvinvointiin kuuluvien olosuhteiden, elintason ja elinolojen rinnalla on hyvä perehtyä myös toimintavalmiuksiin, selviytymisstrategioihin ja elämänhallintaan, jotka sisältyvät taas subjektiiviseen hyvinvointiin (Vornanen 2001, 22). Miten näitä valmiuksia, strategioita ja hallintaa subjektiivisena kokemuksena voidaan lasten osalta selvittää?

Objektiivisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin näkökulmat ovat tarpeen, kun pyritään kehittämään tapauskohtaista lasten hyvinvoinnin arviointia käytännön työn tarpeisiin. Objektiivisen hyvinvoinnin tarkastelutapa kiinnittää huomiota hyvinvoinnin ulkoisiin ehtoihin eli olosuhteisiin ja toiminta- ja kehitysympäristön laatuun. Subjektiivinen näkökulma lasten hyvinvointiin edellyttää, että yksilöt voivat ottaa kantaa elinoloihinsa ja elämäänsä, ilmaisevat mielipiteensä ja tunteensa siitä, pitävätkö he itseään hyvinvoivina tai onnellisina. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.) Tarvitaan siis eri ikävaiheisiin soveltuvia tutkimusmenetelmiä ja indikaattoreita, esimerkiksi lasten havainnointi, haastattelu ja kuunteleminen voivat tuottaa tietoa heidän kokemuksestaan hyvinvoinnistaan. (Salmi & Lipponen 2013, 6.) Tällaisia lapsilähtöisiä hyvinvointitiedon keruumenetelmiä ei ole ollut olemassa, näin todetaan pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan vuonna 2013 julkaisemissa työpapereissa (Salmi & Lipponen 2013, 5) Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä.

Hyvinvoinnin teoreettinen tarkastelu on edennyt tarveteoreettisesta resurssiteoreettiseen keskusteluun ja sittemmin toimintateoreettiseen keskusteluun. Suomalainen Erik Allardt (1976) on kehittänyt hyvinvoinnin luokittelun jo muutama vuosikymmen sitten, ja se soveltuu käytettäväksi edelleen. Allardt muodostaa hyvinvoinnin kolmesta eri osa-alueesta tarveteoreettisesti, jotka ovat elintaso (*having*), yhteisyyssuhteet (*loving*) ja itsensä toteuttaminen (*being*). *Having* sisältää elintasoon liittyvät tekijät, kuten tulot, asuminen ja työllisyys, kun taas *loving* ja *being* kuvaavat subjektiivisempia asioita, perhe- ja ystävyssuhteita sekä vaikuttamista omaan elämään. (Törrönen 2012, 34.) Allardtin luokittelu yhdistää tarve- ja resurssiperustaiset hyvinvointiteoriat (Niemelä 2020, 18), mutta painottaa tarpeita keskeisinä taustatekijöinä (Kainulainen 2011, 144) ja niinpä Allardtin typologia käsitetään yleisesti tarveteoreettisena ajatteluna. Tarveteoreettinen lähestymistapa

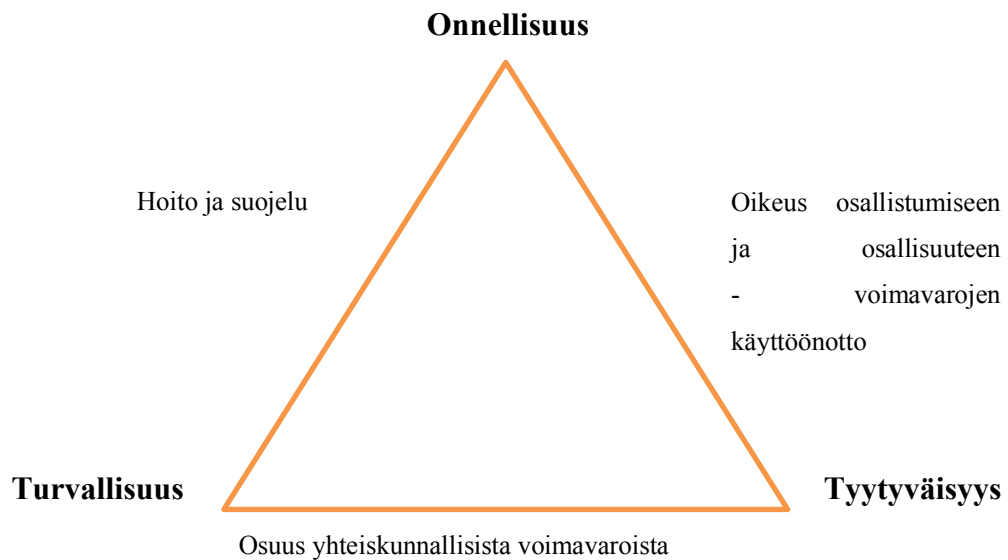
hyvinvointiin ei ole kritiikitön, sillä sitä voidaan arvostella siitä, että se lähtee liikkeelle vain ihmisen tarpeista eikä ota huomioon hänen mahdollisuuksiaan toteuttaa tarpeitaan (Törrönen 2012, 34).

Tarveteoreettisen ajattelun vastapainoksi on noussut resurssiteoreettinen ajattelu, jonka lähtökohtana ovat ihmisen mahdollisuudet toteuttaa hyvinvointiaan olemassa olevilla resursseilla tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Resursseista käytetään myös käsitettä pääoma, joka voi olla taloudellista, sosiaalista tai kulttuurista. (Törrönen 2012, 34.) Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu (1984; 1998) on käynyt laajan ja syvällisen pääomakeskustelun, jota voidaan nimittää puhtaasti resurssiteoreettiseksi hyvinvointinäkemykseksi. Törrösen (2012, 34) mukaan taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma ilmentävät luottamuspääomaa, joka kertoo ihmisen luottamussuhteista muihin ihmisiin ja yhteiskunnan toimintaan.

Laajempaa näkemystä resurssiteoreettisesta ajattelusta osoittaa toimintateoreettinen lähestymistapa. Niemelä (2010, 19) kutsuu toimintateoreettista lähestymistapaa osallisuus- ja toimintaperustaiseksi hyvinvoinniksi, joka jäsentää hyvinvoinnin toiminnallisuuden ja yhteisön osallisuuteen liittymisen tuloksena. Nobel-palkittu Amartya Sen (2009) on kehittänyt toimintakykyteorian, joka istuu oivallisesti toimintateoreettiseen ajattelutapaan. Toimintakykyteoria on yhteiskunnallisen tasa-arvon mittari, joka on yhtä aikaa sekä oikeudenmukaisesti perusteltavissa että empiirisesti sovellettavissa (Saari 2011, 48).

Hyvinvoinnin kaikki tasot ja ulottuvuudet ovat omanlaisiansa eikä niitä voi summata yhteen. Jos samaan hyvinvoinnin luokitukseen halutaan sijoittaa tarve-, resurssi- tai toimintateoreettinen tarkastelu, ne on pidettävä erillisinä, koska ne mittaavat hyvinvoinnin eri puolia. Kutakin hyvinvoinnin tasoa ja ulottuvuutta on mitattava oikealla tavalla, kutakin ominaislaatua erikseen. (Niemelä 2009, 231.)

Vornanen (2001, 27) esittää lasten hyvinvointikolmion (kuvio 1), joka perustuu em. having-, loving- ja being-ulottuvuuksiin. Kolmion kulmat muodostuvat turvallisuudesta, tyytyväisyydestä ja onnellisuudesta, lisäksi kolmiossa on kriteereinä lapsen oikeus hoitoon ja suojeluun, oikeus osallistumiseen ja oikeus osallisuuteen. Lasten hyvinvoinnin kriteerit juontavat lapsen oikeuksien sopimuksen kolmen kovan P:n periaatteesta eli protection, provision ja participation (Kiili 1998, 2006).

Kuvio 1. Lasten subjektiivisen hyvinvoinnin kolmio (Vornanen 2001, 27)

Lasten subjektiivisen hyvinvoinnin mittaaminen ja sen antama tieto lasten hyvinvoinnista on tärkeää. Edellä esitetyssä kuviossa 1 nähdään, kuinka lasten hoito ja suojelu sekä osuus yhteiskunnallisista voimavaroista edistää lasten turvallisuutta, ja kuinka hoito ja suojelu sekä osallisuuden kokemus luovat onnellisuutta. Pienten lasten elämässä päivittäinen huolenpito on tärkeää, ja se ylläpitää perusturvallisuuden kokemusta, onnellisuutta ja tyytyväisyyttä taas selittää usein koko elämäntilanne tavoitteineen ja toteutumisineen. (Vornanen 2001, 27–28.)

Kun asetetaan lapset hyvinvoinnin subjekteiksi, on haasteena ensinnäkin saada esille yksilön, lapsen, kokemukset ja voimavarat esille tulkintoineen ja sijoittaa ne ulkoisiin elämän olosuhteisiin. Lasten subjektiiviseen hyvinvointiin kuuluvana voidaan pitää turvallisuuden kokemista, joka heijastelee erityisesti kokemusta ihmisten välisistä suhteista. Turvallisuuden lisäksi lasten subjektiivista hyvinvointia kuvaa tyytyväisyys ja onnellisuus. (Vornanen 2001, 25–26.)

Lasten turvallisuutta, tyytyväisyyttä ja onnellisuutta luodaan edistämällä lapsen oikeuksia (Vornanen 2001, 28). Lapsen oikeuksien edistäminen tarkoittaa usein toimia valtakunnallisesti ja kansainvälisesti, mutta millainen onkaan yksilön, eli lapsen, subjektiivinen kokemus oman hyvinvointinsa kannalta tällaisista toiminnoista? Selkeää vastausta tällaiseen

syy-seuraussuhde-tyyppiseen kysymykseen tuskin löydetään, mutta sitä tulee lasten hyvinvointitiedon kannalta pyrkiä selvittämään.

1.2 Lasten hyvinvointi Suomessa

Hyvinvointitutkimuksen, lasten hyvinvointiin liittyvän lainsäädännön ja keskeisten lasten hyvinvointitoimijoiden kartoittaminen on merkityksellistä, kun kehitetään tapauskohtaista lasten hyvinvoinnin arviointia käytännön työn tarpeisiin. Jotta voidaan kehittää käytäntölähtöinen työn tarpeisiin vastaava hyvinvointikysely, on saatava myös käsitys siitä, miten Suomessa suhtaudutaan lasten hyvinvointiin ja minkälaiset reunaehdot sitä kehys-tävät.

Hyvinvointitutkimusta väitöskirjatasolla Suomessa on julkaistu pohjoismaisena elinolo-tutkimuksena, jonka taustalla on taloustieteellinen tutkimusorientaatio. Toinen hyvinvointitutkimuksen suunta on ollut elämänlaatututkimus, joka on saanut vaikutteita sosio-logioasta ja psykologiasta, samoin vaikutteita on saanut elämäntyylitutkimus. Elämänta-patutkimus on tutkimussuuntaus hyvinvoinnin suhteen, joka nojaa lähinnä sosiaaliantro-pologiaan. Muita tutkimuksen kohteita Suomessa, jotka ovat lähellä hyvinvoinnin käsi-tettä, ovat elämänhallinta ja elämänpolitiikka sekä inhimillisen turvallisuuden ja turvat-tomuuden tutkimus. (Kainulainen 2006, 30-31.)

Hyvinvointi on nähty Suomessa aluksi objektiivisina elinoloina, joiden arvioitiin muo-dostuvan ihmisen tarpeentyydytyksestä. Tämän jälkeen tuli välineellistymisen kausi, tut-kimus kohdistettiin asioihin, joihin voitiin vaikuttaa, ja joilla arveltiin olevan välillinen yhteys ihmisen hyvinvointiin. Sitten yhdistettiin nämä asiat ja hyvinvointi nähtiin moni-ulotteisena tärkeitä elämänalueita myötäilevänä kokonaisuutena, joka liittyy tarpeiden tyydytykseen, käytettävissä oleviin resursseihin, ja johon sisältyy sekä objektiivinen että subjektiivinen elementti. (Kainulainen 2006, 44-45.)

Hyvä esimerkki nykyaikaisesta ja ajantasaisesta hyvinvointitutkimuksesta on kokooma-teos Suomalaisten hyvinvointi 2018. Siihen on kerätty tietoa väestön elinoloista, hyvinvoinnista, sosiaali- ja terveystalouden käytöstä sekä kansalaisten asenteista. Lisäksi

esitellään hyvinvoinnin kehitystä ja sen jakautumista sekä arvioidaan hyvinvointipolitiikkaa. Teos perustuu rekisteri- ja kyselytutkimusaineistoihin. (Kestilä & Karvonen 2019.)

Suomessa lasten hyvinvointia määrittelevät lait sekä liittyy kansainväliset sopimukset. Selkein lasten hyvinvointiin liittyvä laki on lastensuojelulaki (L 417/2007), joka määrittelee tarkasti hyvän ja turvallisen lapsuuden reunaehdot ja jonka tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (L 417/2007). Toinen tärkeä pienten lasten hyvinvointiin liittyvä laki on varhaiskasvatustaki (L 540/2018), joka takaa jokaiselle lapselle oikeuden varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus lisää ja ylläpitää lasten sekä perheiden hyvinvointia, ja se nähdään nykypäivän Suomessa tärkeänä ja kiinteänä osana ihmisen elinikäistä oppimispolkua aina varhaisvuosista seniori-ikäiseksi. Muut lapsiin kohdistuvat lait säätelevät mm. lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, adoptiosta, perusopetuksesta, lapsen hoitotuesta ja edunvalvonnasta. Juridisesti katsoen lasten hyvinvoinnista on huolehdittu Suomessa kattavasti.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus solmittiin vuonna 1989, ja Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 1991 (A 60/1991). Sopimuksessa on neljä peruseriaatetta: 1) syrjimättömyys, 2) lapsen edun huomioiminen, 3) oikeus elämään ja kehittymiseen ja 4) lapsen näkemyksen kunnioittaminen (Unicef). Sopimuksen sisältö on yleisesti tiivistetty kolmen kovan P:n periaatteen mukaisesti (Kiili 1998, 2006) eli lapsilla on oikeus suojeluun (Protection), osuuteen yhteiskunnan voimavaroista (Provision) ja oikeus osallistua omaa elämänsä ja elinympäristöään koskettavaan päätöksentekoon (Participation).

Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi lapsen oikeuksia edistää, valvoo ja tarkastelee Suomessa lapsiasiavaltuutettu, joka aloitti toimintansa 1.9.2005. Lasten hyvinvoinnin kannalta on oleellista, että maastamme löytyy riippumaton taho, joka tarkastelee lapsiin liittyvän lainsäädännön, tutkimuksen, kuntien päätöksenteon ja käytännön arkielämän toteutumista ja heijastumaa lapsiin ja lapsiperheisiin. Lain mukaan lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on edistää lapsen etua, oikeuksia ja hyvinvointia yleisellä yhteiskunnallisella tasolla ja tehtävään kuuluukin yhteistyö muiden viranomaisten, asiantuntijoiden, järjestöjen ja lapsipolitiikkaan osallistujien kanssa. (L 1221/2004.)

Myös vahvasti paikalliseen tasoon vaikuttava valtakunnallinen toimija Kuntaliitto edesauttaa lasten hyvinvoinnin toteutumista. Kulloinkin voimassa olevien lapsi- ja perhepolitiikan tavoitteiden mukaisesti Kuntaliitto pyrkii luomaan kunnille ohjeistavia asiakirjoja paikalliseen lapsia ja perheitä koskevaan päätöksentekoon ja kunnissa tehtävään lapsi- ja perhetyöhön. Kuntaliitto onkin julkaissut lapsipoliittisen ohjelman Eläköön lapset vuonna 2000 (Paavola, Rousu & Laiho 2006) ja opaskirjat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiseen (Kuntaliitto 2009).

Suomessa niin kutsutulla kolmannella sektorilla on useita järjestöjä ja yhteisöjä, jotka toimivat lasten suojelun ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry, Lastensuojelun Keskusliitto ja Ensi- ja turvakotien liitto ovat kansallisesti tunnettuja ja vaikuttavia toimijoita, joiden päämääränä on parantaa lasten asemaa yhteiskunnassa ja edesauttaa erilaisin tavoin jokaisen lapsen hyvän lapsuuden rakentumista.

2 LASTEN HYVINVOINNIN MITTAAMINEN JA KEHITTÄMISTARPEET

2.1 Pienten lasten subjektiivinen hyvinvointi

Hyvinvointitutkimuksen voidaan sanoa olevan lähtöisin Ison-Britannian 1900-luvun alun työväenluokan elinolospelvityksistä sekä Yhdysvalloissa tehdyistä siirtolaistutkimuksista. Suomessa hyvinvointitutkimusta on julkaistu 1950-luvulta lähtien. Ensin tutkimus keskittyi sosiologiaan ja sosiaalipolitiikkaan ja tarkentui sittemmin yhteiskuntapolitiikkaan ja sosiaalityöhön. (Kainulainen 2011, 140–141.) Tänä päivänä hyvinvointitutkimusta edistää erityisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, joka pyrkii monitahoisella tutkimustyöllä tuottamaan hyvinvointia edistävää tietoa politiikkaan (Lammi-Taskula & Karvonen 2014).

Hyvinvointitutkimus jaotellaan karkeasti positiiviseen ja negatiiviseen tutkimustapaan. Positiivisessa tutkimustavassa lähdetään nykyisestä hyvän elämän mallista ja arvioidaan elinoloja sitä vasten, kun taas negatiivisessa tutkimustavassa selvitetään elinolojen puutteita. Kun tutkitaan tai arvioidaan lasten hyvinvointia, voidaan valita joko vahvuuksiin tai puutteisiin perustuva lähestymistapa, halutaanko siis kuvata hyvinvointia vai pahoinvointia. Myönteiset tunteet, kokemukset ja niiden tunnistaminen vahvistavat hyvinvointia. Lapsen vahvuuksiin ja valmiuksiin keskittyminen edistää hyvinvointia myös tulevaisuudessa, ja arvioimalla vahvuuksia ja valmiuksia on mahdollista edistää positiivista kehitystä. (Vornanen 2001, 21.)

Kun lasten hyvinvointia tarkastellaan, huomio kiinnittyy olosuhteisiin ja toiminta- ja kehitysympäristön laatuun (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011). Muita tekijöitä, joita lasten hyvinvointiin liitetään, ovat esimerkiksi fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, perustarpeiden tyydyttäminen, elinympäristön laatu, terveys, sosiaaliset suhteet jne. Lasten hyvinvointitutkimuksesta on puuttunut lapsen oma kokemus ja lapsen oikeuksien näkökulma onkin painottunut viime aikoina lapsitutkimuksessa ja myös hyvinvointia koskien. (Salmi & Lipponen 2013, 3-4.)

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asetti vuonna 2009 “Lasten kansalliset hyvinvoinnin indikaattorit” -työryhmän, jonka yhtenä tavoitteena oli laatia ehdotus

säännöllisesti seurattavista lasten hyvinvoinnin indikaattoreista. Työryhmän raportissa ehdotetaan, että lapsiasiavaltuutettu esittäisi vuosittain tulkinnan lasten hyvinvoinnin kehityksestä vuosikirjassaan indikaattoreiden valossa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.) Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa vuodelta 2014 kuvataan yhteistyöhanketta, jossa tavoitteena oli tuottaa indikaattoreihin perustuva kuvaus lasten hyvinvoinnista Suomessa opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän kanssa. Lisäksi arvioitiin indikaattoreiden toimivuutta. Vuosikirjassa esitellään lasten hyvinvointia kuudella ulottuvuudella ja 58 indikaattorilla, jotka pohjautuvat YK:n lasten oikeuksien sopimukseen sekä tilastotietoon. Tiivistettynä lasten hyvinvointiin vaikuttavat perhe ja ihmissuhteet, elintaso, varhaiskasvatus, koulu, turvallisuus, vapaa-aika, sosiaali- ja terveydenhuolto, terveystottumukset, media ja markkinat ja vanhempien työelämä. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014).

Työryhmän raportissa todetaan, että hyvinvoinnin tutkimisessa edellytetään yksilön ottavan kantaa omiin elinoloihinsa. Tässä nähdään ongelma aivan nuorimpien lasten osalta, sillä he eivät pysty vastaamaan omaa hyvinvointiaan koskeviin kysymyksiin. Lapsen oma näkemys itseä koskevista asioista on tärkeää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011.) Kun asioita tarkastellaan lapsen näkökulmasta, ei kuitenkaan välttämättä tarkoiteta sitä, että niitä pitäisi kysyä lapselta itseltään. Ilmiöitä voidaan tarkastella niin rakenteellisesta kuin toiminnallisestakin näkökulmasta. (Strandell 1995, 31.) Tällainen palveluista ja järjestelmistä kerättävä tieto kertoo välillisesti lasten oloista yleisellä ja keskimääräisellä tasolla eikä yllä kovinkaan syvälle lasten elämään (Kiili 1998, 12). Niemelän (2007, 6–7) mukaan Suomalainen lapsi vuodelta 2004 oli ensimmäinen Tilastokeskuksen lapsia kuvaava tilastollinen kokoomajulkaisu, jonka tilastotietojen yksikkönä on alle 18-vuotias lapsi. Julkaisu sisältää kuvauksia lasten väestöllisestä rakenteesta, perheistä ja isovanhemmista.

Kun tutkitaan lapsia, tutkimusaineisto koostuu joko tutkimusta varten tuotetusta tai arjessa syntyneestä materiaalista. Tutkimusaineisto voidaan saada suoraan lapsilta tai heidän kanssaan toimivilta aikuisilta esimerkiksi haastattelujen kautta tai toimintaa seuraamalla vaikkapa videoimalla. Tietoa voidaan myös kerätä lasten tuotosten kautta kokoamalla esimerkiksi lasten kertomuksia, esityksiä, valokuvia tai piirroksia. (Karlsson 2010, 127.) Vuonna 2011 toteutetussa Lasten Ikihyvä -kehittämisen ja tutkimushankkeessa käytettiin lapsinäkökulmaista lähestymistapaa ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimuksessa järjestettiin lapsille musiikillisia, kuvataiteellisia ja liikunnallisia työpajoja, joiden tuotokset

dokumentoitiin. Tässä hankkeessa katsottiin, että lasten henkilökohtaista ja persoonallista kokemusta ja näkemystä tulee kuunnella, jotta saadaan tietoa niistä asioista, jotka vaikuttavat lasten elämään positiivisesti tuottaen lapsille kokemuksen hyvinvoinnista. Aktiivisina toimijoina jokapäiväisessä elämässään lapset ovat asiantuntijoita oman hyvinvointinsa suhteen. Tavoitteena oli löytää lapsilähtöisiä laadullisia menetelmiä ja kehittää hyvinvoinnin mittaamiseen soveltuva multimediaa sisältävä verkkokyselylomake. (Poikolainen 2011, 3–5.)

Valtakunnan tasolla lasten hyvinvointia on pyritty määrittämään, tutkimaan ja mittaamaan myös muuten kuin YK:n lasten oikeuksien sopimusten, lapsiasiavaltuutetun ja tilastotiedon valossa. Erityisesti pienten lasten osalta voidaan mainita Johanna Kiili (1998), joka on kehittänyt lasten hyvinvointi-indikaattoreita Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksien ja Lasten oikeuksien sopimuksen kolmen P:n periaatteen mukaan. Tutkimuksessa laadittiin mittaristo, joka oli muodoltaan sekä haastattelurunko että kysely, sillä tutkimuskohteena olivat viisivuotiaat, peruskoulun ensiluokkalaiset sekä peruskoulun viides- ja seitsemäsluokkalaiset. Haastattelurunko suunnattiin viisivuotiaille sekä ensiluokkalaisille. (Kiili 1998.)

Lapsen ehdoilla -selvitys (Pekki & Tamminen 2002) keräsi lasten kanssa työskentelevien sekä lasten asioista välillisesti päättävien toimijoiden ajatuksia lapsen arjesta Suomessa. Kahdessa kunnassa toteutettu selvitysprojekti analysoi yli 800 henkilön näkemyksiä ja tarkastelu tapahtui lapsen ja hänen tasapainoisen kehityksensä näkökulmasta. Selvityksen mukaan lapsen hyvinvoinnin arvioinnissa on tärkeää kokonaisuus eli fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Lapsen hyvinvoinnin arviointi on monitahoista ja edellyttää tilanteen kokonaisvaltaista seurantaa ja ymmärtämistä. (Pekki & Tamminen 2002, 9–10, 55–56.)

Kuntaliitto (2009) on julkaissut kaksiosaisen oppaan lasten hyvinvointisuunnitelman laadintaan. Molemmat oppaat on julkaistu LapsiARVI-hankkeessa, ja oppaan toisessa osassa esitellään arki- ja kokemustiedon lomakkeisto, jolla voidaan taltioida kokemustietoa pieniltä lapsilta. Arki- ja kokemustietoa kerätään pieniltä lapsilta nelisivuisella kyselylomakkeella, jonka toimintaperustana on pienten lasten haastattelu ja vastauksien kirjaaminen kyselylomakkeelle. Arki- ja kokemustiedon kyselylomakkeessa pienille lapsille kerätään niukat taustatiedot ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä on 32 kpl.

Hyvinvointikysymysten aihealueita ovat ruokailu ja syöminen, uni ja nukkuminen, harrastukset ja leikit, tv-ohjelmat ja tietokone ja –pelit, kaverit ja läheiset, vanhempien ja läheisten aika, kuulluksi tuleminen kotona ja varhaiskasvatuksessa, kiusaaminen ja pelot, kivoin/mukavin asia kotona ja muualla. (Kuntaliitto 2009.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto Toimia kertoo KINDL-R-mittarista, joka on julkaistu vuonna 1998, ja jonka ovat kehittäneet Dr. Monica Bullingerin ja tutkijaprofessori Ulrike Ravens-Siebererin tutkijaryhmä. Saksankielistä KINDL-R mittaria on käännetty lähes 30 eri kielelle, myös suomeksi, ja sitä on käytetty useissa kansainvälisissä tutkimuksissa sekä terveyden että jotakin sairautta sairastavien lasten ja nuorten elämänlaadun mittarina. KINDL-R mittarista on muokattu nuorimmille lapsille eli 3-6-vuotiaille ja heidän vanhemmilleen haastattelupohjainen lomake Kiddy-KINDL, jossa on 12 kysymystä kuudesta eri teemasta: fyysinen hyvinvointi, tunne-elämän hyvinvointi, itsetunto, perhe, ystävät ja koulu. (Korpilahti, Lassander & Hakulinen-Viitanen 2013).

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma eli lape-ohjelma on vuonna 2015 aloittaneen hallituksen kärkihanke, jossa tavoitteena on luoda lapselle ja nuorelle suotuisa kasvu- ja oppimisympäristö sekä tukea perheen hyvinvointia. Pyrkimyksenä on siirtää painopiste ehkäiseviin palveluihin ja muuttaa toimintakulttuuri aidosti lapsi- ja perhelähtöiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen blogi-kirjoituksessa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) vuodelta 2018 Mitä lapsiperheille Suomessa kuuluu kuvataan lape-ohjelmaa seuraavasti:

”Parhaillaan on käynnissä Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE), jossa hajanainen palvelujärjestelmä uudistetaan lapsi- ja perhelähtöiseksi. Ohjelmassa mm. siirretään painopistettä kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin, vanhemmuuden tukeen sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Lisäksi päätöksenteon tietoperustaisuutta vahvistetaan.”

Lape-ohjelmaan kuuluu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kansallinen LTH-tutkimus, joka tuottaa seurantatietoa pienten lasten ja perheiden terveydestä, hyvinvoinnista, palveluiden käytöstä ja palvelukokemuksista. Tutkimus toteutetaan joka toinen vuosi ja kohdistuu 3-4 kuukauden ikäisiin vauvoihin ja 4-vuotiaisiin lapsiin perheineen. LTH-tutkimuksessa on seuraavat seitsemän sisältöaluetta 1) terveys ja toimintakyky, 2) hyvinvointi ja osallisuus, 3) perhe ja elinolot, 4) elintavat, 5) kasvu ympäristön turvallisuus, 6) lapsen varhaiskasvatus (nelivuotiaat), 7) avun saanti ja palvelut. Myös nelivuotiaat lapset

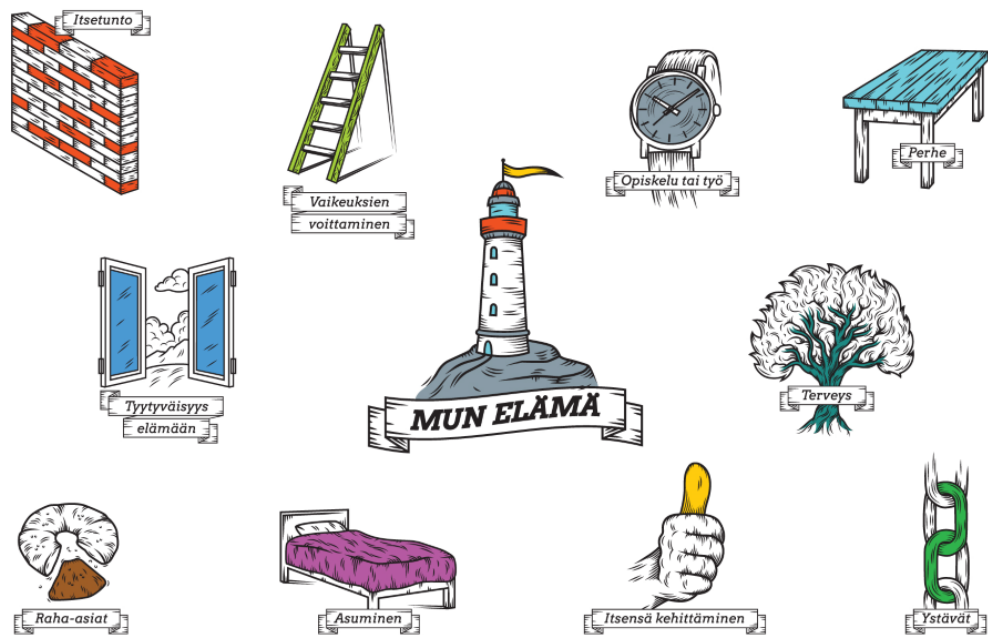
pääsevät ääneen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen LTH-tutkimuksessa. Lapsilta kysytään mielialaa hymiökuvien avulla sekä iloa ja harmia tuottavista asioista avoimilla kysymyksillä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

2.2 Nuorille suunnatun 3X10D-mittariston soveltuvuus pienille lapsille

Valtiovarainministeriö laati vuosille 2015–2016 väliaikaisen kuntakokeilulain, joka avasi Kuopiossa mahdollisuuden nuorille suunnatun tuen kehittämiseen ja sen asiakaslähtöiseen suunnitteluun. Tavoitteena oli kehittää työmenetelmä moniammatilliseen yhteistyöhön, niin että palvelusuunnitelma ei perustuisi jokaisen ammattiryhmän erikseen tekemiin palveluntarpeen arviointeihin vaan nuoren omaan arvioon elämäntilanteestaan ja tavoitteistaan. Valmista menetelmää ei ollut, joten päätettiin kehittää sellainen, ja kehittämistyön tuloksena syntyi Mun elämä -menetelmä. (Kainulainen & Juutinen 2017.)

Kehittämistyössä mukana ollut Diakonia-ammattikorkeakoulun erityisasiantuntija Sakari Kainulainen esittää seminaaridioissaan Mun elämä -menetelmän sisältävän visuaalisen 3X10D-elämänpyörän ja 30 kysymystä sisältävän 3X10D-mittariston (Kainulainen 2016). 3X10D-mittaristo on nuoren itsearviointikysely, joka toimii asiantuntijakeskustelujen pohjana ja jossa on keskiössä hyvinvoinnin ja toimintakyvyn arvioiminen. 3X10D-mittaristo sisältää kymmenen elämäalueen, joilta on koostettu 30 eri kysymystä, joita arvioidaan kolmen eri ulottuvuuden (tärkeys, tyytyväisyys, tulevaisuus) kannalta. Elämäalueet ovat itsetunto, vaikeuksien voittaminen, opiskelu tai työ, perhe, tyytyväisyys elämään, terveys, raha-asiat, asuminen, itsensä kehittäminen ja ystävät. Elämäalueet näkyvät myös kuvassa 1 Mun elämä -menetelmän visuaalinen elämänpyörä (Innokylä 2018):

TÄRKEYS – TYYTYVÄISYYS – TULEVAISUUS

Kuopion kuntakokeilut 2015-2016

3X10D™ Elämänpyörä

Kuva 1. Mun elämä -menetelmän visuaalinen elämänpyörä (Innokylä 2018)

3X10D-mittaristo on siis digitaalinen kysely, joka tuottaa tietoa nuoren subjektiivisesta kokemuksesta hyvinvoinnistaan kymmenellä eri elämänalueella. Kysely on helppokäyttöinen ja tuottaa mitattavaa tietoa hyvinvoinnista. Tämän opinnäytetyön osalta kiinnostus kohdistuu siihen, miten 3X10D-mittariston kaltainen digitaalinen kysely taipuu pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin selvittämiseen.

3X10D-mittariston kymmeneltä elämänalueelta koostettujen kysymysten avulla hahmotetaan kattavasti nuoren elämäntilannetta ja -laatua. Kaikki elämänalueet eivät ole soveltuvia pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin selvittämiseen, mutta kehittämistyössä nähdään mahdolliseksi muokata elämänalueita pienen lapsen välittömään kokemusmaailmaan soveltuviksi. Lisäksi elämänalueiden nimeäminen pienen lapsen elämään kuuluviksi on oleellisen tärkeää, esimerkiksi elämänalue asuminen voisi olla nimeltään koti. 3X10D-mittariston 3 ulottuvuutta eli tärkeyden, tyytyväisyyden ja tulevaisuuden näkökulmat olisivat merkityksellisiä pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin selvittämisessä, mutta eivät välttämättä mahdollisia tutkia.

Perehtyminen lasten hyvinvointiin ja erityisesti subjektiivisen hyvinvoinnin tarkasteluun osoittaa, että suoraviivainen 3X10D-mittariston muokkaaminen pienille lapsille ei onnistu. Ensinnäkin pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin selvittäminen tulee tehdä positiivisesta tutkimustavasta ponnistaen, siis keskittyen vahvuuksiin ja myönteisyyteen. Lisäksi on huomioitava pienten lasten puutteellinen luku- ja kirjoitustaito. Tämä tarkoittaa sitä, että subjektiivisen hyvinvoinnin asioita on tutkittava lapsilta esimerkiksi äänen, liikkuvan kuvan, animaation tms. keinoin.

Yksi merkittävä asia, joka tulee ottaa huomioon, on pienten lasten ajattelun kehitys. Lapset ajattelevat ja hahmottavat ympäristöään eri tavalla kuin aikuiset, ja myös motivaatio ja kiinnostuksen herättäminen ovat asioita, joita 3X10D-mittaristoa muokatessa tulee tarkasti miettiä. Osviittaa tähän antaa Susanna Helavirta (2011), joka on perehtynyt väitöskirjassaan Lapset hyvinvointitiedon tuottajina lasten asemaan ja toimintaan hyvinvoinnin tutkimuksessa. Kun lapsi on tutkimuskohteena, on pohdittava luotettavuuteen liittyen ainakin tilannesidonnaisuutta, aikakäsitteitä, muistia ja mielikuvitusta (Helavirta 2011).

2.3 Lasten hyvinvoinnin mittaaminen ja kehittämistarpeet

Pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin kokemus on arvokasta tietoa niille tahoille ja aloille, joilla työskennellään lasten hyvinvoinnin edistämiseksi, esimerkkinä varhaiskasvatus ja neuvolatyö sekä järjestötoiminta. Käytännön näkökulmasta pienten lasten kokemuksia ja näkemyksiä omasta hyvinvoinnistaan on haastavaa selvittää, sillä aihe on laaja-alainen ja vaatii lasten kanssa työskenteleviltä erillistä perehtymistä ja osaamista aiheeseen. Olisi kuitenkin tärkeää saada esille pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin kokemusta, jotta lasten osallisuus ja kuulluksi tuleminen toteutuisivat aidosti.

Suomalainen varhaiskasvatus on kansainvälisesti tunnustettua. Varhaiskasvatus tapahtuu yhteistyössä huoltajien kanssa, ja tässä toiminnassa lapsen subjektiivinen hyvinvoinnin kokemus on hyvin merkityksellinen. Sekä varhaiskasvatuksessa että siihen linkittyvässä vanhemmuuden tukemisessa ja huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä pienen lapsen hyväksi on selkeä käytännön tarve tiedolle, joka koskee lapsen kokemusta ja näkemystä omasta hyvinvoinnistaan. Jos tällaista subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksen tietoa ei ole, kaikki päätöksenteko ja pedagogiset toimet varhaiskasvatuksessa sekä toiminta

kotona perustuu aikuisen ajattelemaan ja päättämään pohdintaan pienen lapsen hyvinvoinnin kokemuksesta.

Jos ajatellaan laajemmin lasten elämän piiriä ja asioita, jotka siihen vaikuttavat, voidaan ottaa tarkasteluun lastensuojelu laajasti ajateltuna. Yhteiskunnallinen päätöksenteko, vaikkapa liikennetkaisu ja vanhempien työssä käyntiin liittyvät ratkaisut, tukee lasten mahdollisuuksia hyvään elämään tai kaventaa niitä. Paikallisina toimijoina kunnat ovat velvollisia seuraamaan ja kehittämään lasten hyvinvointia, ja tähän kuuluu myös huomion kiinnittäminen lasten toivomuksiin ja tarpeisiin palveluja suunnitellessa ja toteutettaessa. Kaikilla kunnan viranomaisilla on myös velvollisuus tukea lasta ja perhettä. (Lastensuojelun käsikirja THL.) Lasten subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksen esiin nostaminen on tarpeen kaikin tavoin laajasti ajatellun lastensuojelun näkökulmasta. Käytännön työssä tiedonkeruu pienten lasten hyvinvointikokemuksesta voisi palvella varhaiskasvatusta, lasten neuvoloita, lastensuojelua, sosiaalityötä, kunnan erilaisia ympäristöjä ja palveluja suunnittelevia asiantuntijoita heidän toimiessa yhteistyössä tämän tiedon äärellä.

Tässä opinnäytetyössä perehdyttiin lasten hyvinvoinnin mittaamiseen kirjallisuushaulla (liite 1). Sen perusteella hahmottui lasten hyvinvointia mittaavien välineiden joukko, joita yhdistivät jotkin piirteet ja erottivat toiset. Analyysityötä helpottamaan laadittiin ensin jäsenitys mittareista, jotka aineistossa esiintyivät, ja sen jälkeen tutustuttiin näihin mittareihin. Nämä mittarit mittaavat ensisijaisesti terveyteen liittyvää hyvinvointia (HRQoL, (Health Related Quality of Life)). HRQoL on moniulotteinen ja subjektiivinen käsite terveyteen liittyvästä elämänlaadusta, joka kattaa sairauksiin sekä hoitoihin liittyvät fyysiset, emotionaaliset ja sosiaaliset osatekijät (Heiskanen, Rannanheimo & Härkönen 2018, 36). Näitä osatekijöitä voidaan mitata erilaisilla terveyteen liittyvän elämänlaadun (HRQoL) mittareilla, jollaisia on yleisiä ja sairauskohtaisia (Heiskanen, Rannanheimo & Härkönen 2018, 35).

Kirjallisuushaun aineiston mittarit on suunnattu tutkimustarkoituksiin ja tukemaan käytännön työskentelyä lasten ja nuorten kanssa. Hyvinvointia mittaavat mittarit esitellään taulukossa 1 Hyvinvoinnin mittarit.

Taulukko 1. Hyvinvoinnin mittarit

Numero	Nimi	Sisältö
1	PedsQoL 4.0 (Pediatric Quality of Life Inventory)	23 kysymystä 4 eri ulottuvuutta Useita erilaisia moduleja sairauskohtaiseen ja yleiseen HRQoL mittaamiseen
2	Cantril's ladder	Asteikko ”0 on pahin mahdollinen vaihtoehto ja 10 on paras mahdollinen vaihtoehto”
3	CHQ (Child Health Questionnaire)	Kyselylomake 5-18-vuotiaiden lasten vanhemmille HRQoL 14 fyysisestä ja psykososiaalisesta käsitteestä Likert-asteikolla
4	HUI2 (Health Utilities Index Mark 2)	Yleinen HRQoL, terveydentila ja hyöty 7 ulottuvuutta Vastaukset 1-3/1-4/1-5 välisellä asteikolla
5	HUI3 (Health Utilities Index Mark 3)	Yleinen HRQoL, terveydentila ja hyöty 8 ulottuvuutta Vastaukset 1-5/1-6 välisellä asteikolla
6	EQ-5D (EuroQoL Descriptive System)	HRQoL mittari 5 Ulottuvuutta vastaukset joko 3 tai 5 tasolla
7	EQ-VAS (Visual Analogue Scale)	EQ-5D:n 5 ulottuvuutta visuaalinen asteikko

Mittareita oli siis yhteensä seitsemän. Niistä yksi, CHQ (Child Health Questionnaire), on suunnattu lasten vanhemmille. (HealthactCHQ.) Muut kuusi mittaria olivat sellaisia, joiden kysymyksiin lapset voivat vastata. Vain yhdessä mittarissa alle kouluikäiset 0–7-vuotiaat lapset olivat itse vastanneet hyvinvointia koskeviin kysymyksiin ja tuolloin mittarina käytettiin PedsQoL 4.0 mittaria. (Pedsq.org). Mittareissa käytettiin kysymysten vastauksille erilaisia asteikkoja, joita olivat Likert-tyyppinen asteikko (esim. 0–9, 0–4, 1–5, 1–4) ja Cantril's ladder (0–10). (Cantril 1965.) Pedsq 4.0 oli ainoa mittari, jonka asteikossa on mahdollisuus käyttää kuvallisia vastausvaihtoehtoja. (Pedsq.org).

Luonnollisesti yksi mittareita yhdistävä piirre on pyrkimys määritellä hyvinvointi. Hyvinvoinnista käytettiin englanninkielisiä käsitteitä Quality of Life (elämänlaatu) ja HRQoL eli Health Related Quality of Life (terveyteen liittyvä elämänlaatu). Quality of Life -käsite oli WHO:n määritelmän (WHO) mukainen ja HRQoL-käsite nähtiin kahtena eri määrittelynä (Kulpeng et al. 2013, 1; (Bradlyn et al. 1996, 1333-1334).

Lasten hyvinvoinnin mittareissa kysymyspatteristot oli jaettu erilaisille ulottuvuuksille. Yleisimmin esiintyivät neljä eri ulottuvuutta, jotka olivat fyysinen toimintakyky, tunne-elämä, sosiaaliset suhteet ja oppiminen varhaiskasvatuksessa/koulussa. Lisäksi muita ulottuvuuksia, jotka tässä esitetään yhdistettyinä, olivat aistit (näkö, kuulo, puhe), liikkuvuus (motoriikka), tunne-elämä, oppiminen (kognitiivinen), itsestä huolehtiminen

(päivittäistoiminnot), kipu, hedelmällisyys, yleinen toiminta (työ, opiskelu, kotityöt, perhe, harrastukset), kipu ja ahdistus- tai masennusoireet.

Lasten arviointi oman subjektiivisen hyvinvointinsa suhteen oli heikosti esillä. Vain yhtä mittaria oli käytetty niin, että lapset itse vastasivat hyvinvoinnistaan tehtyyn kyselyyn. Tässä mittarissa oli mahdollista vastata kuvallisin (hymiöt) vaihtoehdoin. Muissa mittareissa vanhemmat olivat vastanneet lapsen puolesta hyvinvoinnin arviointiin. Kokonaisuutena mittareista voidaan sanoa pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin arvioinnin kehittämistyöhön liittyen, että siihen tulee sisältyä sekä pohdintaa hyvinvoinnin määrittelystä että hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja lisäksi kuvalliset vastausvaihtoehdot on huomioitava.

Kehittämistyö sisältää pienten lasten hyvinvointikyselyn, jonka suunnittelussa on hyödynnetty kirjallisuushaun yhteenvetoa. Jotta kysymykset käsittelisivät sitä, mitä hyvinvointi pienten lasten kohdalla tarkoittaa, kysymysten muodostamisessa on käytetty hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia. Tärkeänä tavoitteena on ollut mahdollisuus vastata kysymyksiin myös ilman luku- ja kirjoitustaitoa ja pienen lapsen osaamisella, ymmärryksellä ja kyvyillä. Hyvinvointikyselyyn on suunniteltu esimerkiksi kuvalliset vastausvaihtoehdot äänitiedostoineen.

3 METODISET RATKAISUT

3.1 Osallistava kehittäminen

Osallistava kehittäminen tarkoittaa henkilöiden tai ryhmien osallistumista kehittämistoimintaan niin, että he ovat mukana sen eri vaiheissa. Osallistava kehittäminen on muodostunut toimintatutkimuksen (action research), osallistavan tutkimuksen (participatory research) ja yhteistoiminnallisen tutkimuksen (collaborative research) strategioiden vaikutuksesta (Kivipelto 2008, 24). Osallistava kehittäminen vastaa kysymyksiin siitä, millä tavoin ja minkälaisin edellytyksin kehittämistyön kannalta keskeinen toimija tai toimijat ovat mukana prosessin eri vaiheissa. (Vuokila-Oikkonen & Hyväri 2015, 66.)

Osallistavaan kehittämiseen voidaan viitata myös englanninkielisillä määritelmillä participatory action research (PAR), community-based research (CBR), social action research – lisää osallistavan kehittämisen ja tutkimuksen määritelmiä on löydettävissä tutkimuskirjallisuudesta. Niitä yhdistää tarve muodostaa kehittämiskumppanuus asianosaisten kanssa, ja useimmiten ne ovat ongelmälähtöisiä ja joustavuutta vaativia tutkimus- ja kehittämistapoja. (Leavy 2017, 224). Osallistava tutkimus ja kehittäminen sisältää kohteiden, esimerkiksi työyhteisön tai kuluttajien, osallistumisen aktiivisesti prosessin vaiheisiin. Toisissa osallistavan tutkimuksen ja kehittämisen suuntauksissa osallistuminen on mittavaa ja toisissa vaatimattomampaa, joka tapauksessa tapa toimia on selvästi osallistava. Osallistava metodologia onkin tarkoitukseltaan enemmän tutkimustapa tai tutkimuksen orientaatio kuin tutkimusmenetelmä. (Keskitalo 2015, 193.)

Osallistavalla kehittämisellä pyritään vaikuttamaan ja muuttamaan aiempia tapoja ja rutiineja osallistavaksi toiminnaksi (Hyväri & Laine 2012, 51). Osallistavassa tutkimuksessa ja kehittämisessä oleelliset ulottuvuudet ovat tavoitteen ja osallistumisen määrittelyt. Kehittämisen ja muutoksen tavoittelussa pyrkimyksenä on esimerkiksi palvelun tai työprosessin kehittäminen sekä käyttäjien aseman parantaminen. Tällöin tärkeää on jäsentävän ja arvioivan otteen luominen kehittämistyöhön (Hyväri 2014, 185.) Kun taas tavoitteena on käytännöllinen tieto ja käytännölliset ratkaisut uuden tiedon tuottamisen kautta, voidaan samalla yhteistoiminnallisen kehittämisen tavoilla muuttaa tutkittavaa

toimintaa. Osallistumisen aste sekä toimijoiden ja osallistujien roolit vaihtelevat. (Keski-talo 2015, 194–195.)

Kehittämistoiminnassa voidaan nähdä käyttäjät ja toimijat, jotka osallistuvat käytännön toimintaan ja kehittämiseen. Osallistumisessa on aste-eroja tiiviistä yhteistyöstä etäisem-pään vuorovaikutukseen. Osallistumisella on dialoginen perusta, sellainen, jossa toisilta pyritään oppimaan ja heistä ollaan kiinnostuneita. Tämä mahdollistuu avoimessa vuoro-vaikutuksessa. Käyttäjien ja toimijoiden osallistuminen on keskeinen tekijä kehittämis-toiminnan onnistumisen kannalta. (Toikko & Rantanen 2009, 91-93, 96.)

Käyttäjä- ja toimijälähtöisyyden käsitteestä ovat kirjoittaneet Toikko & Rantanen (2009), ja he erottavat neljä suuntaa sen tarkasteluun. Ne ovat käyttäjien ja toimijoiden maailman ymmärtäminen, käyttäjien ja toimijoiden osallistuminen kehittämistoimintaan, käyttäjien ja toimijoiden näkeminen tasavertaisina kehittäjinä sekä käyttäjien ja toimijoiden rooli kehittämistoiminnan päämiehinä. Tärkeää on, että kehittäminen tapahtuu siinä ympäris-tössä, jossa kehitettävä toimintakin tapahtuu ja että kehittämistä toteuttavat ne henkilöt, joiden elämään kehittämistoiminta liittyy. Tarvitaan myös herkkyyttä ymmärtää käyttä-jien ja toimijoiden tarpeita, jolloin heidän näkemyksensä ovat ohjaamassa kehittämispro-sessia. (Toikko & Rantanen 2009, 95-98.)

Tämän opinnäytetyön osallistujat ovat hyvinvointikyselyn kehittäjä itse ja lapset, jotka vastaavat hyvinvointikyselyyn. Kehittämistyö sisältää seuraavat vaiheet: hyvinvointiky-selyn suunnittelu ja toteutus, hyvinvointikyselyn kokeilu vuorovaikutuksessa ja hyvin-vointikyselyn tulosten tulkinta ja liittäminen varhaiskasvatukseen. Hyvinvointikyselyn kehittäjä osallistuu kaikkiin vaiheisiin ja lapset osallistuvat kokeiluvaiheeseen. Lapset ei-vät osallistu hyvinvointikyselyn suunnitteluun tai tulosten esittämiseen, vaan heidän osal-lisuutensa kehittämiseen aktiivisina toimijoina mahdollistetaan kokeiluvaiheessa.

Lapset huomioidaan toimijoina hyvinvointikyselyn kehittämisessä monin tavoin. Hyvin-vointikysely laaditaan 3–7-vuotiaiden lasten kasvu ja kehitys huomioiden, ja sitä kokeil-laan vuorovaikutuksessa lapsen ja aikuisen kehittäjän kanssa, jolloin lapsellakin on vah-vasti kehittäjän rooli. Lasten vanhemmat voidaan myös nähdä toimijoina, ainakin välilli-sinä osallistujina kehittämiseen, sillä antamalla suostumuksen lapsensa osallistumiseen

hyvinvointikyselyn kokeiluun ja he saavat oman lapsensa hyvinvointikyselyn vastaukset itselleen nähtäväksi.

Kehittäjän osallistuminen kehitystyöhön on mittavaa ja lasten osallistuminen ainakin ajallisesti vaatimattomampaa. Toisaalta lasten osallistuminen kehittämiseen on koko kehittämistyön ydin, tarpeellisin ja hedelmällisin tapahtuma koko prosessissa. Kehittämisen tavoitteena on hyvinvointikyselyn laatiminen, joka puolestaan mahdollistaa lasten kokeaman hyvinvoinnin ilmaisen. Tulosten on mahdollista olla käytännöllistä tietoa ja ratkaisuja, joiden johdosta lasten näkemystä omasta hyvinvoinnistaan voidaan saada esille enemmän.

Hyvinvointikyselyn kokeilutilanne tapahtuu luottamuksellisessa vuorovaikutuksessa lapsen ja aikuisen kehittäjän välillä. Yhteistyö lapsen ja aikuisen kehittäjän välillä on tiivistä, ja vuorovaikutus avointa, lämmintä ja vastavuoroisuuteen perustuvaa. Kehittämisessä lasten osallistumisella on dialoginen perusta, siinä on luottamusta ja aitoa kiinnostusta kehittämisen kaikkiin toimijoihin, tässä tapauksessa siis lapsiin, aikuiseen kehittäjään ja hyvinvointikyselyyn.

Tärkeä osa kehittämistä on hyvinvointikyselyn käytettävyys ja toimivuus. Hyvinvointikyselyn teknisten ja toiminnallisten ominaisuuksien lisäksi kehittäminen on käyttäjä- ja toimijälähtöistä. Käyttäjä- ja toimijälähtöisyys tarkoittaa osallisuuden näkökulmasta sitä, että kokeiluympäristönä on päiväkotia, joka on lasten maailmaan ja elinpiiriin kuuluva paikka. Kehitettävä asia on siis siinä ympäristössä, jossa toiminta tapahtuu, ja sitä toteuttavat ne henkilöt, joiden elinpiiriin se kuuluu. Erinomaisen tärkeää on myös ymmärtää tarpeita, jotka liittyvät käytettävyyteen ja toimivuuteen lasten kannalta. Lasten tarpeet hyvinvoinnin suhteen huomioidaan hyvinvointikyselyä laadittaessa. Kokeilutilanne rakennetaan pienille lapsille soveltuvaksi.

Kehittämistoiminnalla voi olla useita eri lähestymistapoja (Hyötyläinen 2007, 367), joista tämän opinnäytetyön kehittämistyön kannalta oleelliset ovat pragmatismi ja realismi. Näiden kahden lähestymistavan avulla muodostetaan kehittämistyön metodologinen ymmärrys ja kokonaishallinta (kts. myös kuvio 2 Kehittämistyön prosessi s. 26). (Salonen et al. 2017, 30.)

Pragmatismissa painotetaan käytännön merkitystä ja tarkastellaan ihmistä toimivana olentona, joka kiinnittyy todellisuuteen toimintansa ja käytäntöjensä kautta (Kilpinen, Kivinen & Pihlström 2008, 7). Pragmatismi voidaan ymmärtää myös asenteena, jossa painottuvat toimivuus, käytännöllisyys ja yhteisöllisyys. Pragmatistisella otteella ratkaistaan haasteita tiedon ja työskentelyn avulla suunnitellusti ja hallitusti, ja tällaisessa toiminnassa tuotettu tieto palvelee osallistujia hyödyn ja toimivuuden näkökulmista. (Salonen et al. 2017, 30–31.) Toiminnalliset, käytännölliset ja taidolliset elementit ovat mukana kaikessa tiedon hankinnassa (Pihlström 2007, 152). Realistisessa lähestymistavassa taas korostuu tiedon kontekstisidonnaisuus. Tiedon pitää olla toimivaa ja hyödyllistä, jolloin tiedolla on välineellinen, ei itsearvoon perustuva merkitys (Anttila 2007, 66). Ihmisten välisessä ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa syntyy tietoa, sitä tuotetaan, ja kun keskitytään erityisesti siihen, mikä toimii kenelle ja missä olosuhteissa, ollaan realistisen lähestymistavan peruskysymysten äärellä.

Tämän opinnäytetyön kehittämistyötä ajatellen pragmatismi merkitsee sitä, että hyvinvointikysely liittyy työkäytäntöihin siirtymällä osaksi työntekijän työtä. Hyvinvointikyselyn kokeilu suoritetaan varhaiskasvatuksessa käytännön työssä, jossa hyvinvointikysely asettuu alttiiksi työkäytäntöjen yhteyteen. Välillisesti asiaan vaikuttavat myös vanhemmat sekä suostumuksellaan että hyvinvointikyselyn koonnin vastaanottamisellaan, näin pragmatismiin voitaisiin nähdä toteutuvan myös varhaiskasvatuksen tärkeässä tehtävässä vanhemmuuden tukemisessa. Pragmatismi merkitsee myös sitä, että lapsen hyvinvoinnin arviointi tulee liittää lapsen kokemusmaailmaan, jossa lapsi itse elää ja toimii. Käsittelyyn voidaan ottaa toimintoja, joita lapsi tekee ja joiden voidaan katsoa olevan jollakin tavalla vaikuttavia lapsen hyvinvoinnin kannalta. Koska pienen lapsen elämä ja arki on ennen kaikkea tekemistä, toimimista ja täten hyvin kokemuksellista, täytyy huomioida kehittämistyön soveltuvuus lapsen toimintaan ja siihen, kenen kanssa ja millaisessa vuorovaikutuksessa lapsen hyvinvointi mahdollisesti ilmenee. Tämä liittyy myös realismiin ja kontekstisidonnaisuuteen: lapsen toimintaympäristö ja sosiaalinen tapahtumakenttä ovat hyvin tärkeitä elementtejä lapsen hyvinvoinnin tarkastelussa. Kehittämistyön tavoitteena on jonkinlainen hyöty, jotakin selkeän hyödyllistä ehkä konkreettistakin tavoitellaan.

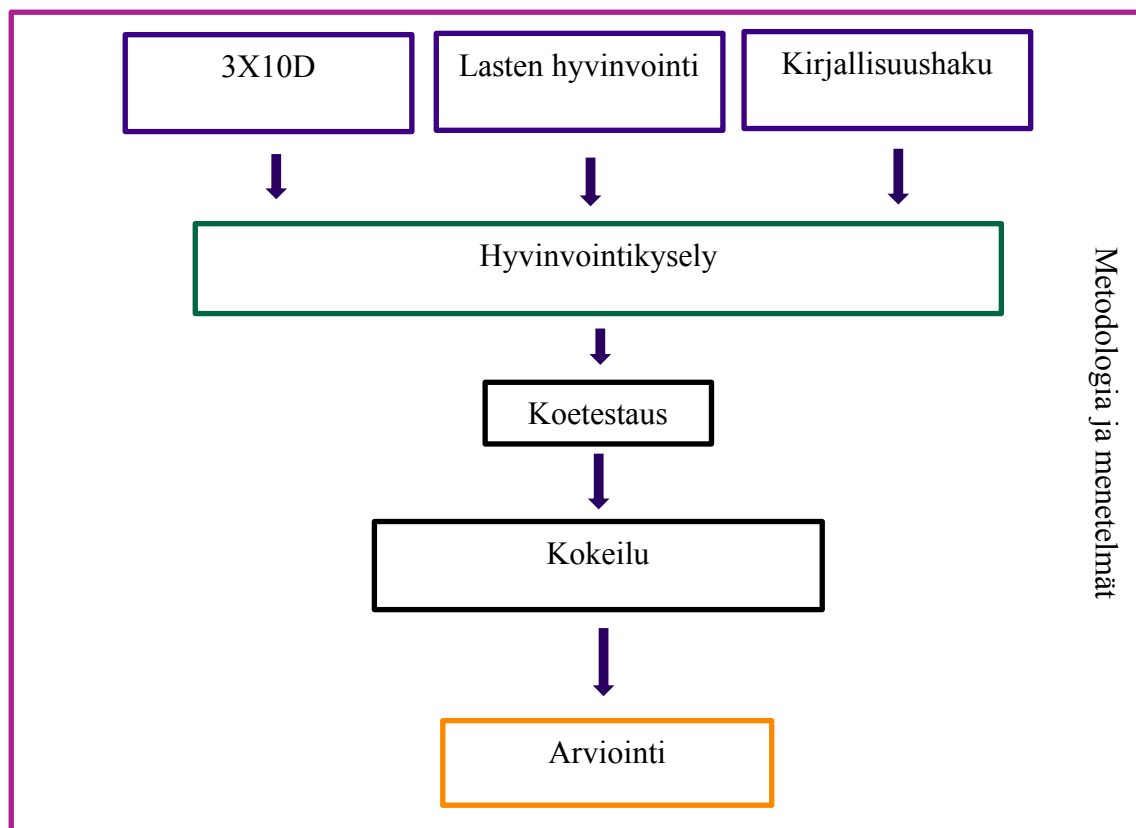
Kehittämistyönä laaditaan hyvinvointikysely ja se suunnitellaan toimivuuden ja käytännöllisyyden näkökulmasta ja siinä tavoitellaan hyötyä. Pragmatismi on lähestymistapa,

joka sallii tulkintaa, ja hyvinvointikyselyyn tulee saada tilaa lapsen omalle tuotokselle ja tulkinnalle. Hyvinvointikyselyn tarkoituksena on selvittää ja avata lapsen omaa kokemusta hyvinvoinnistaan senhetkisessä tilanteessa. Tämä tuottaa tietoa, joka ohjaa toimintaa jatkossa hyvinvoinnin edistämiseksi ja tätä voidaan kutsua myös hyötynäkökulmaksi pragmatismien mukaisesti.

3.2 Osallistavan kehittämisen tavoitteet

Osallistavan kehittämisen tavoitteet sisältävät tässä opinnäytetyössä pienten lasten osallistamista, hyvinvointikyselyn kehittämistä ja sen käytettävyyden ja toimivuuden kokeilemistä. Yksittäisen pienen lapsen kannalta subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksen kertominen tai muulla tavalla julkistaminen niin, että hän saa kokemuksen kuulluksi tai nähdyksi tulemisesta, on haastavaa. Niinpä osallistavan kehittämisen ensimmäinen tavoite on osallistaa lapsia oman hyvinvointinsa ilmaisemiseen. Pyrkimyksenä on kehittämissä saavuttaa tilanne, jossa lapsi saa hyvinvoinnin kokemukselleen kuulijan ja toimii itse aktiivisena kertojana ja ilmaisijana.

Toinen tavoite osallistavassa kehittämisessä on suunnitella ja toteuttaa hyvinvointikysely, jossa alle kouluikäiset lapset arvioivat itse omaa hyvinvointiaan. Hyvinvointikysely suunnitellaan lasten hyvinvointiin perehtymisen, 3X10D-mittariston ja kirjallisuushaun pohjalta ja toteutetaan tablet-laitteelle, jota pienet lapset pystyvät käyttämään. Hyvinvointikysely perustuu kokonaisuudessaan myönteisyyteen sekä vahvuuksien ja valmiuksien korostamiseen. Kuvio 2 Kehittämistyön prosessi esittää hyvinvointikyselyn laatimista ja sijaintia opinnäytetyössä.

Kuvio 2. Kehittämistyön prosessi

Kolmas osallistavan kehittämisen tavoite on kokeilla hyvinvointikyselyn käytettävyyttä ja toimivuutta alle kouluikäisille lapsille. Kokeilu suoritetaan varhaiskasvatuksessa huoltajien suostumuksella, ja siinä on tarkoitus yhdessä lapsen kanssa vuorovaikutuksessa kokeilla hyvinvointikyselyä ja siihen vastaamista. Kokeilussa havainnoidaan, tutkitaan yhdessä ja arvioidaan kyselyn käytettävyyttä ja toimivuutta.

3.3 Osallistamisen ja kehittämisen keinot

Kehittämisen ja osallistumisen toteutumiseen tähdätään erilaisin keinoin. Kun lapset ovat toimijoina ja osallisina, keinoja on suunniteltava ja pohdittava huolella. Lapset osallistuvat hyvinvointikyselyn kokeiluun, ja osallistamisen keinoja kokeilutilanteessa on useita. Ensinnäkin kokeilu suoritetaan varhaiskasvatuksessa, joka on luonnollinen ympäristö lapsille ja lasten oma paikka. Varhaiskasvatuksessa on läsnä pienten lasten hyvinvoinnin kannalta keskeiset teemat, kuten leikki, oppiminen sekä vertais- ja aikuissuhteet. Varhaiskasvatusympäristö hyvinvointikyselyn kokeilulle on selkeä keino lasten osallistamiseen.

Toiseksi kokeilutilanteessa aikuisen kehittäjän rooliin kuuluu myös ohjaaminen ja neuvonta. Hyvinvointikysely on uusi toimintatapa niin aikuiselle kehittäjälle kuin lapsillekin. Kehittäjällä on kuitenkin olemassa oleva tieto hyvinvointikyselystä ja sen toimintaedellytyksistä, joten hän opastaa lapsia vastaustekniikassa sekä yleisessä käytössä ja on rohkaisijana ja tukena kokeilutilanteessa. Lasten osallistamisen keinona käytetään ohjaavaa vuorovaikutusta hyvinvointikyselyn kokeilutilanteessa.

Kolmanneksi kokeilutilanne on kahdenkeskinen tapaaminen, jossa lapsella ja aikuisella kehittäjällä on rauha ja mahdollisuus yhteiseen kohtaamiseen eikä tapaamisella ole aikarajaa. Avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutustilanne lapsen ja aikuisen välillä on merkittävä osallisuuden keino. Lapsen motivaatiota ja kiinnostusta herätellään myös roolipukeutumisella, jolla luodaan tilanteeseen leikin luova ulottuvuus: lapsi ja aikuinen pukeutuvat kokeilutilanteeseen tutkijoiksi. Roolivaatetusta voidaan pitää kehittämisen keinona.

Neljänneksi lasten osallistuminen kehittämiseen on mahdollista, kun väline tai välineet siihen ovat oikeanlaisia. Hyvinvointikysely on tehty mahdollisimman osuvaksi 3–7-vuotiaiden lasten käyttöön. Hyvinvointikyselyyn vastaamiseen käytetään kosketusnäytöllistä tablet-laitetta ja siihen on sisällytetty kuvallista ohjausta ja ääniohjausta sekä miellyttävää visuaalista näytävyyttä, joka herättää pienen lapsen mielenkiinnon. Myönteisyys ja positiivinen merkityksellisyys hyvinvointikyselyssä edesauttaa lasten osallistumista, sillä kokiessaan myönteisiä asioita lapsi virittäytyy vastaanottamaan ja jopa hakemaan lisää positiivista palautetta. Hyvinvointikysely herättää mielenkiintoa ja motivoi pieniä lapsia, mikä on osallisuutta lisäävä keino sekin.

Kehittämisen keinona nähdään myös kehittäjän rooli suhteessa lapseen ja suhteessa hyvinvointikyselyn kehittämiseen. Kehittäjän rooliin suhteessa lapseen kuuluu kanssatutkijuus, ohjaus, tukeminen, neuvonta, rohkaisu. Kehittäjä on aikuinen ja suhde lapseen sisältää auktoriteettiaseman, mutta kokeilutilanteessa sekä lapsi että aikuinen ovat molemmat kuitenkin uuden tilanteen edessä, kokeilemassa hyvinvointikyselyä yhdessä. Aikuisen auktoriteettiasema häivytetään taka-alalle.

Kehittäjän rooli suhteessa kyselyn kehittämiseen on moninainen. Kehittäjä on hyvinvointikyselyn taustan selvittäjä, hyvinvointikyselyn suunnittelija ja laatija sekä

kokeilutilanteen aikuinen, tutkija ja havainnoija. Lisäksi kehittäjä on kokeilutilanteen vastausten kerääjä, tulosten tulkitseja ja raportoiija sekä tavoitteiden saavuttamisen arvioitsija. Yksi asiantuntija perehtyy kehittämiseen koko prosessin ajan.

3.4 Osallistavan kehittämisen tavoitteiden arviointikriteerit

Osallistavan kehittämisen tavoitteet ovat pienten lasten osallistaminen oman hyvinvointinsa ilmaisuun, hyvinvointikyselyn kehittäminen ja sen käytettävyyden ja toimivuuden kokeileminen. Osallistavan kehittämisen tavoitteiden saavuttamiseen on laadittu arviointikriteerit, joita vasten kehittämistyötä arvioidaan. Arviointia paljon tutkineen Petri Virtasen (2007) sanoin ”arviointikriteerit ovat arvioinnin tekijän käytännön viitekehys eli perusta, kun tehdään päätelmiä arvioinnin kohteena olevan toiminnan onnistumisesta tai epäonnistumisesta” (Virtanen 2007, 37). Arviointikriteerit tämän opinnäytetyön kehittämistyölle ovat taulukossa 2 Arviointikriteerit.

Taulukko 2. Arviointikriteerit

Kriteerit	Sisältö
Toimivuus	Ongelmat, hankaluudet, epäloogisuus, eteneminen, onnistuminen, positiivinen palaute, myönteisyys
Käytettävyys	Vaikeudet, helppous, lapsi käyttäjänä, aikuinen ohjaajana
Yhteistyö	Aikuisen ja lapsen välillä, kyselyn ja lapsen välillä
Vuorovaikutus	Aikuisen ja lapsen välillä ja lapsen ja kyselyn välillä
Osallisuus	Vuorovaikutus ja vastavuoroisuus

Toimivuus sisältää kehittämistyön etenemiseen liittyviä asioita, jotka joko estävät tai mahdollistavat prosessin kulkua. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset ongelmat ja hankaluudet, onnistumiset ja myönteisyys. Käytettävyys liittyy itse hyvinvointikyselyn toimintaan, ja pitää sisällään käyttäjäprofiilit (aikuinen/lapsi), helppokäyttöisyyden ja mahdolliset vaikeudet. Yhteistyö, vuorovaikutus ja osallisuus tiivistyy sosiaaliseen ympäristöön aikuisen ja lapsen välillä sekä ymmärrykseen siitä, mitä lapsen ja hyvinvointikyselyn välillä tapahtuu.

Osallistava kehittäminen toteutuu hyvinvointikyselyn ja vuorovaikutuksen yhteistilanteessa, jossa mukana on lapsi ja aikuinen. Koska osallistava kehittäminen perustuu osallisuuteen, eli tässä tapauksessa lasten ja aikuisen kehittäjän, mukana oloon ja toimintaan, on luonnollista kerätä tässä tilanteessa informaatiota kehittämiseen liittyen. Tilannetta havainnoidaan tarkasti, ja huomio suunnataan siihen, miten lapset osallistuvat, mikä on lasten mielestä osallistumista sekä millaiset ovat tilanteen olosuhteet, jotka edesauttavat osallistumista. Myös aikuinen toimija tarkastelee omaa toimintaansa tilanteessa. Lasten palaute tilanteesta otetaan varauksetta vastaan ja kirjataan ylös, lisäksi seurataan tiiviisti myös sanatonta viestintää eleitä, ilmeitä, liikkumista ym. Havainnoijalla eli aikuisella on tilanteessa väljä kontrolli, joka takaa tilanteen etenemisen.

Tilanteesta saadaan koonti havainnoista, ja osallistavan kehittämisen taustafilosofian pragmatismien mukaan sillä on käyttöarvoa tai hyötyä. Osallistujien tulisi päättää, mihin tämä arvioinnin käyttöarvo tai hyöty suunnataan tai käytetään (Patton 2011). Hyvinvointikysely ja tilanteessa mukana oleva lapsi ja aikuinen ovat osallisina kehittämiseen. Kehittämistä ei kuitenkaan viedä tilannetta pidemmälle eikä lapsilla ole osaa jatkotyöskentelyyn. Käyttöarvo tai hyöty jää aikuisen ja mahdollisesti varhaiskasvatuksen toimipaikan käyttöön.

4 KYSELYN SISÄLLÖN SUUNNITTELU

4.1 Kyselyn laadinta

Kehittämistyön aikana nuorille suunnattu 3X10D-mittaristo muuntui pienille lapsille heidän subjektiivista hyvinvointiaan arvioivaksi välineeksi. Kehittämisen taustaksi tässä opinnäytetyössä on esitelty lasten hyvinvointia, 3X10D-mittaristoa ja kirjallisuushaun tuloksia sekä kehittämisen metodologiaa. 3X10D-mittaristo on suunnattu nuorille ja nuorille aikuisille. Tässä kehittämistyössä kohderyhmänä ovat pienet lapset, tarkemmin alle kouluikäiset 3–7-vuotiaat, jotka eivät ole aloittaneet perusopetuksen ensimmäistä luokkaa. Tämä kohderyhmä asettaa erityisiä vaatimuksia, kun suunnitellaan heidän subjektiivisen hyvinvointinsa arviointia. On huomioitava ainakin luku- ja kirjoitustaidon kehittymättömyys tai sen puuttuminen, pienen lapsen karkea- ja hienomotoriset taidot sekä ajattelun kehittyminen ja keskittymisen kyky.

3X10D-mittariston ulottuvuudet tärkeys, tyytyväisyys ja tulevaisuus sekä kaikki 10 elämäneluetta muodostaisivat pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin arvioinnille oivan perustan. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä kaikki elämänelueet eivät sovellu pienille lapsille, ja on epäselvää, kykeneekö pieni lapsi hahmottamaan mittariston kolmea ulottuvuutta. Lisäksi osa varsinaisista 3X10D-mittariston kysymyksistä on luonteeltaan kielteisiä, liittyvät esimerkiksi pettymykseen ja huonommuuteen suhteessa toisiin, ja vastausvaihtoehdotkin sisältävät osin samankaltaisia teemoja väsymyksestä ahdistukseen. Huolimatta näistä seikoista koskien 3X10D-mittaristoa ja pieniä lapsia, voidaan asiaa kuitenkin kehittämismielessä viedä eteenpäin. Jos ulottuvuudet poistetaan ja kysymyksiä sekä vastausvaihtoehtoja muutetaan, ei mittaamisesta tai mittarista jää jäljelle juuri mitään, ja koko kehittämistyön fokus muuttuu. Pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin mittarin sijaan kehittämistyön tavoitteeksi asetetaan hyvinvointikyselyn laadinta, joka sisältää 3X10D-mittariston elämänelueista mahdollisimman monta.

Lasten hyvinvoinnin selvittämisessä tulee olla mukana perustarpeiden tyydyttäminen ja elinympäristön sekä toimintaympäristön laatu. Kehittämistyönä suunniteltavan hyvinvointikyselyn tulee perustua hyvinvoinnin ulottuvuuksiin ja etenkin niihin liittyviin hoidon, suojelun ja osallisuuden näkökulmiin. Tärkeitä ovat myös rakenteelliset ja

toiminnalliset näkökulmat, myönteinen ja vahvuuksia korostava lähestymistapa sekä sensitiivinen vastavuoroinen vuorovaikutus. Hyvinvointikyselyn tulee olla laadittu niin, että lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja hänellä on todellinen mahdollisuus olla itse kertojana oman hyvinvointinsa suhteen.

Eräs oleellinen asia pienten lasten hyvinvoinnin arvioimisessa ovat vanhemmat ja heidän näkökulmansa lapsensa hyvinvointiin. Lasten hyvinvointia mittaavissa mittareissa on vähintään osio vanhempien vastattavaksi, mutta tässä kehittämistyössä vanhemmille ei suunnata kysymyksiä lapsensa hyvinvoinnista. Ratkaisu on epäedullinen kehittämistyön perustelujen kannalta, onhan kirjallisuushaun kautta kaikissa esiintyneissä mittareissa kysely vanhemmille lapsen hyvinvoinnista, mutta toisaalta tässä kehittämistyössä tavoitteena on puhtaasti pienen lapsen oma näkemys hyvinvoinnistaan. Jotta tällainen lapsen subjektiivisen hyvinvoinnin tila tulisi esille vain lapsen näkökulmasta, on vanhempien käsitys lapsensa hyvinvoinnista jätettävä huomioita.

Tärkeänä elementtinä hyvinvointikyselyn laatimisessa on käytettävyys. Käytettävyys huomioitiin hyvinvointikyselyssä ensinnäkin niin, että lapset itse pystyvät vastaamaan kysymyksiin 3–7-vuotiaan karkea- ja hienomotorisilla taidoilla. Käytettävyyttä on myös se, että hyvinvointikyselyn ”käyttöliittymä” tulee tablet-laitteeseen, jota pienten lasten on mahdollista vaivatta käyttää. Tablet-laitteet ovat oivallisia välineitä jo pienille lapsille, ne ovat helppokäyttöisiä, motivoivia ja laitteiden erilaiset sovellukset laajentavat oppimisen mahdollisuuksia. Suomessa sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa tablet-laitteet ovat jo melko tavanomaista oppimisvälineistöä. On perusteltua käyttää hyvinvointikyselyssä tablet-laitetta, sillä sen esteettömyys ja käyttövarmuus edistävät hyvinvointikyselyn onnistumismahdollisuuksia.

Hyvinvointikyselyn niin sanotut käyttäjäprofiilit ovat lapsi käyttäjänä ja aikuinen ohjaajana. Tällaiset käyttäjäprofiilit ovat käytettävyyden kannalta sellaiset, että lapsi pystyy itse ymmärtämään kysymykset ja vastaamaan niihin, ja aikuiselle välittyä tilanteesta sellainen kuva, että epäselvyyksiä tai hankaluuksia ei vastaamisessa esiinny. Tämä ei tarkoita sitä, että aikuisen ei tarvitse ohjata ollenkaan, se ei ole tavoite. Mutta aikuisen tulee pystyä käytettävyyden kannalta ohjaamaan ja auttamaan lasta tuloksekkaasti eli kyetä tukemaan vastaamisessa, jos lapsi tukea tarvitsee.

Hyvinvointikyselyn suunnittelussa ja laatimisessa merkittävä tekijä on se, että suurimalta osalta vastaajista, pieniltä lapsilta, luonnollisesti puuttuu luku- ja kirjoitustaito. Hyvinvointikysely on sellainen, jossa kysymykset on mahdollista kuulla, ne siis puhutaan ääneen. Tämä seikka on hyvin tärkeä, muuten hyvinvointikyselyllä tuskin on mahdollisuuksia onnistua ellei aikuinen puhu vieressä kysymyksiä ääneen, ja se taas on oikeastaan haastattelua. Vastaaminen taas tapahtuu kuvallisin vastausvaihtoehdoin, ja nekin puhutaan hyvinvointikyselyssä ääneen.

Koska hyvinvointikysely on suunnattu pienille lapsille, on syytä pohtia, missä pienen lapsen elämä tapahtuu, mistä pienet lapset tavoittaa ja missä ympäristöissä he toimivat ja ovat osallisina. Tietenkin kotona, vanhempien kanssa, mutta missä muualla? Suuri osa tämän ikäisistä lapsista on varhaiskasvatuksessa ja esiopetusikäisistä koko ikäluokka on velvoitettu esiopetuksen suorittamiseen. Sekä tästä näkökulmasta että hyvinvointikyselyyn vastaamisen käytännön järjestelyjen kannalta on perusteltua valita tapahtumapaikaksi päiväkotia, ja on katsottu, että hyvinvointikysely tuottaa jotakin tietoa myös varhaiskasvatukseen pienten lasten hyvinvoinnin osalta. Hyvinvointikyselyyn on lisätty osio, joka käsittelee lapsen päiväkotielämää. Siinä kysytään tuntemuksista, kavereista ja aikuisista.

Hyvinvointikyselyyn vastaaminen toteutuu siis päiväkodissa, pienten lasten paikassa. Tapahtumapaikan lisäksi on tärkeää huomioida se, miten hyvinvointikyselyyn vastaaminen tapahtuu, millainen on tilanne, kun hyvinvointikyselyyn vastataan. Tilanteen keskiöön asettuu yhteistyö lasten kanssa. Tämä toteutuu sellaisessa tilanteessa, jossa hyvinvointikyselyn vastaamisessa mukana oleva aikuinen asettuu sellaiseen asemaan, josta lapset nähdään aktiivisina toimijoina ja oman todellisuutensa rakentajina. Lapsen oma näkemys asioista on tärkeää, ja sen ymmärtäminen on mahdollista sensitiivisen vuorovaikutuksen ja aidon vastavuoroisen kohtaamisen toteutuessa.

Hyvinvointikyselyn laajuus on asia, jota tulee pohtia pienen lapsen näkökulmasta. Pienen lapsen kyky keskittyä ohjattuun toimintaan on rajallinen ja se vaihtelee. Mittareissa, joita esiteltiin aiemmin (taulukko 1), kysymysten määrä vaihtelee 5–38 kysymyksen välillä. Lisäksi kun tarkastellaan 3X10D-mittaristoa, luvussa 2.2 esiteltyjä pienten lasten hyvinvointitutkimuksia ja kirjallisuushaussa ainoana suoraan pienille lapsille suunnattuna kyselynä esiintynyttä PedsQL 4.0 -mittaria (liite 4), on kysymysten lukumäärä tässä

rajauksessa 3–32. Lapsille suunnattavan hyvinvointikyselyn kysymysten määrä asetetaan 20–25 kysymyksen välille. Tämä kysymysten lukumäärä on sellainen, johon pienen lapsen katsotaan pystyvän vastaamaan ja keskittymään, kun hyvinvointikysely on motivoiva ja aikuisen tuki on saatavilla.

Kantava ajatus hyvinvointikyselyn kehittämisessä on myönteinen ja vahvuuksia korostava ote. Niin kotikasvatuksessa, varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessakin tulee nykytutkimuksen ja käytännön mukaan painottaa voimakkaasti positiivisen palautteen ja positiivisen pedagogiikan merkitystä (esim. Leskisenoja 2019; Leskisenoja & Sandberg 2019; Uusitalo-Malmivaara 2016) lapsen hyvän itsetunnon ja itseluottamuksen kehittymiseen sekä tasapainoisen kasvun etenemiseen etenkin tunne-elämän osalta. Tavoitteena on, että kokonaisuudessaan hyvinvointikyselyyn vastaamisesta lapselle jää hyvä mieli, ja että se korostaa lapsen osaamista ja lapsen elämän hyviä asioita. Hyvinvointikysely koostetaan niin, että myönteisyys ja vahvuudet näkyvät jo kysymysten muotoilussa.

4.2 Kyselyn kysymykset

Hyvinvointikyselyn muodostukseen on laadittu taulukko, jossa kuudesta lasten hyvinvointia selvittävästä välineestä esitellään niiden sisältämät aihealueet. Osassa nämä aihealueet ovat valmiina ja osassa ne on koostettu taulukkoon kysymysten perusteella. Taulukosta 3 Hyvinvointia mittaavien välineiden aiheet on löydettävissä suuntaviivoja suunniteltuun pienten lasten hyvinvointikyselyyn, siinä toistuvat ainakin lähimmäiset eli perhe ja ystävät, kyky toimia, tunteet sekä käsitykset itsetunnosta ja -luottamuksesta. Lisäksi lasten hyvinvoinnin sijaintipaikkoina taulukosta voidaan nähdä koti ja päiväkot.

Taulukko 3. Hyvinvointia mittaavien välineiden aiheet

Väline	Kyselyn/mittarin sisältämät elämänaalueet tai aihealueet tai teemat	Taustatiedot	Koostetut aihealueet tai teemat, kun kysely/mittari ei niitä sisältänyt
3X10D-mittaristo	Itsetunto, vaikeuksien voittaminen, opiskelu tai työ, perhe, tyytyväisyys elämään, terveys, rahaasiat, asuminen, itsensä kehittäminen ja ystävät	--	

Kiili (1998): Hyvinvointi- indikaattorit	Lapsen sosiaalinen verkosto, asuinalue ja aineelliset voimavarat, arjessa toimiminen, yksinolo, pelottavat asiat ja kiusaaminen, lapsen kuunteleminen ja itsetunto, osallisuus ja kiinnittyminen lähiverkostoon	Sukupuoli ja ikä	
Kuntaliitto 2009: Arki- ja kokemustiedon kyselylomake	Taustatiedot, hyvinvointi ja palaute.	Sukupuoli ja ikä	Hyvinvoinnin teemat: perhe, ravinto, uni, harrastukset, ulkoilu, tv ja tietokone, tunteet, kaverit/ystävät ja tärkeät aikuiset, kuulluksi tuleminen, kiusaaminen, tunteet
Kiddy-Kindl (Kindl):		Sukupuoli, ikä, montako sisarusta, onko päiväkodissa tai esikoulussa	Terveys, tunteet, itsetunto/luottamus, perhe, ystävät, päiväkot
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019: LTH-tutkimus		--	Tunteet
PedsQL 4.0 (Pedsq.org):	Physical functioning, emotional functioning, social functioning, school functioning	--	

Taulukon 3 Hyvinvointia mittaavien välineiden aiheet lisäksi pienten lasten hyvinvointikyselyn suunnittelussa on huomioitu lasten hyvinvoinnista, hyvinvoinnin ulottuvuuksista ja oikeuksista, perustarpeista ja elin- ja toimintaympäristöstä aiemmin esillä olleet asiat. Yhteen koottuna tästä kaikesta voidaan muodostaa viisi eri osa-aluetta, jotka ovat keskeisiä pienten lasten hyvinvointia tarkastellessa. Hyvinvointikyselyn osa-alueet ovat minä, perhe, leikki, koti ja päiväkot.

Hyvinvointikyselyyn vastaajalta kerätään taustatietoja ennen varsinaiseen kyselyyn vastaamista. Taustatietoina kysytään nimeä, sukupuolta, ikää ja kokemusta aikaisemmasta iPad- tai tablet-laitteen käytöstä. Taulukossa 3 Hyvinvointia mittaavien välineiden aiheet näkyy taustatietojen keruu siinä esiteltyjen välineiden osalta, osassa niitä on kerätty ja osassa ei. Laadittavan hyvinvointikyselyn osalta mielenkiinnon kohteena on se, miten 3–7-vuotiaat lapset jäsentävät ja ymmärtävät sukupuolensa ja ikänsä, ja miten tuttua tablet-laitteen käyttö tämän ikäisille lapsille on. Varsinaiset kysymykset alkavat tämän jälkeen.

Kun tarkastellaan liitettä 4 voidaan mainita joitakin huomioita hyvinvointia mittaavien välineiden kysymyksistä. Miltei kaikki kysymykset ovat hyvin konkreettisia. Tällaisiin täsmällisiin kysymyksiin lapsen on mahdollista vastata ongelmitta ja helposti. Toisaalta

löytyy myös kuvailevampaa vastausta vaativia kysymyksiä, joissa kysytään miten tai millainen jokin hyvinvointiin liittyvä asia on. Lisäksi kysymyksissä on yllättävän vähän leikkiä koskevia kysymyksiä. Leikki on pienen lapsen perustarve ja tapa toimia, oppia sekä hahmottaa maailmaa, voisi ajatella, että myös hyvinvointi näkyisi jollakin tavalla lapsen ajatuksissa leikistä ja leikkimisestä.

Hyvinvointikyselyn kysymyksissä on 3 teemaa, jotka toistuvat eri sijainneissa. Teemat ovat kuulluksi tuleminen, emotionaalinen olotila sekä perheen ja kodin koostumus, ja ne asettuvat hyvinvointikyselyn osa-alueille minä, perhe, koti ja päiväkot. Kysymykset näistä teemoista ovat:

- Kuulluksi tuleminen – Kuunnellaanko sinua kotona? Kuunnellaanko sinua päiväkodissa?
- Emotionaalinen olotila – Miltä sinusta tuntuu nyt? Miltä sinusta tuntuu, kun olet kotona? Miltä sinusta tuntuu päiväkodissa?
- Perheen ja kodin koostumus – Kuka kuuluu sinun perheeseesi? Kuka asuu sinun kotonasi?

Kuulluksi tuleminen on tärkeä aihe lasten osallisuuden kannalta. Näillä kysymyksillä saadaan tietoa lasten käsityksistä osallisuudestaan koti- ja varhaiskasvatusympäristössä. Emotionaalinen olotila liittyy mielen hyvinvointiin ja tunne-elämän tasapainoon, turvallisuuden tunteeseen perustarpeena. Kysymyksillä saadaan arvokasta tietoa siitä, miten lapset kokevat hyvinvointikyselyn vastaamistilanteen, mikä heidän päällimmäinen tunteensa kotona olosta on ja minkälainen on tunne päiväkodissa olemisesta. Lapset vastaavat senhetkisellä käsityksellään tunne-elämästään kyselytilanteessa, kotona ja päiväkodissa, ja se on erittäin merkityksellistä kerrontaa lasten subjektiivisesta hyvinvoinnista. Perheen ja kodin koostumus on oleellista lasten hyvinvoinnin tärkeänä näyttämönä, mistä perhe lasten mielestä koostuu ja ketkä kotona sen muodostavat.

Näiden kolmen toistuvan teeman kahdeksan kysymyksen lisäksi hyvinvointikyselyyn muodostettiin 16 muuta kysymystä, jotka rakentuvat osa-alueille minä, perhe, leikki, päiväkot ja koti. Yhteensä hyvinvointikyselyssä on 24 kysymystä. Kysymykset ovat seuraavat:

- Minä - Oletko terve? Mitä sinä osaat? Miten olet oppinut osaamisen? Mikä haluaisit olla isona? Jos olet kokoamassa palapeliä etkä onnistu, mitä teet?
- Perhe - Mitä teet perheesi kanssa? Kuka auttaa sinua, kuka hoitaa sinua ja huolehtii sinusta? Kuka on sinulle tärkeä aikuinen?
- Leikki - Onko sinulla kaveri tai ystävä? Mitä leikkiä haluaisit leikkiä? Mitä teet, jos kaverin kanssa tai leikissä tulee riitaa? Kuka aikuinen leikkii sinun kanssasi?
- Päiväkotito - Onko sinua kavereita päiväkodissa? Mitä leikit päiväkodissa? Onko sinua kiusattu päiväkodissa? Millaisia ovat päiväkodin aikuiset?
- Koti - Mitä on sinun kotisi lähellä?

Hyvinvointikyselyn kaikki 24 kysymystä esitellään taulukossa 4 Hyvinvointikyselyn kysymykset. Taulukossa on myös pyritty tuomaan näkyville hyvinvoinnin sisältöjä ja ulottuvuuksia, joita kysymykset koskevat.

Taulukko 4. Hyvinvointikyselyn kysymykset

	Minä	Perhe	Leikki	Päiväkotito	Koti
Kysymykset	1)Oletko terve? 2)Mitä sinä osaat? 3)Miten olet oppinut osaamisen? 4)Mikä haluaisit olla isona? 5)Miltä sinusta tuntuu nyt? 6)Jos olet kokoamassa palapeliä etkä onnistu, mitä teet?	7)Kuka kuuluu sinun perheeseesi? 8)Mitä teet perheesi kanssa? 9)Kuka auttaa sinua, kuka hoitaa sinua ja huolehtii sinusta? 10)Kuka on sinulle tärkeä aikuinen?	11)Onko sinulla kaveri tai ystävä? 12)Mitä leikkiä haluaisit leikkiä? 13)Mitä teet, jos kaverin kanssa tai leikissä tulee riitaa? 14)Kuka aikuinen leikkii sinun kanssasi?	15)Kun olet päiväkodissa, miltä sinusta tuntuu? 16)Kuunnelaanko sinua päiväkodissa? 17)Onko sinua kavereita päiväkodissa? 18)Mitä leikit päiväkodissa? 19)Onko sinua kiusattu päiväkodissa? 20)Millaisia ovat päiväkodin aikuiset?	21)Kuka asuu sinun kotona? 22)Miltä sinusta tuntuu, kun olet kotona? 23)Kuunnelaanko sinua kotona? 24)Mitä on sinun kotisi lähellä? 25)Kiitos
Sisältö	Kysymykset käsittelevät lasten hyvinvoinnin osalta esimerkiksi terveyttä, tunne-elämää, toimintakykyä, tulevaisuutta ja leikkiä.	Kysymykset käsittelevät lasten hyvinvoinnin osalta esimerkiksi ihmissuhteita, vapaa-aikaa, turvallisuutta ja sosiaalista ympäristöä.	Kysymykset käsittelevät lasten hyvinvoinnin osalta esimerkiksi vanhempien ja läheisten aikaa, ystävyyttä, perhettä ja sosiaalisia suhteita.	Kysymykset käsittelevät lasten hyvinvoinnin osalta ympäristöä, sosiaalisia taitoja sekä itsetuntoa ja itsetuottamusta.	Kysymykset käsittelevät lasten hyvinvoinnin osalta fyysisistä ympäristöä ja sen rakenteita ja toiminnallisuutta, turvallisuutta sekä perhettä ja ihmissuhteita.

Hyvinvointikyselyn kysymysten suunnittelu lähti alun perin liikkeelle 3X10D-mittaristosta. Sen kysymykset eivät kuitenkaan suoraan soveltuneet pienille lapsille. Seuraavaksi muodostettiin kyselyn viisi osa-aluetta lasten hyvinvointiin monella tavalla perehtyen. Erityisen tärkeiksi nousivat hyvinvoinnin ulottuvuuksien ja oikeuksien, perustarpeiden sekä elin- ja toimintaympäristön rooli pienten lasten hyvinvoinnissa. Hyvinvointikyselyn kysymykset liittyvät kiinteästi näihin asioihin. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja oikeuksia ovat osallisuuteen, kuulluksi ja nähdyksi tulemiseen kuuluvat kysymykset, perustarpeisiin kuten perheyhteisöön ja kotiin kiinnittymiseen liittyvät kysymykset sekä elin- ja toimintaympäristöön eli päiväkotiin, ihmissuhteisiin ja fyysiseen ympäristöön sidonnaiset kysymykset. Erityisesti varhaiskasvatukseen liittyen on joitakin ongelmanratkaisuuksiin ja oppimiseen sekä tulevaisuuteen virittyneitä kysymyksiä.

Liitteessä 4 on lueteltuna kuuden hyvinvointia mittaavan välineen kysymykset. Hyvinvointikyselyn kysymysten suunnitteluun liittyen on tutustuttu näihin välineisiin ja eritoten niiden kysymyksiin. Kysymyksistä on tarkasteltu niiden muotoa, vastaamismahdollisuuksia sekä sitä, mitä kysymyksillä tavoitellaan. Liitteessä 4 on yhteensä 124 kysymystä (todellinen määrä 127). Hyvinvointikyselyssä on näistä 124 kysymyksestä 14 samanlaista kysymystä, ja 10 sellaista kysymystä, jotka eivät esiinny liitteessä 4. Taulukosta 5 voi tarkastella kysymyksiä suhteessa kuuden hyvinvointia mittaavan välineen kysymyksiin. Keltaisella pohjavärillä taustoitettut kysymykset ovat sellaisia, jotka eivät esiinny aiemmassa mittari-, kysely- tai haastattelutiedossa.

Taulukko 5. Hyvinvointikyselyn kysymykset suhteessa kuuden hyvinvointia mittaavan välineen kysymyksiin

Kysymys	3X10D	Kiili (1998): Hyvinvointi- indikaattorit	Kuntaliitto 2009: Arki- ja kokemustie- don kyselylo- make	Kiddy- Kindl (Kindl):	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019: LTH-tutkimus	PedsQL 4.0 (Ped- sql.org):
1)Oletko terve?				X		
2)Mitä sinä osaat?						
3)Miten olet op- pinut osaamisen?						
4)Mikä haluaisit olla isona?						
5)Miltä sinusta tuntuu nyt?						

6)Jos olet kokoa- massa palapeliä etkä onnistu, mitä teet?						
7)Kuka kuuluu sinun per- heeseesi?		X	X			
8)Mitä teet per- heesi kanssa?		X				
9)Kuka auttaa si- nua, kuka hoitaa sinua ja huolehtii sinusta?		X				
10)Kuka on si- nulle tärkeä ai- kuinen?		X	X			
11)Onko sinulla kaveri tai ystävä?		X	X			
12)Mitä leikkiä haluaisit leikkiä?		X				
13)Mitä teet, jos kaverin kanssa tai leikissä tulee ri- taa?		X				
14)Kuka aikuinen leikkii sinun kanssasi?						
15)Kun olet päi- väkodissa, miltä sinusta tuntuu?		X				
16)Kuun- nellaanko sinua päiväkodissa?		X	X			
17)Onko sinulla kavereita päiväkodissa?						
18)Mitä leikit päiväkodissa?						
19)Onko sinua kiusattu päiväkodissa?		X	X			
20)Millaisia ovat päiväkodin aikui- set?						
21)Kuka asuu sinun kotonasi?			X			
22)Miltä sinusta tuntuu, kun olet kotona?		X				
23)Kuun- nellaanko sinua kotona?		X	X			
24)Mitä on sinun kotisi lähellä?						
25)Kiitos						

Hyvinvointikysely suunniteltiin ensin esitysgraafikkaohjelmalla niin, että jokaiselle kysymykselle luotiin oma dia tai sivu. Hyvinvointikyselyn viisi osa-aluetta eroteltiin väreillä,

alkuun lisättiin ohjeistus ja loppuun kiitos. Teknisen toteutuksen ja ohjelmoinnin teki Juha Riihimäki JavaScript-kielellä. Hyvinvointikysely toteutettiin niin, että sitä voi käyttää verkkoselaimella ja se sommiteltiin sopimaan juuri iPad-laitteen ruudulle, jota käytettiin kokeilutilanteessa. Hyvinvointikysely ei tallenna vastauksia, mutta näyttää kuitenkin vastauksien yhteenvedon lopuksi.

Hyvinvointikysely on esillä muodossa, jossa kysymykset kuullaan ääneen luettuina, ja ne voi toistaa, jos tarvitsee. Kysymyksiin vastataan kuvaketta painamalla ja kuvakkeiden vastausvaihtoehdotkin kuullaan ääneen luettuina. Vastausvaihtoehtoja voi vaihtaa ja poistaa. Vastausvaihtoehto siirtyy tablet-laitteen ruudulla ympyrän tai talon muotoiseen vastauskohtaan ja hyvinvointikyselyssä voi siirtyä eteen- tai taaksepäin. Avoimiin vastausvaihtoehtoihin voi kirjoittaa. Hyvinvointikysely pienille lapsille esitellään liitteessä 5 ja se on myös nähtävissä ja kokeiltavissa osoitteessa <http://oppari.atwebpages.com>, kysely on optimoitu iPad-laitteelle.

5 HYVINVOINTIKYSELYN KOKEILEMINEN

5.1 Kokeilutilanne

Hyvinvointikyselyn kokeilu suoritettiin varhaiskasvatuksessa ja kyselyn kohderyhmänä olivat 3–7-vuotiaat lapset. Lasten vanhemmille jaettiin suostumuslomakkeet (liite 2). Kokeilu tehtiin lapsen ja aikuisen yhteisessä vuorovaikutuksessa, jossa tutkittiin yhdessä kyselyä, vastattiin sen kysymyksiin ja kokeiltiin käyttöliittymää. Tällaisessa vuorovaikutuksessa on mahdollista kokea aitoa kanssatutkijuutta lapsen ja aikuisen välillä.

Kokeilutilanteessa kyselyn tekijällä oli käytössä havainnointilomake (liite 3), joka oli verrattain avoin lomake kokeilutilanteen havainnoinnin huomioille. Aikuinen kirjoitti havaintonsa vapaasti lomakkeelle, lomakkeessa oli havainnointia suuntaavaa ohjeistusta esim. lapsen keskittyminen, avun/neuvonnan tarve, muu toiminta. Havainnointilomake sisälsi myös viisi kysymystä, jotka kysyttiin lapsilta kyselyyn vastaamisen jälkeen.

Havainnointilomakkeen tarkoitus on kerätä huomioita talteen hyvinvointikyselyn toimivuuden, käytettävyyden ja vuorovaikutuksen suhteen. Toimivuuden ja käytettävyyden kannalta havainnot kertovat siitä, miten hyvinvointikysely toimii ja miten siihen vastaaaminen mahdollistuu. Havainnointilomake tuottaa tietoa, jota arviointikriteerein tarkastellaan.

Ennen ensimmäistä kokeilutilannetta oli teetetty kyselyyn vastaaminen eli ns. koetestaus kolmella lapsella tarkoituksena selvittää, onko kyselyn kohderyhmän siihen mahdollista ylittää vastata. Koetestaus sujui mutkattomasti, vastausvaihtoehtoihin liitettiin joitakin lisävaihtoehtoja koetestauksen perusteella. Lisäksi koetestauksen teki kaksi varhaiskasvattajaa, joiden näkemystä kysymyksiin ja vastausvaihtoehtoihin tiedusteltiin, tästäkin koetestauksesta lisättiin joitakin lisävaihtoehtoja vastauksiin.

Hyvinvointikyselyn kokeilu suoritettiin kahdessa Uudellamaalla sijaitsevassa päiväkodissa. Kyselyn kohderyhmänä olivat 3–7-vuotiaat lapset, jotka eivät siis osallistu vielä perusopetukseen. Tähän ikäryhmään kuuluvien lasten perheille jaettiin kyselyyn osallistumisen suostumuslomakkeet (liite 2), ja niitä palautettiin 21 kpl takaisin. Suostumus-

lomakkeen palauttaneista lapsista 19 oli läsnä kokeilupäivinä, jotka toteutettiin huhtikuussa 2019. Hyvinvointikyselyn kehittäjä oli kokeilutilanteessa läsnä aikuisena, joka vuorovaikutuksessa lapsen kanssa tutki hyvinvointikyselyn toimintaa.

Kokeilutilanne aiheutti pohdintaa monella tavalla, ja niinpä kokeilutilanteeseen suunniteltiin elementtejä, joiden ajateltiin sujuvoittavan kokeilua. Kokeilutilannetta päätettiin ennakoida niin, että kokeilupäivät lanseerattaisiin vanhemmille lähetettävään päiväkodin viikko-ohjelmaan ”tutkimuspäivinä”, jolloin kyselyyn vastaaminen saatettaisiin ottaa puheeksi myös lasten kotona. Kun tutkimuspäivät sitten koittaisivat, kokeiluun osallistuminen saattaisi olla lapselle hieman helpompaa, koska aihe on voinut olla esillä myös lasten kotona. Lisäksi pohdittiin, että lasten kyselyyn vastaamista edistäisi tutkimuspäivän alustus esimerkiksi lapsiryhmän yhteisessä aamupiirissä. Alustuksessa voitaisiin kertoa kyselystä ja sen tutkimisesta, johon kuuluisi tutkijan valkoinen takki rinnalle kiinnitettävine nimilappuineen, tämä olisi siis sekä lapsen että aikuisen roolivaate tutkimuspäivänä.

Todellisuus osoittautui kuitenkin toisenlaiseksi kuin suunnitelmat. Kyselyn kokeilun ”tutkimuspäiviä” ei liitetty viikko-ohjelmaan, sillä päiväkodin toiminnan kannalta paras ajankohta kokeilun toteuttamiselle oli iltapäivä. Viikko-ohjelmassa toteutettava toiminta suoritetaan aamupäivällä, ja siihen aikaan oli harvoin, jos ollenkaan, mahdollista toteuttaa yhtään kokeilutilannetta. Samoin kävi aamupiiri-alustuksen kanssa, sitä ei koskaan tapahtunut. Mutta tutkijan valkoinen takki saatiin lapsille päälle nimilappuineen, aikuisella oli tutkijan hattu ja nimilappu, ja ne olivatkin tehokkaita motivaation herättäjiä.

Kokeilutilanne järjestettiin sitä varten varatussa huoneessa, jossa oli läsnä aikuinen sekä kyselyyn vastaava lapsi. Kokeilu aloitettiin tutkijan rooliin asettumisella, jossa lapsi puki päälleen valkoisen takin ja hänen rintaansa kiinnitettiin nimilappu. Myös aikuinen puki roolivaatteensa eli laittoi päähänsä tutkijan hatun ja kiinnitti nimilapun rintaansa. Kun tämä oli tehty, otettiin yhdessä muistoksi valokuva lapsesta ja aikuisesta. Sitten aloitettiin kyselyyn vastaaminen. Tilat olivat kahdessa eri päiväkodissa erilaiset, toisessa päiväkodissa kyselyyn vastasi 8 lasta lattialla istuen ja toisessa 11 lasta pöydän ääressä tuolilla istuen.

5.2 Hyvinvointikyselyn ja havainnointilomakkeen tulokset raportoituna

Hyvinvointikyselyn vastaamiseen osallistui päiväkodissa 19 lasta, jotka olivat iältään 3–7-vuotiaita. Kaikki vastaajat vastasivat kaikkiin kysymyksiin. iPad-laitteen käyttö herätti mielenkiintoa ja vastaaminen hyvinvointikyselyn kysymyksiin sujui vaivattomasti. Vastaaminen kysymyksiin tapahtui painamalla sormella valitun vastauksen kuvaketta, vastaus kuului silloin myös ääneen puhuttuna. Joissakin kysymyksissä oli avoin vastausvaihtoehto, johon aikuinen kirjoitti lapsen vastauksen hänen halutessaan. Viimeisen kysymyksen jälkeen kyselyyn tuli koontisivu, jossa yhteenvetona kaikki kysymykset ja lapsen vastaukset. Koontisivu lähetettiin sähköpostitse huoltajalle.

Hyvinvointikyselyn vastaukset on koottu taulukkolaskenta-ohjelmaan, ja niistä on laadittu graafisia kaavioita. Hyvinvointikyselyn 24 kysymyksen vastaukset ovat esillä liitteessä 6. Hyvinvointikyselyn tuloksia käsitellään osa-alueittain sekä havainnointilomakkeen kirjausten ja kysymysten perusteella.

5.2.1 Hyvinvointikyselyn tulokset osa-alueittain

Taustatietoina hyvinvointikyselyssä kysyttiin lapsen nimeä, sukupuolta ikää ja kokemusta iPad-laitteen aiemmasta käytöstä. Tulosten raportoinnissa tulee muistaa, että lapset vastaavat itse omalla kokemuksellaan ja käsityksellään kaikkiin kysymyksiin. Oman nimensä hyvinvointikyselyyn kertoivat kaikki lapset, osa kirjoitti sen itse iPad:n näppäimistöllä. Nimen kertomiseen liittyy yksi havainto, muutama lapsi nimittäin sanoi ääneen oman nimensä iPad:lle. He todennäköisesti olettivat, että kun hyvinvointikysely ”puhuu” heille ohjeita ja kysyy kysymyksen nimestä, sille olisi luonnollista vastata samoin. Tässä tilanteessa lasta ohjeistettiin kirjoittamaan itse oma nimi, aikuinen avusti tarvittaessa.

Sukupuolta kysyttäessä lapset olivat vastanneet noin puolet poika ja noin puolet tyttö, prosenttiosuudeltaan 16% vastaajista ei ollut halunnut ilmoittaa sukupuoltaan tai ei tiennyt sitä. Tämä tulos tulee nähdä suhteessa sukupuoli-identiteetin kehittymiseen, joka on yksilöllistä ja vaihtelevaa alle kouluikäisillä lapsilla. Yleensä viisivuotiaana lapselle on kehittynyt käsitys sukupuolestaan ja sen ominaisuuksista. (Väestöliitto). Tuloksessa voidaan huomioda myös nykyinen sukupuolisensitiivinen kasvatusnäkemys, joka haastaa

kohtaamaan sukupuoleen liittyviä arvoja, jotka heijastuvat arjen työhön tässä ajassa ja yhteiskunnassa (Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke 2016). Tulos viittaa siihen, että vastauksissa on nähtävissä sukupuoli-identiteetin kehittymistä ja moninaisuutta.

Ikä-kysymykseen tuli lasten vastauksissa esille epäjohdonmukaisuuksia. Lapset, jotka osallistuivat hyvinvointikyselyyn, olivat iältään 3–7-vuotiaita. Kuitenkin vastauksista löytyy 2 kpl yhden vuoden ikäisiä lapsia, tämä ei pidä paikkaansa. Kaksi lasta ei siis vastannut oikein ikä-kysymykseen, syynä voi olla väärin ymmärretty kysymys, oman iän vielä heikko hahmotus, jännittävä tilanne tms. Tulosten osalta tämä on otettava huomioon. Ipad-laitteen aiemmasta käytöstä ilmoitti noin 80% lapsista ja noin 20% lapsista kertoi, että ei ollut käyttänyt iPad-laitetta aiemmin. Hyvinvointikysely tehtiin päiväkodeissa, joiden toimintavälineistöön kuului iPad-laitteita, ja varhaiskasvattajien mukaan niitä käytettiin jonkin verran, mutta silti viidesosa lapsista ilmoitti, että ei ole käyttänyt iPad-laitetta. Tämän kysymyksen kohdalla tuleekin mieleen, hahmottivatko lapset kysymyksen laitetta tarkoittavaksi vai hyvinvointikyselyyn vastaamiseen viittaavaksi.

Minä-osio koostui kuudesta kysymyksestä, jotka käsittelivät terveyttä, osaamista ja oppimista, tulevaisuutta, tunne-elämää ja ongelmanratkaisua. Lapset vastasivat olevansa terveitä, heidän sen hetkinen tunnetilansa oli myönteinen tai neutraali ja heiltä löytyi keinoja ongelmanratkaisuun. Osaamisen ja oppimisen osalta tilanne oli lasten mielestä oikein hyvä, useimmat lapset ilmoittivat osaavansa tai omaavansa yli 10 taitoa, ja jokainen löysi ainakin yhden tavan, jolla oli oppinut taitoja ja osaamista. Minä-osion tulokset kertovat lasten myönteisestä suhtautumisesta sekä omaan itseen että omiin taitoihin, hyvinvointikyselyn vastaamistilanteesta, heidän kyvykkyydestään oppia ja ratkaista ongelmia.

Perhe-osio käsitteli perheen koostumusta ja toimintaa sekä aikuisten merkitystä lapsille. Lasten mielestä perinteisten perheenjäsenien (vanhemmat, sisarukset) lisäksi perheeseen kuuluivat lemmikit, joillakin isovanhempi ja kaveri tai ystävä, myös mielikuvituskaveri mainittiin. Avoimissa vastauksissa muutama lapsi oli ilmoittanut itsensä perheeseen kuuluvaksi, tämä tarkoitti kysymyksen kannalta sitä, että se olisi pitänyt muotoilla niin, että itse vastaajakin olisi tullut vastausvaihtoehtoisissa valittavaksi perheensä jäseneksi. Perheen yhteiseksi toiminnaksi suosituimpia tekemisiä olivat matkustaminen, liikkuminen ja leikkiminen. Aikuiset olivat hoitajia ja huolehtijoita, lähes kaikilla vanhemmat tähän

rooliin sovitettuna ja joillakin sisarukset myös. Vanhemmat olivat myös tärkeitä aikuisia, myös päiväkodin opettaja oli ilmoitettu tärkeäksi aikuiseksi.

Kaveri- ja ystävyys-suhteista, ristiriitatilanteiden ratkaisusta ja leikistä oli laadittu leikki- osion kysymysten sisältö. Kaikki lapset kertoivat, että heillä on ainakin yksi kaveri tai ystävä. Ristiriitatilanteessa kaverin kanssa suurin osa lapsista haki aikuisen avuksi. Lempileikit sisälsivät eniten perinteisiä pienten lasten leikkejä, kuten autoleikkiä, roolileikkiä, hahmoilla leikkimistä ja lautapeliä pelaamista. Lapset kertoivat toisaalta monen aikuisen, vanhempien ja muiden, leikkivät heidän kanssaan mutta toisaalta noin neljäsosa ilmoitti, että kukaan aikuinen ei leiki heidän kanssaan. Tämä on mielenkiintoinen tulos, siitä huolimatta, että lapset olivat varhaiskasvatuksessa, suuri osa koki, että aikuiset eivät leiki heidän kanssaan. Mitä tämä merkitsee varhaiskasvatuksen kannalta?

Erityisesti varhaiskasvatuksessa koettua hyvinvointia käsiteltiin päiväkotiosiossa. Kysymysten aiheina olivat tunne-elämä, kuulluksi tuleminen, ystävyys- ja aikuissuhteet, leikki ja kiusaaminen. Lapset kuvasivat oloansa päiväkodissa myönteisesti, mutta myös neutraalisti. Lähes kaikki lapset kokivat tulevaisuuden kuulluksi päiväkodissa. Kaikki lapset kertoivat kavereista päiväkodissa, ja leikit olivat rooli-, hahmo-, rakentelu- ja liikuntaleikkejä. Päiväkodin aikuiset olivat lasten mielestä iloisia, mukavia ja hassuja, joidenkin mielestä myös totisia, kiukkuisia ja huolestuneita. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on tärkeä aihe, ja siitäkin kysyttiin, 65% vastanneista oli kokenut kiusaamista ja 35% ei ollut kiusaamista kohdannut. Kiusaamista kokeneet saivat halutessaan kertoa siitä, ja kiusaamista kuvailtiin tyhmäksi, huonoksi, pahaksi, silloin ei leikitä toisten kanssa ja tuntuu vaikealta.

Kysymyksiin omasta kodistaan lapset vastasivat koti-osiossa. Vanhempien lisäksi he ilmoittivat kotonansa asuvan sisaruksia ja lemmikin, myös ystävä tai kaveri oli mainittu, ja mielikuvituskaveri. Jälleen muutama lapsi nimesi itsensä asumaan kotonaan, ja tässäkin kysymyksessä olisi pitänyt olla vastausvaihtoehto, jossa lapsi itse voi valita itsensä asujaksi kotiinsa. Tunne-elämän osalta lähes kaikki lapset olivat kotonaan myönteisellä tai neutraalilla mielellä, ja lähes kaikki lapset kokivat tulevaisuuden kuulluksi kotonaan. Kodin ympäristöstä lapset hahmottivat useimmiten tien, bussipysäkin, talot, pihan ja päiväkodin.

Kokonaisuutena hyvinvointikyselyn vastaukset kertovat yksittäisen lapsen kokemasta hyvinvoinnista, mutta myös yhden lapsiryhmän ja koko joukon hyvinvoinnista. Lapsen kokemus hyvinvoinnistaan yksilönä on tärkeää tietoa vanhemmille ja varhaiskasvatukselle. Myös lapselle itselleen osallisuuden kokemus, kuulluksi tulemisen kokemus, merkityksellisyyskokemus ja kokemus kyvystä ilmaista omaa hyvinvointiaan on tärkeä. Tämän joukko, joka osallistui hyvinvointikyselyn kokeiluun, saivat ilmaista hyvinvointiaan eri osa-alueiden avulla, ja kokonaistuloksena hyvinvointia koetaan kaikilla hyvinvointikyselyn osa-alueilla. Ainoana hieman kielteisenä havaintona hyvinvointikyselyn vastauksista on kiusaaminen varhaiskasvatuksessa, kiusaamista oli kokenut yli puolet vastaajista.

Kuinka näitä hyvinvointikyselyn vastauksia tulee tulkita? Tulkintaa esittää tässä kohdin hyvinvointikyselyn ja kokeilutilanteen kehittäjä. Taustatietojen osalta on tulkittavissa, että osaan kysymyksistä liittyi epävarmuus siitä, että ymmärsivätkö kaikki lapset kysymyksen. Tämä heikentää luotettavuutta. Minä-osion vastauksista tulkitaan, että hyvinvointikysely voimistaa vahvuusajattelua ja on myönteisen suhtautumisen mukaan rakennettu. Perhe-osion vastaukset kertovat, että vanhemmat ovat kriittisen tärkeitä lapselle, lähes yhtä tärkeitä ovat sisarukset ja lemmikit. Kodin elinpiiri on lapsen elinvoimaa. Leikki-osiossa kiteytyi oikeastaan kaikki, leikissä toteutuu sosiaaliset suhteet, aikuissuhteet, lapsi-vanhempisuhteet ja sisarussuhteet, ratkaistaan ongelmia ja opitaan. Varhaiskasvatuksen toimintaa voidaan peilata hyvinvointikyselyn tuloksiin – miten lapset kokevat aikuisten määrittämän varhaiskasvatuksen? Varsinaisen varhaiskasvatuksen osan eli päiväkotiosion tulkinta on, että ilmiöitä, kuten kiusaaminen, voidaan tarkastella tiiviimmin. Tässä hyvinvointikyselyssä nousi esiin monen lapsen kiusaamiskokemus, jota soisi käsiteltävän. Kodin osalta koti-osiossa vanhemmat ovat lapsen hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä, hyvinvoinnin tarjoajia ja mahdollistajia.

Hyvinvointikyselyä voisivat tulkita myös esimerkiksi varhaiskasvattajat, jotka saisivat tietoa lapsen kaveri- ja ystävyys-suhteista, oppimisesta ja osaamisesta, tunne-elämästä, ongelmanratkaisusta ja leikeistä. Nykyisin vastaava tieto varhaiskasvatuksessa saadaan havainnoimalla, ja hyvinvointikysely kahdenkeskisessä tapaamisessa varhaiskasvattajan kanssa toisi uudenlaista tietoa ammattilaisille. Myös lapsen vanhemmat voivat tulkita vastauksia, saada ehkä toisenlaisen näkökulman lapsensa hyvinvointiin. Tulkinnoista seuraa lapsen hyvinvoinnin edistämistä, parhaimmillaan sekä varhaiskasvatuksessa että kotona.

5.2.2 Havainnointilomakkeen kirjausten tulokset

Kokeilutilanteeseen havainnoinnin tueksi oli laadittu havainnointilomake (liite 3). Siihen oli koottu sellaiset asiat, joita ajateltiin kokeilutilanteessa ilmenevän, ja joita voitaisiin havainnointilomakkeen kautta tarkastella. Näitä asioita olivat kyselyn käytettävyys, lapsen keskittyminen kyselyyn, muu toiminta kyselyn aikana, kysymysten ymmärtäminen ja vastaaminen, ohjauksen tai neuvonnan tarve ja aikuisen läsnäolon vaikutus. Havainnointilomake oli kuin kirjaamisalusta, johon huomiot kirjoitettiin vapaasti paperille, mutta myös kevyt havainnoinnin suuntaaja.

Havainnointilomakkeeseen kirjattiin ajankulu jokaisen lapsen kohdalla. Ensinnäkin, kyselyn vastausaika vaihteli 14–35 minuutin välillä. Ajallisesti kyselyn vastaaminen kesti nuorimmilla lapsilla kauemmin kuin vanhemmilla lapsilla. Erityisesti luku- ja kirjoitustaito vaikutti asiaan nopeuttavasti, vastaajista 4/19 osasi lukea ja kirjoittaa, ja heillä kyselyn vastaamisaika vaihteli 14–23 minuutin välillä. Toinen selkeä huomio, joka kirjattiin havainnointilomakkeeseen, liittyi keskittymiseen. Kaikki vastaajat olivat hyvin kiinnostuneita kyselystä ja motivoituivat välittömästi iPad:n käyttöön. Havainnointilomakkeisiin kirjatuihin huomioista keskittymiseen liittyen voidaan mainita kirjaukset 16/19 keskittyy hyvin ja 15/19 kokeilee kaikki vastausvaihtoehdot.

Havainnointilomakkeeseen tuli kirjauksia myös lasten suhtautumisesta hyvinvointikyselyyn ja toimimisesta hyvinvointikyselyn kanssa. Lapset oppivat nopeasti kyselyn toimintalogiikan, kaikki osasivat odottaa ääneen luetun kysymyksen ja kuunnella vastausvaihtoehdot kyselyn kolmanteen osioon mennessä. Tarkemmin selvitettyä viimeistään 10 kysymyksen jälkeen toimintatapa oli opittu. Kysymyksiin liittyen ei havaittu sellaista, että lapset eivät olisi ymmärtäneet kysymyksiä. Kuitenkin sellainen huomio tehtiin, että osa lapsista reagoi saman tyyppisiin kysymyksiin ”tää tuli jo”-kommenteilla. Kommentit koskivat kysymyksiä (kuka kuuluu sinun perheeseesi / kuka asuu sinun kotonasi, mitä haluaisit leikkiä / mitä leikit päiväkodissa, miltä sinusta tuntuu nyt / päiväkodissa / kotona), joissa oli samankaltaisia vaihtoehtoja ja kieltämättä kysymyksetkin muistuttivat toisiaan. Reaktio mietitytti erityisesti paikan ja kontekstin ymmärtämisen suhteen.

Hyvinvointikyselyyn vastaaminen oli lapsille melko helppoa. Muutamalla nuorimmalla lapsella oli hankaluuksia vastausvaihtoehtojen painamisessa eli varsinaisessa iPad:n käytössä, ja osaa lapsista jännitti melkoisesti. Tällöin aikuisen läsnäolo avustavassa, ohjeistavassa ja tukevassa merkityksessä oli hyvin tärkeää ja oleellista hyvinvointikyselyn onnistumisen kannalta. Koska hyvinvointikyselyyn vastaaminen tapahtui tilanteessa, jossa aikuinen oli mukana, voidaan arvioida sitä, oliko aikuisen läsnäolo tarpeellista ja vaikutti se jotenkin kokeilutilanteeseen. Jokaisessa kokeilutilanteessa lapsen kanssa aikuiselle välittyi lapsen kokemus tai jopa selkeä viesti siitä, että aikuinen on tärkeä osa kyselyssä, olipa hänellä suoraa avustavaa tehtävää siinä tai ei. Lapsen kokemus tai viesti saattoi olla hymy, ilo, nauru tai jopa sanallinen ”mä tykkään tästä”, joku saattoi kertoa kyselyn tärkeäksi aikuiseksi päiväkodin opettajan. Pienen lapsen elämä ja toiminta tapahtuu jatkuvassa yhteydessä toisiin ihmisiin, esimerkiksi leikissä, ja vuorovaikutus on sen perusta ja elinehto. Niinpä painava huomio tähän liittyen hyvinvointikyselyssä on se, että pienen lapsen kanssa tämänkaltaisen hyvinvointia koskevan tiedon tuottaminen ja vastaanottaminen tulee tapahtua sensitiivisessä vuorovaikutuksessa.

Havainnointilomakkeen kirjauksia tulkitsee niiden tekijä, joka on myös hyvinvointikyselyn kehittäjä. Hyvinvointikyselyn ajallista kestoja, keskittymistä ja motivoitumista koskevat kirjatulkinnat tulkitaan niin, että kosketusnäytöllinen mobiililaitte ja lasta vastaamaan houkutteleva sähköinen muoto kyselyssä edistää osallistumista. Toiminta- ja vastaamistekniikan oppiminen nopeasti tulkitaan niin, että hyvinvointikyselyyn oli onnistuttu tekemään käyttäjille soveltuva tapa vastaamiseen. Kysymysten muoto herätti pohdintaa, osin kirjauksissa oli epäilyksiä siitä, olivatko lapset ymmärtäneet kysymyksen kehittäjän tarkoittamalla tavalla. Tämä tilanne koski erityisesti kysymyksiä, jotka muistuttivat toisiaan. Tätä voidaan tulkita niin, että kysymysten muotoa pienille lapsille tulee hioa ja varmistaa, että sen merkitys tulee ymmärretyksi. Tähän liittyen tulkintaa voidaan jatkaa vuorovaikutuksen suuntaan, sillä kehittäjän ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta muotoutui hyvinvointikyselyn toiminnan mahdollistaja. Ilman tätä vuorovaikutusta, hyvinvointikyselyn toteuttaminen ei olisi onnistunut eikä se olisi voinut yrittää saavuttaa tavoitteitaan.

5.2.3 Havainnointilomakkeen kysymysten tulokset

Havainnointilomakkeessa oli viisi kysymystä (liite 3), jotka kysyttiin kokeilutilanteessa lapselta aivan viimeiseksi, sen jälkeen, kun hyvinvointikyselyyn vastaaminen oli päättynyt. Vastaukset kirjattiin havainnointilomakkeeseen käsin. Tämän jälkeen seurasi lämmin kiitos lapselle kyselyyn vastaamisesta.

Ensimmäisessä kysymyksessä pyydettiin kuvaamaan hyvinvointikyselyä, ja vastaukset olivat myönteisiä, hyvinvointikysely oli esimerkkien (liite 7) mukaisesti kiva, hyvä tai hauska. Toisessa kysymyksessä pyrittiin kartoittamaan, mitä hyvinvointikyselyn kysymyksistä jäi lapsille mieleen, ja miltei puolet lapsista toisti jonkin kysymyksen tai mainitsi jonkin hyvinvointikyselyn aiheen. Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin vastaamisesta, ja noin $\frac{3}{4}$ lapsista kertoi hyvinvointikyselyyn vastaamisen olleen hyvää, hauskaa tai kivaa.

Neljäs ja viides kysymys osoittavat asioita, joista vastaajat ovat pitäneet hyvinvointikyselyssä sekä niitä asioita, joista vastaajat eivät ole pitäneet hyvinvointikyselyssä. Asioissa, joista lapset hyvinvointikyselyssä pitivät, oli suuri hajonta. Noin $\frac{1}{4}$ lapsista ilmoitti, että hyvinvointikyselyssä ei ollut mitään, mistä he erityisesti pitivät. Noin $\frac{3}{4}$ lapsista ei löytänyt hyvinvointikyselystä mitään, mistä he eivät pitäneet.

Yhteenvetona viidestä havainnointilomakkeen kysymyksestä lapsilta ja niiden vastauksista voidaan todeta, että hyvinvointikysely ja siihen vastaaminen koettiin myönteisesti. Lapset löysivät hyvinvointikyselystä asioita, joista erityisesti pitivät. Asioita, joista lapset eivät hyvinvointikyselyssä pitäneet, ei juurikaan löytynyt. Noin puolet lapsista muisti jonkin kysymyksen tai aiheen vastaamisen jälkeen, josta hyvinvointikyselyssä oli kysytty.

Lasten vastauksiin havainnointilomakkeen kysymyksiin liittyy aiheellista pohdintaa. Mitä näistä vastauksista voidaan päätellä, miten näitä vastauksia voidaan tulkita? Hyvinvointikyselyyn ja vastaamiseen suhtauduttiin myönteisesti, sieltä löydettiin asioita, joista lapset pitivät. Kielteistä suhtautumista hyvinvointikyselyyn ei juurikaan ilmennyt ja siitä jäi lapsille jotakin mieleen hyvinvointikyselyn päätyttyä. Tässä kohtaa tulkinnan tekee hyvinvointikyselyn ja kokeilutilanteen kehittäjä, joka näkee, että hyvinvointikysely on

onnistunut myönteisen suhtautumisen lähettiläänä ja vahvuusperustaisen asenteen voimistajana.

5.3 Arviointikriteerit

Arviointikriteerit eli toimivuus, käytettävyys, yhteistyö, vuorovaikutus ja osallisuus toimivat hyvinvointikyselyn arvioinnissa keskeisinä tekijöinä. Toimivuus liittyy siihen, onko havaintoja hyvinvointikyselyn virheellisestä toiminnasta tai sujuvuudesta, käytettävyys siihen miten lapsi pystyy vastaamaan hyvinvointikyselyyn ja yhteistyö siihen, miten aikuinen ja lapsi toimivat hyvinvointikyselyyn vastattaessa. Vuorovaikutus sisältää tapahtumat aikuisen, lapsen ja hyvinvointikyselyn välillä, ja osallisuus lapsen tosiasialliset mahdollisuudet ilmaista oma näkemys hyvinvoinnistaan tässä hyvinvointikyselyssä. Arvioinnin tueksi on laadittu taulukko 4 Arviointikriteerit ja hyvinvointikysely. Sen sisältä perustuu havainnointilomakkeen kirjauksiin, joiden yhteenvetoa on taulukossa 4:

Taulukko 4. Arviointikriteerit ja hyvinvointikysely

Kriteerit	Sisältö	Toteutuminen
Toimivuus	Ongelmat, hankaluudet, epäloogisuus, eteneminen, onnistuminen, positiivinen palaute, myönteisyys	-välillä hidas, lapsi joutui odottamaan -jos lapsi painoi kuvaketta pitkään, iPad saattoi maalata tekstiä tai ruutu skaalautua tai laittaa kaikki käynnissä olevat sovellukset näkyville -onnistumisen kokemukset ja myönteinen palaute näkyi ilona, positiivisena kommentointina esim. omaan osaamiseen -kysely eteni lapsen valitsemassa tahdissa -samankaltaiset kysymykset lasten mielestä epäloogisia (esim. miltä sinusta tuntuu kotona/päiväkodissa)
Käytettävyys	Vaikeudet, helppous, lapsi käyttäjänä, aikuinen ohjaajana	-ohjeet alussa turhia, lapset olisivat voineet aloittaa kyselyn suoraan, sillä oppivat käytön nopeasti -joillakin nuorimmilla lapsilla hieman hankaluuksia iPad:n koskettamisessa (liian suuri voima) -aikuisen rooli ohjaajana mahdollistui hyvin -lapsen rooli (pää)käyttäjänä toteutui
Yhteistyö	Aikuisen ja lapsen välillä, kyselyn ja lapsen välillä	-yhteistyö aikuisen ja lapsen välillä oli vuorovaikutuksellista, puhetta ja iloa esim. siitä, millaisia vastausvaihtoehtoja kyselyssä on ja mitä lapsi valitsee -yhteistyö kyselyn ja lapsen välillä oli toiminnallista ja jopa vuorovaikutuksellista, lapset selostivat valintojaan ja osa lapsista sanoi oman nimensä kyselyn kysyessä sitä (sen sijaan, että olisi kirjoittanut)
Vuorovaikutus	Aikuisen ja lapsen välillä ja lapsen ja kyselyn välillä	-lapset olivat kiinnostuneita kyselystä, ja vastasivat mielellään kysymyksiin -lapset keskittyivät tiiviisti kyselyyn -lapset selkeästi miettivät mitä vastaavat kysymykseen, vuorovaikutus lapsen ja kyselyn välillä sisälsi pohdintaa lapsen omasta hyvinvoinnista

		-aikuisen ja lapsen välillä vallitsi luottamus, jossa aikuinen sai ohjata tarvittaessa
Osallisuus	Vuorovaikutus ja vastavuoroisuus	-lasten osallisuus toteutui vuorovaikutussuhteessa aikuisen kanssa -kyselyn lapsia osallistavia elementtejä olivat interaktiivisuus, avoimet vastausvaihtoehdot, ääneen puhutut kysymykset ja vastausvaihtoehdot

Käytettävyys ja toimivuus ovat keskeisiä kriteereitä liittyen sähköisiin toimintoihin tai palveluihin ylipäänsä. Hyvinvointikyselyn toimivuus pelkistyy siihen, miten lapsi sitä kykenee käyttämään ja siihen vastaamaan. iPad:n näytön koskettaminen ja vastausvaihtoehtojen valitseminen oli hienomotorisesti haastavaa joillekin, myönteisenä havaintona toimivuudesta mainittakoon hyvinvointikyselyn eteneminen lapsen valitsemassa tahdissa. Satunnainen hyvinvointikyselyn hidastuminen tarkoitti odottamista, etenkin ääneen luettujen kysymysten/vastausvaihtoehtojen osalta, se saattoi hieman häiritä vanhimpia jo lukemaan oppineita vastaajia. Merkittävä seikka oli se, että lapset kokivat iloa ja myönteisyyttä liittyen hyvinvointikyselyn osa-alueisiin ja omiin vastauksiinsa, siis omaan hyvinvointiinsa. Tämän mahdollisti hyvinvointikyselyyn vastaaminen vuorovaikutuksessa ohjaavan aikuisen kanssa.

Käytettävyiden osalta tärkeä huomio liittyi siihen, miten nopeasti lapset oppivat ns. teknisen osaamisen hyvinvointikyselyyn vastaamisessa. Tämä tarkoittaa siis kysymyksen kuuntelemista, vastausvaihtoehtojen kokeilemistä ja kuuntelemista, oikean vastausvaihtoehdon/-ehtojen valitsemista ja seuraavaan kysymykseen siirtymistä. Hyvinvointikyselyssä oli viisi osa-aluetta, ja viimeistään kolmanteen osa-alueeseen siirtyessä lapset osasivat vastata teknisesti onnistuneesti kysymyksiin. Lapsen käyttäjärooli ja aikuisen ohjaava rooli toteutuivat onnistuneesti yhteisessä lapsen, aikuisen ja hyvinvointikyselyn vuorovaikutuksessa.

Yhteistyö hyvinvointikyselyyn vastaamisessa tarkoitti aikuisen ja lapsen välistä yhteistyötä ja lapsen ja hyvinvointikyselyn välistä yhteistyötä. Aikuisen ja lapsen välillä vuorovaikutuksessa syntynyt yhteistyö oli yhdessä hyvinvointikyselyn katsomista, vaihtoehtojen kokeilemistä, vastauksien pohtimista, jossa aikuinen kannusti myönteisesti lasta jatkamaan ja vastaamaan kyselyyn. Yhteistyö ei sisältänyt aikuisen pyrkimystä vaikuttaa lapsen vastaamiseen tai muuten hyvinvointikyselyn käyttämiseen. Yhteistyö sai ennen kaikkea toiminnallisen piirteen, se sisälsi puhetta, naurua ja iloa, myös pohtimista ja

ajattelua. Lapset saattoivat vastata ääneen hyvinvointikyselyn kysyessä nimeä ja kuvailla seikkaperäisesti vastausvaihtoehtojen valintojaan.

Vuorovaikutus ja osallisuus liittyvät kiinteästi toisiinsa. Lapsen ja hyvinvointikyselyn välillä vallitsi tietynlainen tasapaino tai ”kysynnän ja tarjonnan laki”, kun lapsi oli kiinnostunut hyvinvointikyselystä keskittyen siihen ja vastaten kysymyksiin, tarjosi hyvinvointikysely aina uuden kysymyksen vastattavaksi ja mielenkiinnon ylläpitämiseksi. Keskeinen huomio hyvinvointikyselyn ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa oli se, että lasten tarkkaavaisuus hyvinvointikyselyn suhteen oli suunnattu vain siihen ja keskittyminen oli intensiivistä. Aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa ilmeni pohdintaa, lapsi mietti vastausvaihtoehtoja ja kysymystä liittyen omaan hyvinvointiinsa. Lapsen osallisuus oli huomioitu jo suunnitteluvaiheessa hyvinvointikyselyn interaktiivisuutena, avoimin vastausvaihtoehdoin, ääneen puhutuin kysymyksin ja vastausvaihtoehdoin. Osallisuus ilmeni puheena, ilona, ohjeen pyytämisenä, keskittymisenä – lapsen osallisuus muodostui vuorovaikutuksessa aikuisen ja hyvinvointikyselyn kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Eettisyydestä ja luotettavuudesta

Tämä opinnäytetyö sisälsi kehittämistyön pienten lasten hyvinvointiin perehtymisestä ja sen selvittämisestä. Koska kohderyhmänä olivat lapset, jotka ovat vajaavaltaisia omien oikeuksiensa suhteen sekä erityisen herkässä ja suojelua vaativassa asemassa, oli kehittämistyön alkumetreiltä saakka käytävä keskustelua siitä, kenen ehdoilla aihe kehittämistyöhön valitaan ja miksi siihen ylipäätään ryhdytään (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1998, 27). Erityisesti, kun ihmiset ovat kohderyhmänä edellytetään tarkkaa harkintaa ja monenlaisten seikkojen huomioon ottamista, kuten mitkä ovat tiedonhankinnan keinot, koejärjestelyt, ja menetelmät, kuinka suostumus esitetään ja saadaan, millaista tietoa kohderyhmälle jaetaan ja millaisia riskejä osallistumiseen liittyy (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 28).

Kun kohderyhmänä olivat lapset, syntyi kehittämisen edetessä runsaasti eettisiä kysymyksiä ja näkökulmia, joita tuli pohtia. Ensinnäkin oli todettava, että Suomen lainsäädäntö ei anna vastausta siihen, kuka saa päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen tai muuhun systemaattiseen toimintaan tai koejärjestelyyn. Käytännössä on niin, että tutkimukseen tai vastaavaan osallistumisen katsotaan kuuluvan niihin henkilökohtaisiin asioihin, joista huoltaja lain mukaan päättää. (Nieminen 2010, 33.)

Jotta lapset pystyivät osallistumaan hyvinvointikyselyyn vastaamiseen ja sen kokeiluun, huoltajilta oli pyydettävä suostumus lapsen osallistumiseen. Huoltajat saivat joko antaa suostumuksensa tai kieltää lapsensa osallistumisen kyselyyn vastaamiseen. Tämän lisäksi tarvittiin vielä lapsen oma suostumus, joka on johdettavissa lapsellekin perustuslain mukaan kuuluvasta itsemääräämisoikeudesta (Nieminen 2010, 33). Kuitenkin, jos lapsen osallistuminen kielletään huoltajan toimesta, muuttuu lapsen oma suostumus tarpeettomaksi. Lapsen oma suostumus on siis ehdollinen huoltajan suostumukselle. Taustalla on varmastikin lasten suojelun tarve, he ovat erityisen herkässä asemassa yhteiskunnassa. Suojelulla tarkoitetaan hyvää, mutta tärkeä osallisuuden ja osallistumisen näkökulma häviää suojelulle: ”hyvää tarkoittavan suojelun nimissä lapsi suljetaan herkästi osallistumisen ja vaikuttamisen ulkopuolelle” (Strandell 2010, 95).

Vaikka lapsen suostumus tutkimukseen tai vastaavaan vaati ennen kaikkea myös suostumuksen huoltajilta, ei se ole yhdentekevä. Joka tapauksessa tutkijan tai muun toimijan on saatava suostumus läsnäoloon ja kysymysten esittämiseen lapsilta, sillä heitä ei voi pakottaa osallistumaan, ja lisäksi suostumuksen kysyminen on pidettävä esillä jatkuvasti: suostumus lunastetaan vastaamalla lasten kaikenlaisiin kysymyksiin, kysymällä saako olla läsnä konkreettisissa tilanteissa ja tulkitsemalla myös ei-verbaalisia viestejä (Strandell 2010, 96-97). Tällaisen suostumuksen hankkiminen on haastavaa, tutkijan tai muun toimijan täytyy olla aidosti läsnä ja erityisen herkkä lasten kanssa vuorovaikutuksessa. Jos ilmenee mahdollisuus tutustua lapsiin ennalta, se saattaa auttaa, mutta kaikissa asetelemissä tai ympäristöissä se ei varmastikaan ole mahdollista.

Hyvinvointikyselyn kokeilu järjestettiin varhaiskasvatuksessa kahdessa päiväkodissa Uudellamaalla, joihin hyvinvointikyselyn laatijalla oli aiempi yhteys, siis sekä henkilökuntaan että asiakasperheisiin. On oletettavaa, että lasten suostumuksen saaminen hyvinvointikyselyn kokeiluun oli yksinkertaisempaa kuin jos tutkija olisi täysin vieras aikuinen, mutta ei kuitenkaan itsestään selvää. Hyvinvointikyselyn kehittämisessä oli kulkenut mukana vahvasti ajatus, että lapsi haluttiin mukaan tähän kehittämiseen, ikään kuin kanssa-tutkijana. Näin ajattelee myös paljon lasten ja nuorten tutkimusta tehnyt Harriet Strandell, joka kirjoittaa lasten kohtaamisesta tutkimuksessa (2010, 96) sosiaalisina toimijoina, jonka tulisi heijastua myös tapaan lähestyä heitä ja pyytää heitä mukaan tutkimukseen.

Lasten asettaminen kohderyhmäksi toi aikuiselle paljon pohdittavaa liittyen omaan positioon. Lapsen ja aikuisen välillä oli valtasuhde, jota ei voinut sivuuttaa, ja se ilmeni auktoriteettierona. Aikuisella oli eettinen vastuu huomioida se ja kokeilutilanteessa tätä auktoriteettieroa pyrittiin pienentämään lähestymällä lapsia mahdollisimman tasa-arvoisesti. (Strandell 2010, 102.) Valtasuhde tässä opinnäytetyön kehittämistyön asetelmassa, jossa kokeiltiin hyvinvointikyselyä, oli kiistämätön. Aikuinen oli laatinut hyvinvointikyselyn ja kokeili sitä yhdessä lasten kanssa niin, että lapset vastasivat hyvinvointikyselyn kysymyksiin ja tarkasteli myös näitä lasten vastauksia. Auktoriteettiasema, joka ilmeni valtasuhteessa, oli ilmiselvä sekä aikuiselle että lapsille. Aikuinen oli ikään kuin osa varhaiskasvatuksen ammattilaisten kollektiivia, jonka oli asetuttava positioon, jossa otettiin huomioon lasten ja ammattilaisten välisen valtasuhteen olemassaolo (Strandell 2010, 101). Miten? Asia oli ratkaistu pyrkimällä madaltamaan aikuisen auktoriteettiasemaa koros-

taen tutkimista ja toimimista lasten kanssa yhdessä. Kokonaan tällainen asetelma ei valtasuhdetta ja auktoriteettiasemaa tietenkään poistanut.

Hyvinvointikysely aiheutti pohdintaa ja kysymyksiä luotettavuuden kannalta. Miten kysely oli laadittu ja mitä se mittasi? Hyvinvointikyselyn kysymykset oli laadittu kirjallisuushaun, lasten hyvinvointiin perehtymisen ja 3X10D-mittariston tarkastelun perusteella. Lasten hyvinvointi ja 3X10D-mittaristo sisälsivät erilaista kirjallisuutta, raportteja, artikkeleita ja muita julkaisuja, jotka ovat vapaasti saatavilla. Kirjallisuushaku taas oli suoritettu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoin. Tiedonhaku oli tehty mahdollisimman systemaattisesti ja se on toistettavissa, tulokset on taulukoitu ja määritelty. Kysyä tietenkin voi, että onko lasten hyvinvoinnin, 3X10D-mittariston ja kirjallisuushaun teemoihin perehtyessä otettu varmasti kaikki oleelliset tietolähteet huomioon ja esitetty niissä esiintyvä tieto objektiivisesti. Tässä opinnäytetyössä on luotettava tekijän kykyyn toimia objektiivisesti ja opinnäytteen teon yleisiä periaatteita noudattaen.

Hyvinvointikyselyyn vastasivat pienet lapset. Luotettavuus saattoi kärsiä siitä, jos vastaajat eli pienet lapset eivät ymmärräkään kysymystä tai käsittävät ne eri tavalla, kuin on tarkoitettu. Hyvinvointikyselyn kysymykset oli laadittu mahdollisimman yksinkertaisiksi ajatellen pieniä lapsia vastaajina, ne olivat äänitiedostona luettuna ääneen. Lisäksi vastausvaihtoehdot olivat kuvallisia ja ääneen luettuina, mahdollisimman helposti ymmärrettävissä. Jos kuitenkin vastaaja oli ymmärtänyt kysymyksen eri tavalla kuin hyvinvointikyselyn laatija oli tarkoittanut, on kyse satunnaisvirheestä. Yksittäisen virheen luotettavuus ei välttämättä ole ollenkaan merkittävä, tärkeää on, että hyvinvointikyselyn laatija ottaa kantaa ilmeisiin satunnaisvirheisiin, jos sellaisia havaitsee. (Vilkka 2005, 162.)

Hyvinvointikysely tavoitteli lasten kuulemista suoraan ja saamaan tietoa heiltä itseltään. Lapset olivat siis kehittämistyössä subjekteja, eivät jonkun toiminnan kohteena eli objekteina. Arvatenkin kriittistä näkökulmaa voidaan kohdentaa juuri tähän lasten subjekteina toimimiseen, kuinka järkevää oli lasten osallistuminen kehittämistyöhön, kun heidän kykynsä ja mahdollisuutensa antaa luotettavaa tietoa on epäilyttävää tai vähintäänkin niitä yliarvioidaan. Pystyivätkö lapset tulkitsemaan kokemaansa niin, että sitä voidaan pitää luotettavana tietona? (Lehtinen 2000, 57.) Lapsuus- ja lapsuudentutkijat esittävät oman argumenttinsa (esim. Karlsson & Karimäki 2012; Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010; Holkeri-Rinkinen 2009; Mustola, Mykkänen, Böök, Kärä 2015; Karlsson, Puroila

& Estola 2016; Uusiautti & Määttä 2013) ja niiden kautta on näytettävissä, että lapset ovat tiedon hallussapitäjinä yhtä päteviä kuin aikuisetkin. Voidaan pohtia myös lapsen asemaa mielipiteen kertojana, joka ei ole itsestään selvä eikä selkeä. Lapsi ei välttämättä tarjoa aikuisen kaipaamaa tietoa yksiselitteisenä kerrontana, ja lapsen tapa ilmaista näkemyksiään voi olla erilainen kuin aikuisen tai ainakin se voi olla vähemmän selkeä kuin aikuisen tapa. Kuitenkin on osoitettu (esim. Helavirta 2011; Kyrönlampi-Kylmänen 2007), että lapset pystyvät kertomaan merkittäviä asioita omasta elämästään, vaikeuksistaan ja hyvinvoinnistaan. Lapsilta saadaan sellaista kokemustietoa, jota muilta toimijatahoilta ei voi saada. (Tulensalo 2016, 262.)

6.2 Tavoitteiden saavuttaminen

Opinnäytetyön kehittämisen tavoitteet olivat osallistaa lapsia oman hyvinvointinsa ilmaisuun, kehittää hyvinvointikysely ja kokeilla hyvinvointikyselyn käytettävyyttä ja toimivuutta. Lapsille pyrittiin luomaan hyvinvointikyselyn kautta mahdollisuuksia kertoa itse omasta hyvinvoinnistaan. Tässä tavoitteessa onnistuttiin, sillä lapset vastasivat hyvinvointikyselyyn ja kaikki lapset vastasivat kaikkiin kysymyksiin. Hyvinvointikyselyn kehittämisessä löydettiin kiinnostava tapa selvittää lasten hyvinvointia niin, että lapset pystyivät itse ilmaisemaan hyvinvointiaan. Kiinnostavuus ja lasten hyvinvoinnin ilmaisu perustui kosketusnäytölliseen tablet-laitteeseen, hyvinvointikyselyn visuaaliseen ilmeeseen, helppokäyttöisyyteen lapselle, yleiseen soveltuvuuteen pienelle lapselle ja sensitiiviseen vuorovaikutukseen aikuisen kanssa.

Koska hyvinvointikysely luotiin välineeksi, jolla lapset voisivat ilmaista itse kokemuksiinsa hyvinvoinnistaan, on sitä tarkasteltava myös kriittisesti. Hyvinvointikysely tehtiin, vaikkakin ansiokkaasti lasten hyvinvoinnin taustaan ja mittaamiseen perehtyen, aikuisen kehittäjän kehittämistyönä. Aikuinen on siis suunnitellut ja toteuttanut hyvinvointikyselyn kysymykset, vastausvaihtoehdot ja vastaamistavat. Olisiko ollut mahdollista, että lapset olisivat osallistuneet myös hyvinvointikyselyn suunnitteluun, oman hyvinvointinsa osa-alueiden kartoittamiseen tai vastausvaihtoehtojen valintaan? Se olisi ollut ainakin osallistavampaa kehittämistä, jos lapset olisivat osallistuneet kehittämisen kaikkiin tai useampiin vaiheisiin.

Toisena tavoitteena oli kehittää hyvinvointikysely, jossa alle kouluikäiset lapset arvioivat itse omaa hyvinvointiaan. Hyvinvointikysely kehitettiin hyvinvointiin perehtymisen, 3X10D-mittariston ja kirjallisuushaun perusteella. Kehittämisessä painottui osallistava kehittäminen, sen myötä hyvinvointikysely kehittyi lapsia osallistavaksi ja kokeilutilanne sisälsi lasten mukaan ottamisen kehittämiskumppaneina. Ilman vastavuoroista ja sensitivistä vuorovaikutusta aikuisen kanssa tämä ei kuitenkaan olisi onnistunut, hyvinvointikysely ei ole tarkoituksenmukaisesti toimiva ilman aikuisen läsnäoloa. Tämä tavoite saavutettiin, lapsia osallistava ja heidän hyvinvointikokemustaan esiin tuova hyvinvointikysely saatiin kehitettyä.

Kolmas tavoite oli kokeilla hyvinvointikyselyn käytettävyyttä ja toimivuutta alle kouluikäisille lapsille. Kokeilutilanteessa huomioitiin paljon sitä, miten lapset käyttivät kyselyä, miten vastaaminen mahdollistui, kuinka hyvinvointikysely toimi, mitkä seikat olivat toimivuuden esteenä ja edistäjinä. Hyvinvointikyselyn käytettävyys oli hyvä, jonkin verran pienillä lapsilla oli hankaluuksia kosketusnäytön osalta. Toimivuuden suurin edistäjä oli hyvinvointikyselyn kokeilutilanteessa aikuinen, joka ohjasi, neuvoi, rohkaisi ja tuki lasta yhteiseen hyvinvointikyselyn tutkimiseen. Toimivuutta hankaloitti myös ajoittainen hitaus hyvinvointikyselyssä ja yleiset iPad:n kosketusnäytön ominaisuudet.

Kehittämistyön alussa ajatuksena oli etenkin 3X10D-mittaristoon tutustumisen jälkeen työstää pienille lapsille samankaltainen mittaristo. Tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista, sillä 3X10D-mittaristo ei soveltunut suoraan tai vaatimattomalla muokkauksella pienten lasten hyvinvoinnin arviointiin. Ylipäättään opinnäytetyön tekijälle kävi selväksi, että mittarin kehittäminen on valtaisa työ ja se vaatii syvällistä asiantuntemusta aiheesta. Kehittämisen tarkoituksena ei siis ollut uuden mittarin kehittäminen, vaan se muodostui lasten hyvinvoinnin selvittämiseen liittyvän välineen kehittämiseksi. Kehittämisen tuloksena syntyi hyvinvointikysely. Keskeinen osa kehittämistä oli lasten osallistaminen oman hyvinvointinsa tarkasteluun. Jos hyvinvointikysely halutaan jalostaa mittariksi, se tulee tehdä asiaan liittyvän jatkokehittämisen myötä.

Kehittämisessä havaittiin monia tekijöitä, jotka antavat ajateltavaa luotettavuuden suhteen. Ensinnäkin puutteena voidaan pitää sitä, että hyvinvointikysely ei sisältänyt osiota vanhemmille, jossa he olisivat vastanneet lastansa koskeviin hyvinvoinnin kysymyksiin.

Hyvinvointikyselyn taustalle selvitettyissä lasten hyvinvoinnin mittareissa oli vanhemmille suunnattu kysely. Toisena puutteena voidaan pitää sitä, että hyvinvointikyselyn kehittäjä oli itse ns. testaajana kokeilutilanteessa. Jos kokeilutilanteen testaaja, aikuinen, olisi ollutkin vaikkapa päiväkodin henkilökunnasta joku varhaiskasvattaja, olisi kokeilutilanteesta saatu erilaista tietoa. Lisäksi tällöin pragmatismen hyötynäkökulmasta varsinaiset käyttäjät olisivat saaneet olla tiedon hyödyntäjiä, kun hyvinvointikyselyn kokeilutilanteen kokemus ja tulokset olisivat jääneet varhaiskasvattajalle.

Varhaiskasvatuksen osalta hyvinvointikysely oli onnistunut erityisesti myönteisyyden ja vahvuuksiin keskittyvän luonteensa takia. Myönteinen suhtautuminen tunne-elämässä ja kokemuksissa ylipäänsä vahvistavat lasten hyvinvointia. Jatkokehittämisen osalta voidaan pohtia hyvinvointikyselyn kaltaisen välineen käyttöä varhaiskasvatuksessa, mutta myös esimerkiksi neuvolassa, lastensuojelussa ja perhetyössä. Varhaiskasvatuksessa pohdimista riittää esimerkiksi tehostetun ja erityisen tuen piiriin kuuluvien lasten hyvinvoinnin tarkastelussa ja siinä, voitaisiinko hyvinvointikyselyn kaltaista välinettä käyttää vaikkapa varhaiskasvatuskeskusteluissa vanhempien kanssa työvälineenä.

LÄHTEET

- A 60/1991. Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. Saatavilla 11.11.2018
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Allardt, E. (1976.) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Anttila, P. (2007). *Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö*.
 Hamina: Akatiimi Oy.
- Bradlyn, A.S., Ritchey, A.K., Harris, C.V., Moore, I.M., O'Brien, R.T., Parsons, S.K., ... Pollock, B.H. (1996.) Quality-of-life research in pediatric oncology. Research methods and barriers. *Cancer*, 78, 1333–1339.
- Bourdieu, P. (1984.) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1998.) *Järjen käytännöllisyys*. Tampere: Vastapaino.
- Cantril, H. (1965.) *Pattern of human concerns*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Fink, A. (2014). *Conducting research literature reviews: from the internet to the paper*. United States of America: Sage publications, Inc.
- HealthactCHQ. CHQ: Child Health Questionnaire. Saatavilla 3.2.2019
https://www.healthactchq.com/surveys/pdf/overviews/CHQ_Overview.pdf
- Heiskanen, J., Rannanheimo, P. & Härkönen, U. (2018.) Terveysteen liittyvä elämänlaatu – mitä oikeasti mittaamme ja miten hyödynnämme kerättyä tietoa? *Sic! Lääketietoa Fimeasta* -lehti (2/2018). Saatavilla 27.1.2019
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136544/2%202018%2035-37%20Terveysteen%20liittyvä%20elämänlaatu%20mitä%20oikeasti%20mittaamm%20ja%20miten%20hyödynnämme%20kerättyä%20tietoa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Helavirta, S. (2011.) Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Saatavilla 10.9.2018
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66827/978-951-44-8604-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hirsjärvi S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1998.) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

- Holkeri-Rinkinen, L. (2009). Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa: Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampere: Tampere University Press.
- Hyväri, S. (2014.) Palvelun käyttäjiä osallistava kehittämis- ja tutkimustoiminta. Teoksessa A. Nieminen, A. Tarkiainen & E. Vuorio (toim.) *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulu. Raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 177–191.
- Hyväri, S. & Laine, T. (2012). Osallistavan kehittämisen perusteita. Teoksessa H. Kotila & A. Mutanen (toim.) *Käytäntöä tutkimassa*. Haaga-Helia puheenvuoroja 2/2012. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu, 48–62.
- Hyötyläinen, R. (2007.) Tutkimusavusteisen kehittämisen metodologinen kaksoisluonne. Teoksessa E. Ramstad & T. Alasoini (toim.) *Työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen Suomessa. Lähestymistapoja, menetelmiä, kokemuksia, tulevaisuuden haasteita*. Raportteja 53. Helsinki: Tykes, 364–388.
- Innokylä 2018. MUN ELÄMÄ - 3X10D™ Elämänpyörä & 3X10D™ Kysely. Saatavilla 1.12.2018
<https://www.innokyla.fi/web/verstas1918709/elamanhallinnan-3x10d-arviointi>
- Kainulainen, S. & Juutinen, A-M. (2017.) Nuoren elämäntilanteen hahmottaminen 3X10D™ -mittarilla. HAMK Unlimited Scientific 9.2.2017. Saatavilla 8.11.2018 <https://unlimited.hamk.fi/hyvinvointi-ja-sote-ala/nuoren-elamantilanteen-hahmottaminen-3x10d-mittarilla/>
- Kainulainen, S. (2006.) Hyvinvointitutkimus Suomessa väitöskirjojen valossa. Teoksessa J. Hämäläinen, R. Vornanen & J. Laurinkari (toim.) *Hyvinvointi ja turvallisuus 2000-luvulla*. Juhlakirja professori Pauli Niemelän täyttäessä 60 vuotta 5.4.2006. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kainulainen, S (2016.) 3X10D – nuorten pärjääminen. Diakonia-ammattikorkeakoulu. 14.11.2016. Saatavilla 10.11.2018
https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hyvinvoinnin_ja_toimintakyvyn_mittaaminen_ja_arviointi_-_seminaari/Kainulainen.pdf
- Kainulainen, S. (2011.) Hyvinvointitutkimuksen kehityslinjat Suomessa. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 140–165.

- Karlsson, L. (2010.) Lapsinäkökulmainen tutkimus ja aineiston tuottaminen. Teoksessa K.P. Kallio, A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (toim.) *Missä lapsuutta tehdään?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 121–141.
- Karlsson, L. & Karimäki, R. (2012.) *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Karlsson, L., Puroila, A. & Estola, E. (2016.) *Välkkeitä, valoja ja varjoja: Kertomuksia lasten hyvinvoinnista*. Oulu: N-Y-T-NYT.
- Keskitalo, E. (2015.) Osallistava tutkimus ja kehittäminen ylempien ammatti-
korkeakoulututkintojen tki-toiminnan viitekehyksenä. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikonen *Osallisuutta, oppimista ja arviointia: Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 191–206.
- Kestilä, L. & Karvonen, S. (2019.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kilpinen, E., Kivinen, O. & Pihlström, S. (2008.) *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kiili, J. (1998.) Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisestä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 105. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Kiili, J. (2006.) Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla 11.11.2018
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence=1>
- Kivipelto, M. (2008.) Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Stakesin työpapereita 17/2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Korpilahti, U., Lassander, M. & Hakulinen-Viitanen, T. (2013.) KINDL-R lasten ja nuorten elämänlaatumittari. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. TOIMIA / Lasten ja nuorten toimintakykyryhmä. Julkaistu TOIMIA-tietokannassa 6.9.2013. Saatavilla 27.1.2019
<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/mittariversio/146/>
- Kuntaliitto. (2009.) Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 2. Suunnitelman seuranta ja

- arviointi. Helsinki: Kuntaliitto. Saatavilla 16.12.2018 [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa - Kuntaliittoshop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/p090130120337E.pdf](https://kuntaliittoshop.kuntaliitto.fi/download.php?filename=uploads/p090130120337E.pdf)
- Kulpeng, W., Sornsrivichai, V., Chongsuvivatwong, V., Rattanaipapong, W., Leelahavarong, P., Cairns, J., . . . Teerawattananon, Y. (2013). Variation of health-related quality of life assessed by caregivers and patients affected by severe childhood infections. *BMC Pediatrics*, 13(1), 122. doi:10.1186/1471-2431-13-122
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2007.) *Arki lapsen kokema: Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- L 1221/2004. Laki lapsiasiavaltuutetusta. Saatavilla 11.11.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041221?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lapsiasiavaltuutetusta>
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla 3.7.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla 3.7.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540> Lastensuojelun käsikirja THL. Mitä lastensuojelu on? Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 20.10.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (2014.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2014. Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3. Saatavilla 16.12.2018 <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/Vuosikirja-2014.pdf>
- Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) (2010). *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Leavy, P. (2017.) *Research Design. Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches*. New York: The Guilford Press.

- Lehtinen, A. (2000.) *Lasten kesken: Lapset toimijoina päiväkodissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa: Toteuta käytännössä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Leskisenoja, E. (2019). *Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mustola, M., Mykkänen, J., Böök, M. L. & Kärjä, A. (2015.) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura: Nuorisotutkimusverkosto.
- Niemelä, A. (2007.) Selvitys lasten ja nuorten hyvinvointia koskevasta tutkimuksesta. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso. Verson raportteja 3/2007.
- Niemelä, P. (2009.) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola ja T. Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: PS-kustannus, 209–236.
- Niemelä, P. (2010.) Hyvinvointi ja ihmisoikeudet. Teoksessa P. Niemelä (toim.) *Hyvinvointipolitiikka*, 16-66. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Nieminen, L. (2010.) Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 25–42.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saatavilla 1.12.2108 https://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011.) Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä (2011: 3). Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit: Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikanjohtaminen. Helsinki: Unigrafia. Myös saatavilla 1.1.2019 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-994-3>
- Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanke. (2016.) Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa. Tekstikokoelma. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Naisasialiitto Unioni.
- Paavola, A., Rousu, S. & Laiho, K. (2006.) Lasten hyvinvointi kunnan yhteiseksi asiaksi. Lapsipolitiikan kuntakyselyn 1.4.2005 tuloksia. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Patton, M. Q. (2011). *Developmental evaluation: Applying complexity concepts to enhance innovation and use*. New York: Guilford Press.
- Pedsql.org. Newsletter. Saatavilla 3.2.2019 <http://www.pedsql.org/pedsql2.html>
- Pekki, A. & Tamminen, T. (2002.) Lapsen ehdoilla. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 33. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS.
- Pihlström, S. (2007.) Pragmatismmin näkökulmia taitoon. Teoksessa H. Kotila, A. Mutanen & M. V. Volanen (toim.) *Taidon tieto*. Helsinki: Edita, 149–163.
- Poikolainen Jaana. Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. (2014.) *Nuorisotutkimus* 32:2, 3-22. Saatavilla 28.9.2019 <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/2/lastenpo.pdf>
- Saari, J. (2011.) Hyvinvoinnin kentät. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*, 33-78. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmi, S. & Lipponen, L. (2013.) Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä. Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoidon ja neuvolan yhteistyöllä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan työpapereita 2013: 1.
- Sen, A. (2009.) *The Idea of Justice*. Lontoo: Allen Lane.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. (2017.) Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy. Saatavilla 23.7.2019 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>
- Strandell, H. (1995.) *Mikä on lapsen hyvinvointia?* Tiedon tarpeen kartoitus. 25/1995. Helsinki: Stakes.
- Strandell, H. (2010.) Etnografinen kenttättyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry, 92–112.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2018.) Mitä lapsiperheille Suomessa kuuluu? THL-blogi. Blogikirjoitus 15.5.2018. Saatavilla 10.1.2019 <https://blogi.thl.fi/mita-lapsiperheille-suomessa-kuuluu/>
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2019.) Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut (LTH) -tutkimus. Päivitetty 4.1.2019. Saatavilla 10.1.2019 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lasten-terveys-hyvinvointi-ja-palvelut-lth-tutkimus>

- Toikko, T. (2014.) Subjektiiivisen hyvinvoinnin mittaaminen – nuorten hyvinvointi kokemusta kuvaavan mittarin testaaminen. Teoksessa A. Nieminen, A. Tarkiainen & E. Vuorio (toim.) *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulu. Raportteja 177. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 95–106.
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009.) *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Tuomi, S. & Latvala, E. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Saatavilla 2.2.2019 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/kirjallisuuskatsaukset/>
- Tulensalo, H. (2016.) Lapsi tiedollisena toimijana lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa M. Satka, I. Julkunen, A. Kääriäinen, R. Poikela, L. Yliruka, H. Muurinen & S. Mirja. *Käytöntutkimuksen taito*. Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet, 262–288.
- Törrönen, M. (2012.) *Onni on joka päivä*. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Unicef. Saatavilla 11.11.2018 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Uusiautti, S. & Määttä, K. (2013.) *How to study children?: Methodological solutions of childhood research*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Uusitalo-Malmivaara, L. (2016). *Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luonteen vahvuutensa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valtioneuvosto 2017. STM026:00/2017. Valtioneuvoston www-sivut. Säädosvalmistelu ja hankkeet. Hanke lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavilla 1.12.2018 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=STM026:00/2017>
- Vilkkä, H. (2005.) *Tutki ja kehitä*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Virtanen, Petri. (2007.) *Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen*. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Vornanen, R. (2001.) Lasten hyvinvointi. Teoksessa M. Törrönen (toim.) *Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro*. Vantaa: Pelastakaa Lapset ry, 20–39.
- Vuokkila-Oikkonen, P. & Hyväri, S. (2015.) Toimijoita osallistava kehittämisprosessi – esimerkkinä Oulun mielenterveyspalvelujen rajapintatyön mallintaminen. Teoksessa R. Gothóni, S. Hyväri, M. Kolkka & P. Vuokila-Oikkonen *Osallisuutta, oppimista ja arviointia: Diakonia-ammattikorkeakoulun*

TKI-toiminnan vuosikirja 2015. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 65–80.

Väestöliitto. Miten seksuaalisuus kehittyy. Artikkel. Saatavilla 22.11.2019

https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/miten-seksuaalisuus-kehittyy/

WHO. Health Statistics and Information Systems. Saatavilla 9.2.2019

<https://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>

LIITE 1. Kirjallisuushaku

Kehittämistyön taustalle on lasten hyvinvoinnin tarkastelun lisäksi perusteltua esittää mittareita tai työvälineitä, joilla pienten lasten hyvinvointia mitataan tai arvioidaan. Tavoitteena on etsiä kansainvälistä tutkimustietoa pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisesta ja arvioinnista, sekä selvittää sen määrää ja laatua. Suoritetaan siis tiedonhaku, joka muistuttaa kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, ja joka kertoo aiheeseen liittyvästä aiemmasta tutkimuksesta, sen laajuudesta, syvyydestä ja määrästä arvioiden samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia tarkoituksessa, metodeissa ja löydöksissä (Tuomi & Latvala; Fink 2014, 199).

Tarkemmin eriteltynä tiedonhaku kohdentuu perusteisiin, joista digitaalinen kysely kehitetään. Tiedonhakua jäsensivät ajatukset ja kysymykset siitä, millaisilla mittareilla pienten lasten subjektiivista hyvinvointia mitataan ja miten näissä mittareissa lapset ovat esillä hyvinvointinsa arvioijina. Näistä lähtökohdista asetetaan kysymykset, joihin pyritään tiedonhaulla vastaamaan mahdollisimman täsmällisesti. Jotta pienten lasten subjektiivisen hyvinvoinnin digitaalinen kysely voi kehittämistyönä toteutua, on kehittämiselle löydyttävä kestäviä perusteluja. Näiden kehittämisen perustelujen hakeminen edellyttää seuraaviin kysymyksiin vastaamista ja suuntaa myös tiedonhakua:

1. Millaisilla mittareilla tai työkaluilla alle kouluikäisten lasten hyvinvointia mitataan?
2. Miten näissä mittareissa alle kouluikäiset lapset arvioivat itse subjektiivista hyvinvointiaan?

Tiedonhaku aloitettiin hakusanojen valinnalla. Hakusanoiksi valittiin lapsi, itsearviointi, hyvinvointi sekä työkalu ja mittari.

Hakusana(t) suomeksi	Hakusana(t) englanniksi
Lapsi	Child* or Toddler* or Kid*
Itsearviointi	“Self Assessment” or “Self Evaluation” or “Self Reflection”
Hyvinvointi	Social Wellbeing or Social Well being or Social Well-being or “Quality of Life” or “Life Satisfaction”
Työkalu, mittaristo	Instrument* or Counter* or Indicator* or Scale* or Tool*

Tiedonhaku suoritettiin 24.1.2019 kolmessa tietokannassa, jotka olivat Cinahl ja Cinahl®fulltext (Ebsco), Pubmed sekä ProQuest Health Research Premium Collection. Kaikissa kolmessa tietokannassa käytettiin tiedonhaussa em. hakusanoja ja muutamaa yhteistä rajausta.

Ensimmäisen tietokantahaun jälkeen koossa oli 114 julkaisua, jotka käsittelivät 2-5-vuotiaiden lasten hyvinvoinnin arviointia jonkinlaisella mittarilla tai työkalulla tai kyselyllä.

Tietokanta	Tulos	Otsikon perusteella tarkasteluun	Kaksoiskappaleiden poisto
Cinahl ja Cinahl full text Ebsco	29	4	-1
Pubmed	23	4	-2
ProQuest Health Research Premium Collection	62	3	-1
Yhteensä	114	11	7

Seuraavaksi julkaisumäärää rajattiin sisäänotto- ja poissulkukriteereillä, joiden käyttöönoton jälkeen jäljelle jäi 11 julkaisua. Kaksoiskappaleiden poiston jälkeen jäljellä oli 7 julkaisua.

Julkaisut	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit	Yhteensä	Kaksoiskappaleiden poisto	Yhteensä
114	Otsikon perusteella julkaisussa: Kohteena lapsi, tekijänä lapsi Sanat ja sanayhdistelmät otsikossa: ”quality of life” / ”life satisfaction” / wellbeing / well being / well-being	Otsikon perusteella julkaisussa: Kohteena ei lapsi, tekijänä ei lapsi Sanat ja sanayhdistelmät eivät esiinny otsikossa: ”quality of life” / ”life satisfaction” / wellbeing / well being / well-being	11	4	7

Nämä 7 julkaisua olivat tieteellisiä artikkeleita esitellen korkealaatuisia tutkimustuloksia hyvinvointia mittaavien mittareiden käytöstä erilaisissa tilanteissa, joissa kaikissa haluttiin mitata lasten hyvinvoinnin kokemusta ja arvioida mittarin käyttöä ja tuloksia. Seitsemästä julkaisusta yksi ei ollut saatavilla ja toinen osoittautui espanjankieliseksi, muut viisi julkaisua etenivät perusteellisempaan tarkasteluun.

Vuosi ja tekijät	Nimi	Tarkoitus	Kohde	Keskeiset tulokset
2017 Boccardi, D., D'Auria, E., Turati, F., Di Vito, M., Sortino, S., Riva, E., & Cerri, A.	Disease severity and quality of life in children with atopic dermatitis: PO-SCORAD in clinical practice	Julkaisu ei saatavilla	Julkaisu ei saatavilla	Julkaisu ei saatavilla
2014 Brinksma, A., Tissing, W. J. E., Sulkers, E., Kamps, W. A., Roodbol, P. F., & Sanderman, R.	Exploring the response shift phenomenon in childhood patients with cancer and its effect on health-related quality of life	Selvittää syöpään sairastuneiden lasten sopeutumista muuttuneeseen terveydentilaansa HRQoL mittavien mittareiden avulla	2-17-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen PedsQL 4.0 ja Cantril's ladder -mittarit, 2-7-vuotiailla vain vanhemmat vastasivat	Kyky sopeutua muuttuneeseen terveydentilaan vaikuttaa hyvinvoinnin kokemukseen HRQoL mittavien mittareiden tuloksissa

2014 Gilban, D. L., Alves Junior, P. A., & Beserra, I. C.	Health related quality of life of children and adolescents with con- genital adrenal hyper- plasia in Brazil	Mitata CAH sairastavien lasten ja nuor- ten sekä van- hempien HRQoL eri mittareilla	PedsQoL 4.0 ja CHQ mittareilla HRQoL CAH sai- rastavien 5-7-, 8- 12- ja 13-18-vuo- tiailta lapsilta ja heidän vanhem- miltaan	HRQoL tulokset alhaisemmat CAH sairastavilla kuin muulla samanikäi- sellä väestöllä
2018 Girabent-Farres M., Monne- Guasch L., Ba- gur-Calafat C. and Fagoaga L.	Spanish translation and validation of the neuromuscular mod- ule of the Pediatric Quality of Life In- ventory (PedsQL): evaluation of the quality of life per- ceived by the parents of 2-4-year-old chil- dren with neuromus- cular diseases	Espan- jankielinen	Espanjankielinen	Espanjankielinen
2013 Kulpeng, W., Sornsrivichai, V., Chong- suvivatwong, V., Rattanavi- papong, W., Leelahavarong, P., Cairns, J., . . . Teerawat- tananon, Y.	Variation of health- related quality of life assessed by caregiv- ers and patients af- fected by severe childhood infections	HRQoL mit- taavien mitta- reiden muun- noston toden- taminen vaka- vaa infektiotau- tia sairasta- villa lapsilla ja heidän vanhem- millään	HUI2, HUI3, EQ- 5D ja EQ-VAS mittareilla HRQoL mittaami- nen vakavaa in- fektio- tautia sairasta- vilta 5-14-vuoti- ailta lapsilta ja heidän vanhem- miltään, alle 7- vuotiailla van- hemmat vastaa- jina	HUI2, HUI3, EQ- 5D ja EQ-VAS mittaavat HRQoL riittävän hyvin ja antavat riittävän hyvän vasteen käytettäessä tutki- muksessa olleella kohderyhmällä poislukien EQ- VAS
2017 Ong, L. C., Teh, C. S., Darshi- nee, J., Omar, A., & Ang, H. L.	Quality of life of ma- laysian children with CHD	CHD sairasta- vien lasten ja heidän sisarus- tensa hyvin- voinnin koke- muksensa (Quality of Life) vertailu	PedsQoL 4.0 mit- tari CHD sairasta- ville 2-18-vuoti- alle ja vanhem- mille, 2-7-vuoti- ailla vanhemmat vastaajina	Hyvinvoinnin ko- kemus CHD sai- rastavilla ja hei- dän sisaruksillaan eroaa ikään liit- tyen, mitä nuor- empi sitä lähem- pänä CHD sairasta- van hyvinvoin- nin kokemus oli sisaruksen koke- musta
2014 Renzaho A. M. N., Silva-Sani- gorski A.	The importance of family functioning, mental health and so- cial and emotional well-being on child oral health	Tutkia 1-12- vuotiaiden australialaisten lasten suun terveyden ja kodin olosuh- teiden (lapsi, vanhemmat, perhe) yhteyk- siä ja suhteita toisiinsa	Aineisto aiem- masta vuonna 2016 toteutetusta tutkimuksesta Victorian Child Health and Well- being Study yh- teensä 4590 1-12- vuotiaan lapsen huoltajalta	Kaikissa lasten ikäryhmissä to- dennäköisyys suun hyvään ter- veyteen laski, jos perheessä oli mie- lenterveysongel- mia ja hankalat perhesuhteet

KIRJALLISUUSHAUN LÄHTEET

- Boccardi, D., D'Auria, E., Turati, F., DI Vito, M., Sortino, S., Riva, E., & Cerri, A. (2017). Disease severity and quality of life in children with atopic dermatitis: PO-SCORAD in clinical practice. *Minerva Pediatrica*, 69(5), 373-380. doi:10.23736/S0026-4946.16.04294-8 [doi]
- Brinksma, A., Tissing, W. J. E., Sulkers, E., Kamps, W. A., Roodbol, P. F., & Sanderman, R. (2014). Exploring the response shift phenomenon in childhood patients with cancer and its effect on health-related quality of life. *Oncology Nursing Forum*, 41(1), 48-56. doi:10.1188/14.ONF.41-01AP
- Gilban, D. L., Alves Junior, P. A., & Beserra, I. C. (2014). Health related quality of life of children and adolescents with congenital adrenal hyperplasia in brazil. *Health and Quality of Life Outcomes*, 12, 2. doi:10.1186/s12955-014-0107-2 [doi]
- Girabent-Farres, M., Monne-Guasch, L., Bagur-Calafat, C., & Fagoaga, J. (2018). Spanish translation and validation of the neuromuscular module of the pediatric quality of life inventory (PedsQL): Evaluation of the quality of life perceived by the parents of 2-4-year-old children with neuromuscular diseases. [Traduccion y validacion al espanol del modulo neuromuscular de la escala Pediatric Quality of Life Inventory (PedsQL): evaluacion de la calidad de vida percibida por padres de ninos de 2-4 anos con enfermedades neuromusculares] *Revista De Neurologia*, 66(3), 81-88. doi:rn2017323 [pii]
- Kulpeng, W., Sornsrivichai, V., Chongsuvivatwong, V., Rattanavipapong, W., Leelahavarong, P., Cairns, J., . . . Teerawattananon, Y. (2013). Variation of health-related quality of life assessed by caregivers and patients affected by severe childhood infections. *BMC Pediatrics*, 13(1), 122. doi:10.1186/1471-2431-13-122
- Ong, L. C., Teh, C. S., Darshinee, J., Omar, A., & Ang, H. L. (2017). Quality of life of malaysian children with CHD. *Cardiology in the Young*, 27(7), 1306-1313. doi:10.1017/S1047951117000166

Renzaho, A. M. N., & Silva-Sanigorski, A. (2014). The importance of family functioning, mental health and social and emotional well-being on child oral health. *Child: Care, Health & Development*, 40(4), 543-552.
doi:10.1111/cch.12053

LIITE 2. Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE HUOLTAJILLE 3.3.2019

Hyvä huoltaja,

Tässä kehittämistyössä on tarkoitus kehittää työväline lasten hyvinvoinnin arvioimiseen, jonka avulla lapset itse arvioivat omaa hyvinvointiaan. Työväline on digitaalinen kysely, joka on laadittu vahvuusperustaiseen ja positiiviseen pedagogiikkaan perustuen. Sen lisäksi, että lapsi voi omalla äänellään kertoa omasta hyvinvoinnistaan, digitaalisen hyvinvointikyselyn tarkoituksena on tuoda esiin lapselle itselleen hänen osaamistaan, vahvuuksiaan ja elämänsä hyviä elementtejä. Kehittämistyö hyvinvointikyselyineen on opinnäytetyö johtamisen ja palvelutuotannon kehittämisen yamk-opinnoissa. Hyvinvointikyselyä testataan Xxxxx:n varhaiskasvatustieteiden yksiköissä Xxxxx ja Xxxxx 3-7-vuotiaiden lasten kanssa. Pyydän suostumustanne lapsenne osallistumiseen pvm _____ digitaaliseen hyvinvointikyselyyn vastaamiseen, jossa

- Lapsenne ilmoittamina taustatietoina kerätään talteen kutsumanimi, ikä, sukupuoli, tieto aikaisemmasta tablet-laitteet (iPad) käyttökokemuksesta
- Lapsenne vastaukset 24 hyvinvointia käsittelevään kysymykseen ja muutamaan hyvinvointikyselyn käyttökokemukseen liittyvään kysymykseen kerätään talteen (kysymykset seuraavankaltaisia: Miltä sinusta tuntuu? Kuunnellaanko sinua? Onko sinulla kavereita?)
- Lapsenne kanssa hyvinvointikyselyyn vastaamista avustamassa ja sitä havainnoimassa on opinnäytetyön ja hyvinvointikyselyn tekijä Tiina Riihimäki
- Arvioitu hyvinvointikyselyn vastaamisaika on 5-15 minuuttia
- Tiedot, jotka kerätään talteen, säilytetään siihen saakka, kunnes opinnäytetyö on valmistunut, hyväksytty, arvioitu ja julkaistu (arviolta 31.12.2019), sen jälkeen talteen kerätyt tiedot tuhoetaan
- Lapsenne vastaukset 24 hyvinvointia käsittelevään kysymykseen lähetetään halutessanne ilmoittamaanne sähköpostiosoitteeseen

Lapseni

saa suostumuksellani osallistua digitaaliseen hyvinvointikyselyyn vastaamiseen yllämainituin ehdoin. Lapseni vastaukset voi lähettää sähköpostiosoitteeseen

Pvm

Huoltajan allekirjoitus

Voit palauttaa suostumuslomakkeen päiväkodin henkilökunnalle tai postilaatikkoon!

Yhteistyöterveisin,

Tiina Riihimäki

tiina.riihimaki@student.diak.fi

LIITE 3. Havainnointilomake

Digitaalinen hyvinvointikysely pienille lapsille / Tiina Riihimäki / Yamk opinnäytetyö

Havainnointilomake hyvinvointikyselyn testaukseen

pvm ja lapsen nimi _____

Havainnot:

- Kyselyn käytettävyys eli miten osasivat vastata kysymyksiin a) oliko jonkin tyyppisiin kysymyksiin helpompi vastata kuin toisiin b) oliko joihinkin kysymyksiin vaikea vastata
- Keskittyminen kysymykseen ja vastaamiseen
- Muu toiminta kyselyyn vastaamisen aikana (liikkuminen, puhuminen tms.)
- Kysymysten ymmärtäminen ja kysymykseen vastaaminen (vastaako kysymykseen?)
- Ohjeiden/neuvojen tarve kyselyyn vastaamisen aikana
- Aikuisen läsnäolon tarve tai vaikutus tms. (oliko aikuiselle tarvetta? Jos oli, niin mihin?)

Kyselyn vastaamisen jälkeen kysymykset lapselta:

1. Millainen kysely oli?
2. Mitä siinä kysyttiin?
3. Millaista vastaaminen oli?
4. Oliko joku asia, mistä erityisesti pidit kyselyssä?
5. Oliko joku asia, josta et ollenkaan pitänyt kyselyssä?

LIITE 4. Hyvinvointia mittaavien välineiden kysymykset

Väline	Kysymysten lukumäärä	Kysymykset
3X10D-mittaristo	30, tässä esitettynä 27	<p>Olen tällä hetkellä pääasiallisesti (työ/opiskelu/työpaja/työtön tms.)</p> <p>Sukupuoli? Minkä ikäinen olet?</p> <p>Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien väittämien kanssa? (tyytyväisyys itseän) Minkälainen mielialasi on? Miten suhtaudut tulevaisuuteesi? Miten katsot elämäsi sujuneen? Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnet itsesi? Minkälaisena pidät itseäsi? Onko sinulla pettymyksen tunteita? Onko sinulla itsesi vahingoittamiseen liittyviä ajatuksia?</p> <p>Miten suhtaudut vieraitten ihmisten tapaamiseen?</p> <p>Miten koet päätösten tekemisen? Minkälaisena pidät olemustasi ja ulkonäköäsi? Minkälaista nukkumisesi on? Tunnetko väsymystä ja uupumusta? Minkälainen ruokahalusi on? Oletko ahdistunut tai jännittynyt?</p> <p>Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä seuraaviin asumiseen liittyviin asioihin? Kuinka usein koet seuraavasti? (läheiset ihmiset, perhe, ystävät)</p> <p>Kuinka usein teet seuraavia asioita (urheilu, muut harrastukset)</p> <p>Kun otat kaikki tulosi huomioon, saatko tavanomaiset menosi niillä kateutiksi.. Onko oma terveydentilasi nykyisin mielestäsi yleensä...</p> <p>Kun ajattelet tulevaisuuttasi, niin kuinka paljon arvostat seuraavia asioita elämässäsi? (terveys, itsetunto, perhe ja ystävät, toimeentulo ym.)</p> <p>Kun ajattelet nykyhetkeä, niin kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin (terveys, itsetunto, taloudellinen tilanne, asuminen ym.)</p> <p>Kuvaile lyhyesti, mieluiten yhdellä tai muutamalla sanalla, mikä on tavoitteesi tulevaisuudessa: (itsetunto, terveys, perhe, asuminen ym..)</p> <p>Kuinka kehittäisit kyselyä, anna palautetta:</p>
Kiili (1998): Hyvinvointi-indikaattorit	27 kysymystä	<p>Keitä perheeseesi kuuluu? Onko sinulla siskoja tai veljiä? Ketkä ovat sinulle tärkeitä aikuisia? Kuka sinua hoitaa päivisin, entä iltapäivällä ja illalla? Ketä kavereita sinulla on? Onko joku sinulle tärkeä ihminen muuttanut tai lähtenyt pois?</p> <p>Missä sinä asut? Millainen on sinun oma paikkasi? Mitkä ovat sinulle tärkeitä ja mukavia tavaroita?</p> <p>Mitä teet isän ja äidin kanssa yhdessä? Mitä kotona tapahtuu? Mitä teet ennen nukkumaan menoa? Mikä on sinun mielekkäsi? Milloin ja mitä sinun on pakko tehdä niin kuin aikuiset sanovat? Kun olet tehnyt jotain tuhmasti hoidossa/koulussa tai kotona, niin mitä silloin tapahtuu? Mihin saakka saat mennä kotoa yksin?</p> <p>Missä olet joskus ihan yksin? Kiusataanko hoidossa/koulussa, kotona, pihassa ketään? Mikä sinua pelottaa? Mikä on kaikkien turvallisin paikka?</p> <p>Jos sinulla on asiaa, niin kenelle asian kerrot? Jos olet tehnyt jotain hyvin ja hienosti, niin kuka sen huomaa?</p> <p>Milloin hoitoon/kouluun on kiva mennä? Milloin kotona on kivaa?</p> <p>Miten autat äitiä ja isää kotona? Millaisissa asioissa tarvitset apua? Millaista on olla lapsi?</p>
Kuntaliitto 2009: Arki- ja kokemustiedon kyse-lylomake	32 kysymystä	<p>Keitä teidän perheeseen kuuluu? Mitä näistä syöt päivittäin? (ateriat aamiainen, lounas jne.) Mitä näistä syöt päivittäin tai useita kertoja viikossa? (ruoka-aineet esim. maitotuotteet, leipää jne.) Nukutko päiväunet (myös kotona?) Miten menet nukkumaan? Onko sinulla vaikeuksia saada iltaisin unta? Heräiletkö yöllä? Nukutko mielestäsi riittävästi?</p> <p>Harrastatko jotain, mitä? Onko harrastaminen mukavaa? Haluaisitko harrastaa (säännöllisyys)? Tykkäätkö leikkiä ulkona? Leikitkö ulkona joka päivä (myös niinä päivinä kun et ole päivähoitossa)? Saatko leikkiä riittävästi ulkona vai tuntuuko siltä että sinun täytyy leikkiä liikaa ulkona? Katsotko kotona tv:tä? Pelottaako sinua joskus jokin tv-ohjelma? Osaatko käyttää tietokonetta? Saatko käyttää/pelata tietokoneella</p>

		<p>kotona? Pelottavatko tietokonepelit tai jotkin asiat mitä näet tietokoneelta sinua? Onko sinulla kavereita? Montako sellaista läheistä sinulla on, jolle voit kertoa kivoista ja surullisista asioista? Koetko, että vanhemmillasi on sinulle aikaa silloin kun sitä haluat? Jos et asu vanhempiesi luona onko sinulla muita läheisiä aikuisia, joilla on sinulle aikaa silloin kun sitä haluat? Onko muilla läheisilläsi sinulle aikaa silloin kun sitä haluat? Kuunnellaanko sinua kotona? Kuunnellaanko sinua päivähoidossa? Kiusaako sinua joku tai onko joku sinulle ilkeä, kuka? Onko sinua joskus pelottanut? Missä on pelottanut? Mikä silloin on pelottanut? Pelottako nyt jokin? Mikä on kivointa/mukavinta kotona? Mikä on kivointa/mukavinta muualla?</p>
Kiddy-Kindl (Kindl):	12 kysymystä	<p>Viime viikon aikana.. (vastausvaihtoehdot ei kertaakaan/joskus/hyvin usein)</p> <p>..tunsin oloni sairaaksi. ..minulla oli pää- tai vatsakipua. ..minulla oli hauskaa ja nauroin paljon. ..minulla oli tylsää. ..olin ylpeä itsestäni. ..olin tyytyväinen itseeni. ..tulin hyvin toimeen vanhempieni kanssa. ..kotona tuntui mukavalta. ..leikin ystäväni kanssa. ..tulin hyvin toimeen ystäväni kanssa. ..pärijäsin hyvin tehtävissä jotka minulle annettiin päiväkodissa/esikoulussa. ..päiväkodissa/esikoulussa oli mukavaa olla.</p>
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019: LTH-tutkimus	3 kysymystä	<p>Mitä sinulle kuuluu? Mitkä asiat tekevät sinut iloiseksi? Mitkä asiat harmittavat sinua?</p>
PedsQL 4.0 (Pedsq.org):	23 kysymystä	<p>It is hard for you to.. (not at all/sometimes/a lot)</p> <p>..walk ..run ..play sports or exercise ..pick up big things ..take a bath or shower ..do chores (like pick up your toys) Do you have hurts or aches? You feel too tired to play? You feel..</p> <p>..scared ..sad ..mad You have trouble sleeping? You worry about what will happen to you?</p> <p>It is hard for you to get along with other kids? Other kids..</p> <p>..say they do not want to play with you ..tease you</p> <p>..can do things that you cannot do</p> <p>It is hard for you to keep up when you play with other kids?</p> <p>It is hard for you to pay attention in school? You forget things? It is hard to keep up with schoolwork? You miss school..</p> <p>..because of not feeling good ..because you have to go to the doctor's or hospital</p>

LIITE 5. Hyvinvointikysely

<p>Ohjeet</p>	<p>➤ Tervetuloa vastaamaan pienten lasten hyvinvointikyselyyn! Tässä ohjeet:</p> <p>➤ Kuulet kysymykset ääneen luettuina. Jos haluat toistaa kysymyksen, paina tästä napista </p> <p>➤ Voit vastata kysymykseen koskettamalla kuvaa. Kun kosketat kuvaa, kuulet mitä se kuva tarkoittaa ja mitä siinä lukee. Jos haluat vaihtaa vastausta, voit tehdä sen koskettamalla kuvaa uudelleen. Joihinkin kysymyksiin vastataan yhdellä kuvalla ja toisiin monella kuvalla.</p> <p>➤ Kun olet vastannut, paina tästä SEURAAVA</p> <p>➤ Jos kuvissa ei ole sopivaa vastausta, pyydä aikuista kirjoittamaan vastauksesi tähän kuvaan </p> <p>➤ Muista, että aikuinen auttaa sinua kaikessa! </p>	<p>Taustatiedot</p>	<p>➤ Mikä sinun nimesi on?</p> <p>• _____</p> <p></p>
<p>Taustatiedot</p>	<p>➤ Oletko</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyttö • Poika • En tiedä tai en halua kertoa <p></p>	<p>Taustatiedot</p>	<p>➤ Kuinka monta vuotta olet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 • 2 • 3 • 4 • 5 • 6 • 7 <p>• Muu ikä: _____</p> <p></p>
<p>Taustatiedot</p>	<p>➤ Oletko käyttänyt iPad-laitetta tai tablet-laitetta aikaisemmin?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • Ei <p></p>	<p>MINÄ</p>	<p>➤ Oletko terve?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Olen terve • Olen vähän kipeä • Minulla on pysyvä sairaus <p></p>
<p>MINÄ</p>	<p>➤ Mitä sinä osaat? Voit valita monta vaihtoehtoa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kävellä juosta käydä pesulla käydä vessassa • Syödä juoda levätä kiipeillä hyppiä • Piirtää kirjoittaa oman nimen laskea • Leikkii kaverin kanssa leikkii ilmapallolla • Rakentaa leipoa pyöräillä luistella • Tanssia jumpata uida pelata pelejä • Pelata pallopelejä Soittaa laulaa potkulautoilla • Muuta, mitä? _____ <p></p>	<p>MINÄ</p>	<p>➤ Miten olet oppinut osaamisen? Voit valita monta vaihtoehtoa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Harjoittelemalla • Kokeilemalla • Uskaltamalla • Pyytämällä aikuista auttamaan • Muuten, miten? _____ <p></p>
<p>MINÄ</p>	<p>➤ Mikä haluaisit olla isona?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eläinten hoitaja/lääkäri • Opettaja kampaaja • Lääkäri urheilija • Poliisi palomies • Kaupan myyjä kuljettaja • Leipuri pelintekijä • Taiteilija lentäjä • Valokuvaja • Muuta, mitä? _____ <p></p>	<p>MINÄ</p>	<p>➤ Miltä sinusta tuntuu nyt? Valitse yksi vaihtoehto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvältä • Ihan tavalliselta • Iloiselta • Jännältä • Surulliselta • Pelottavalta • Viivaliselta • Erilaiselta, mitä? _____ <p></p>
<p>MINÄ</p>	<p>➤ Jos olet kokoamassa palapeläiä etkä onnistu, mitä teet? Valitse yksi vaihtoehto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pyydän aikuiselta apua • Lopetan enkä tee palapeläiä loppuun • Hermostun tai suutun • En tiedä mitä teen • Muuta, mitä? _____ <p></p>	<p>PERHE</p>	<p>➤ Kuka kuuluu sinun perheeseesi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti Isä • Sisko Veli • Lemmikki • Isoäiti Isoisä • Naapuri • Ystävä Kaveri • Mielikuvituskaveri • Joku muu, kuka? _____ <p></p>

<div>PERHE</div>	<p>➤ Mitä teet perheesi kanssa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leikin 🎈 • Hassuttelen, höpsöttelen 🐾 • Luen kirjoja 📖 • Pelaan 🎮 • Liikun 🏃 • Ulkoilen 🌳 • Matkustan ✈️ • Mökkeilen 🏠 • Soitan ja laulan 🎵 • Muuta, mitä? _____ 	<div>PERHE</div>	<p>➤ Kuka auttaa sinua? Kuka hoitaa sinua ja huolehtii sinusta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti 🧑 • Isä 🧑 • Sisko 🧑 • Veli 🧑 • Muu aikuinen, kuka? _____ • Ei kukaan 😊
<div>PERHE</div>	<p>➤ Kuka on sinulle tärkeä aikuinen?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti 🧑 • Isä 🧑 • Muu aikuinen, kuka? _____ • Ei kukaan 😊 	<div>LEIKKI</div>	<p>➤ Onko sinulla kaveri tai ystävä?</p> <ul style="list-style-type: none"> • On, kuka? _____ • Ei ole kavereita eikä ystäviä 🧑
<div>LEIKKI</div>	<p>➤ Mitä leikkiä haluaisit leikkiä?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Auto 🚗 eläin 🐱 • Koti 🏠 lego 🧱 • Taisteluleikki 🥊 roolileikki 🎭 • Junaleikki 🚂 lautapeli 🎲 • Nukkekotia 🏠 pehmolelu 🧸 • Muuta, mitä? _____ 	<div>LEIKKI</div>	<p>➤ Mitä teet, jos kaverin kanssa tulee riitaa? Valitse yksi vaihtoehto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suutun enkä leiki enää 🧑 • Tulen surulliseksi 🧑 • Haen aikuisen avuksi 🧑 • Pyydän anteeksi tai annan anteeksi 🧑 • En tiedä mitä teen 🧑 • Muuta, mitä? _____
<div>LEIKKI</div>	<p>➤ Kuka aikuinen leikkii sinun kanssasi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äiti 🧑 • Isä 🧑 • Muu aikuinen, kuka? _____ • Ei kukaan 😊 	<div>PÄIVÄKOTI</div>	<p>➤ Kun olet päiväkodissa, mitä sinusta tuntuu? Valitse yksi vaihtoehto.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvältä 😊 • Ihan tavalliselta 😊 • Illoiselta 😊 • Jännältä 😊 • Surulliselta 😊 • Pelottavalta 😊 • Vihaiselta 😊 • Erilaiselta, mitä? _____
<div>PÄIVÄKOTI</div>	<p>➤ Kuunnellaanko sinua päiväkodissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä 👍 • Ei 👍 	<div>PÄIVÄKOTI</div>	<p>➤ Onko sinulla kavereita päiväkodissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • On, kuka? _____ • Ei ole kavereita eikä ystäviä päiväkodissa 🧑
<div>PÄIVÄKOTI</div>	<p>➤ Mitä leikit päiväkodissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Autoleikkiä 🚗 eläinleikkiä 🐱 • Kotileikkiä 🏠 legoleikkiä 🧱 • Taisteluleikkiä 🥊 roolileikkiä 🎭 • Junaleikkiä 🚂 lautapelit 🎲 • Nukkekotia 🏠 pehmoleluleikkiä 🧸 • Jumpsaleikkiä 🏃 linnaleikkiä 🏠 majaleikkiä 🏠 • Muuta, mitä? _____ 	<div>PÄIVÄKOTI</div>	<p>➤ Onko sinua kiusattu päiväkodissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kyllä 👍 • Ei 👍 • Jos olet kokenut kiusaamista, millaista se oli? _____

PÄIVÄKOTI

➤ Millaisia ovat päiväkodin aikuiset?

- Iloisia 😊
- Totisia 😐
- Kiukkuisia 😡
- Huolestuneita 😟
- Hassuja 😜
- Mukavia 😊
- Muuta, mitä? _____

KOTI

➤ Kuka asuu sinun kotonasi?

- Äiti 👩
- Isä 👨
- Sisisko 👧
- Veli 👦
- Lemmikki 🐶
- Isoäiti 👵
- Isoisa 👴
- Naapuri 👤
- Ystävä 👯
- Kaveri 🐛
- Mielikuvituskaveri 🤖
- Joku muu, kuka? _____

KOTI

➤ Mitä sinusta tuntuu, kun olet kotona? Valitse yksi vaihtoehto.

- Hyvältä 😊
- Ihan tavalliselta 😐
- Iloiselta 😊
- Jännältä 😟
- Surulliselta 😞
- Pelottavalta 😱
- Viivaliselta 😡
- Erilaiselta, mitä? _____

KOTI

➤ Kuunnellaanko sinua kotona?

- Kyllä 👍
- Ei 👎

KOTI

➤ Mitä on sinun kotisi lähellä? Voit valita monta vaihtoehtoa.

- Kauppa 🏪
- Puisto 🌳
- Tiede 🧪
- Metsä 🌲
- Koulu 🎓
- Bussipysäkki 🚌
- Juna-asema 🚆
- Silta 🌉
- Taloja 🏠
- Pelto 🌾
- Piha 🏡
- Ei mitään 😐
- Muu, mikä? _____

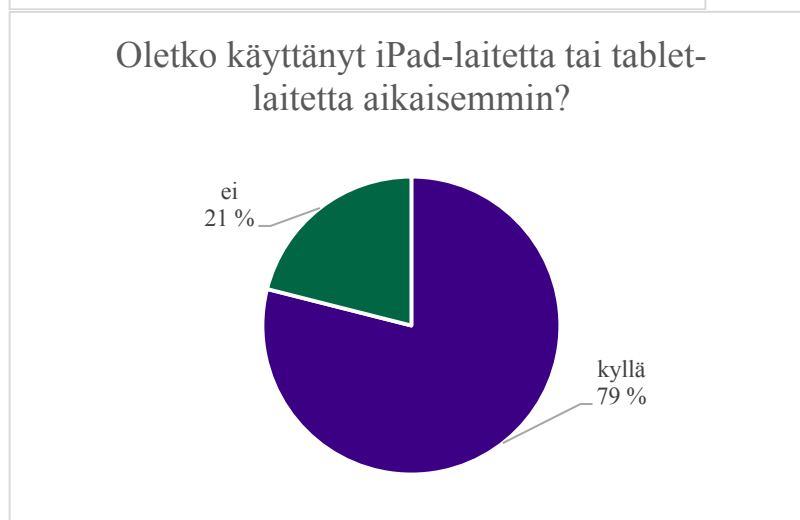
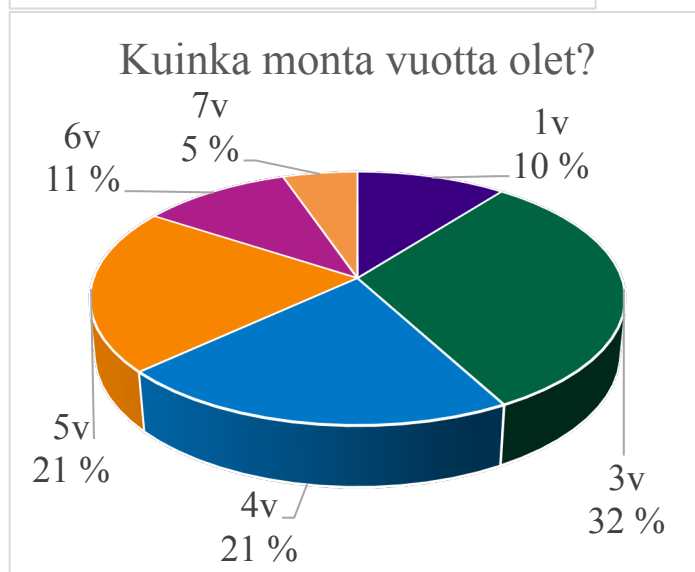
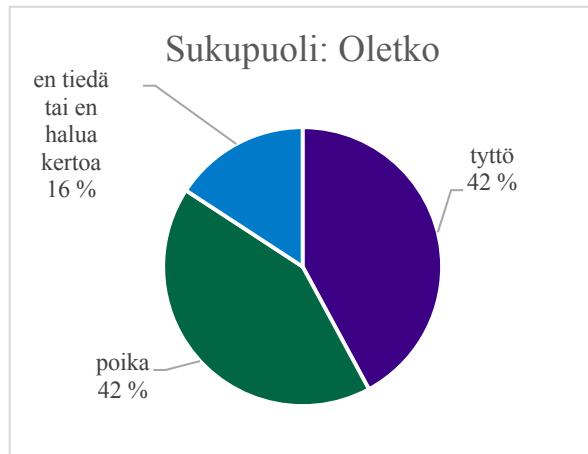
KIITOS

➤ Kiitos osallistumisestasi! 🙌

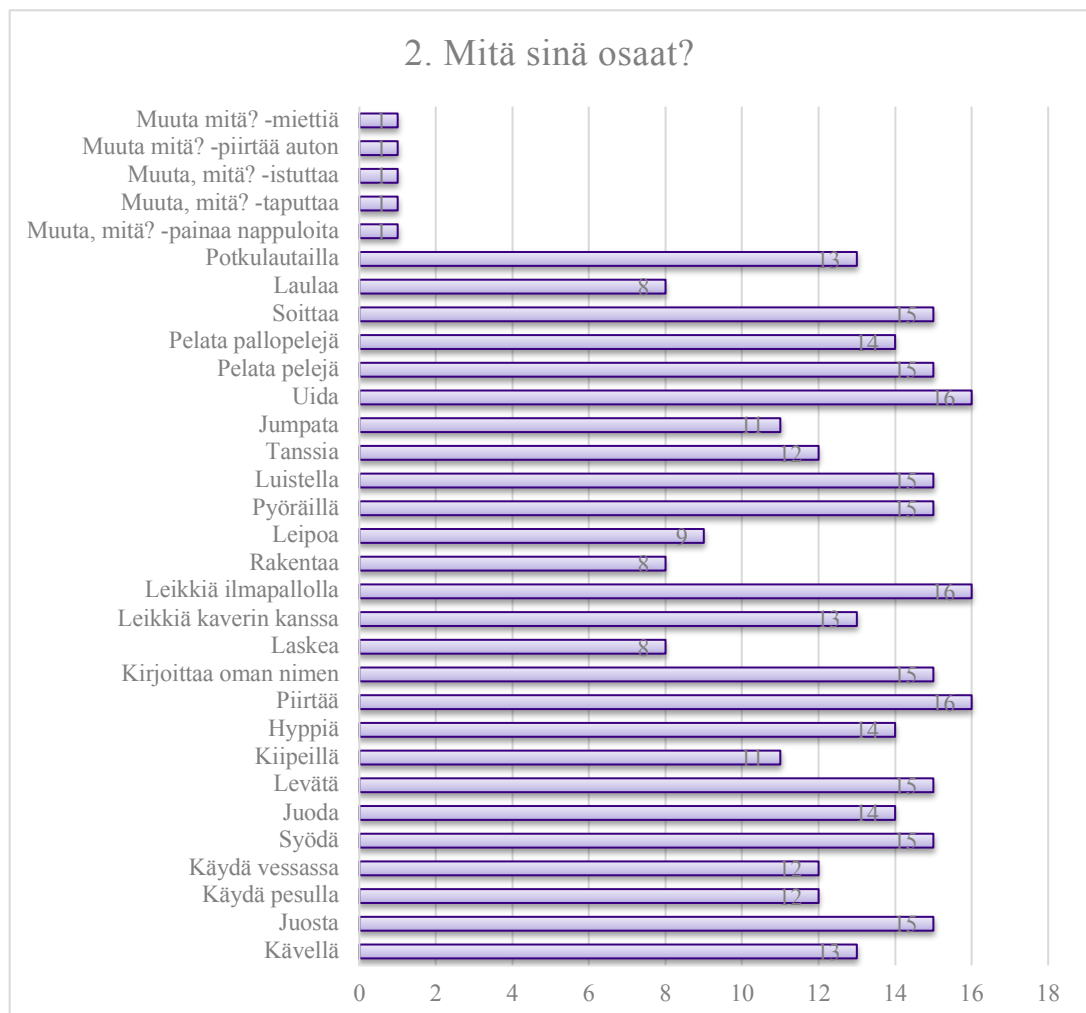
LIITE 6. Hyvinvointikyselyn vastaukset

Taustatiedot

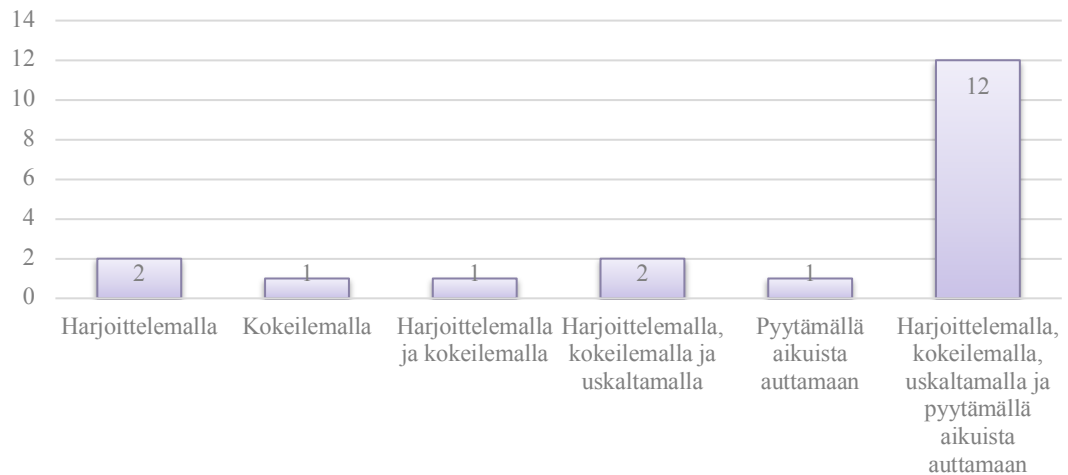
Mikä sinun nimesi on? Vastaukset 100%

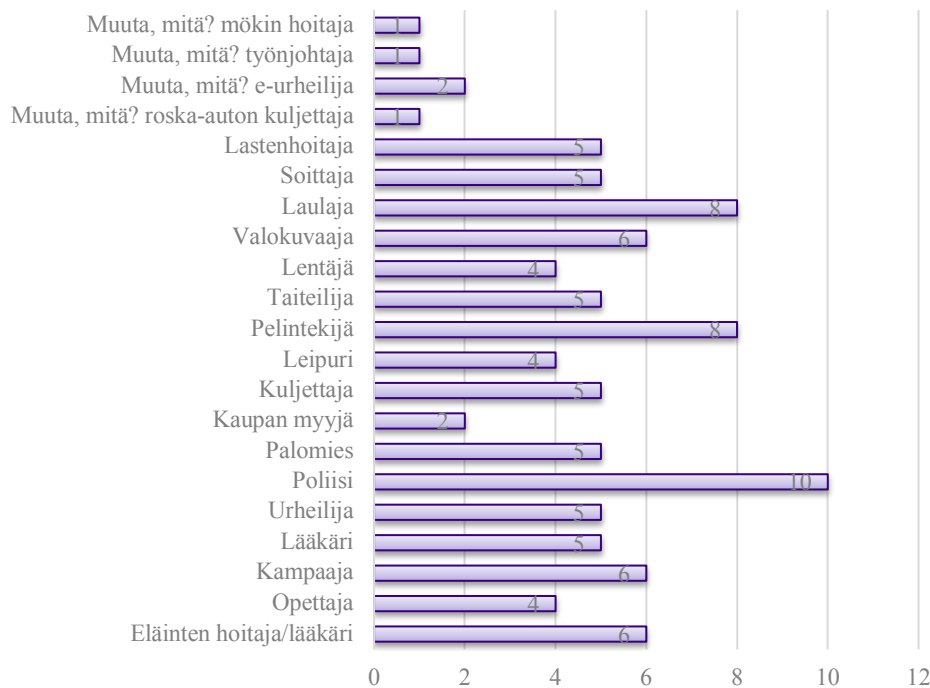
Minä

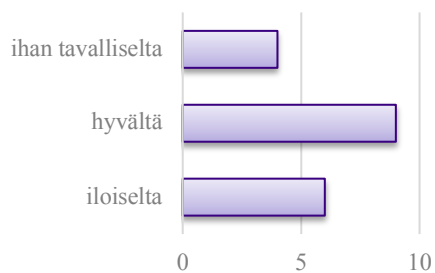
3. Miten olet oppinut osaamisen?

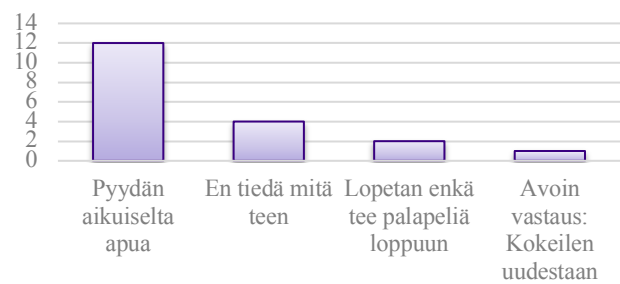
4. Mikä haluaisit olla isona?

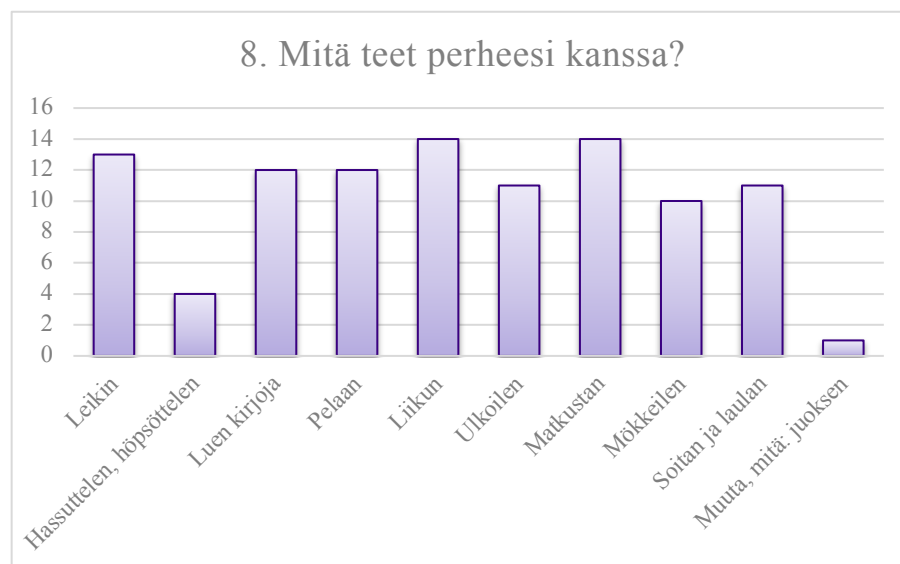
5. Miltä sinusta tuntuu nyt?

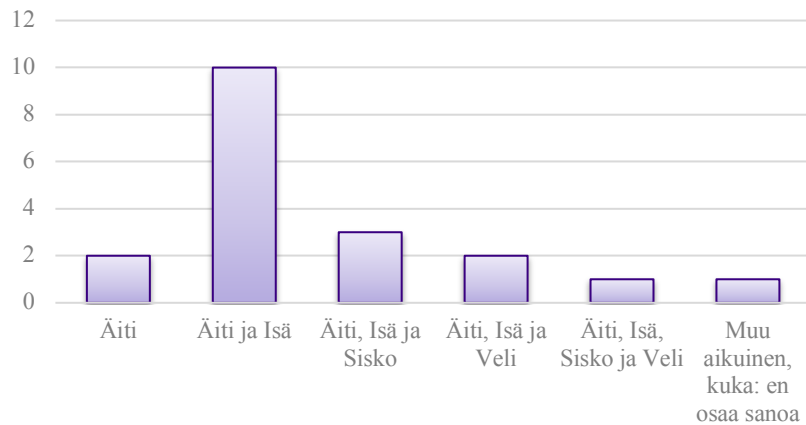
6. Jos olet kokoamassa palapeliä etkä onnistu, mitä teet?

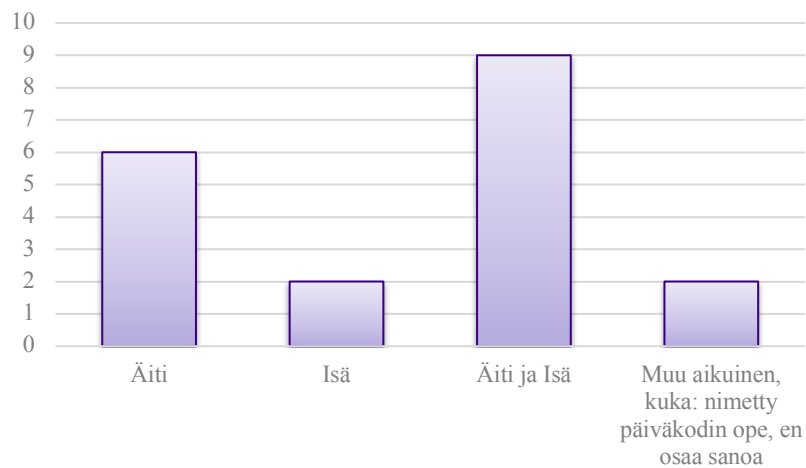
Perhe

9. Kuka auttaa sinua? Kuka hoitaa ja huolehtii sinusta?

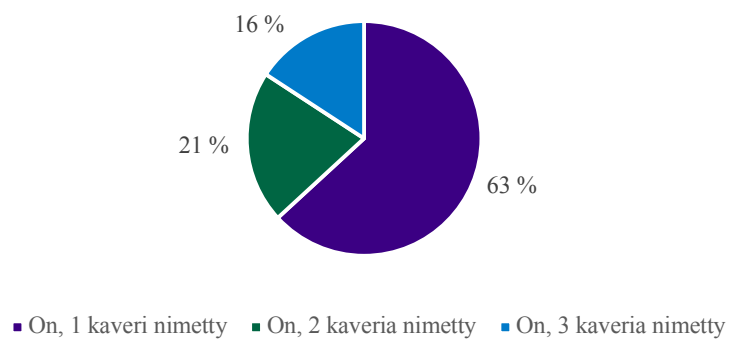

10. Kuka on sinulle tärkeä aikuinen?

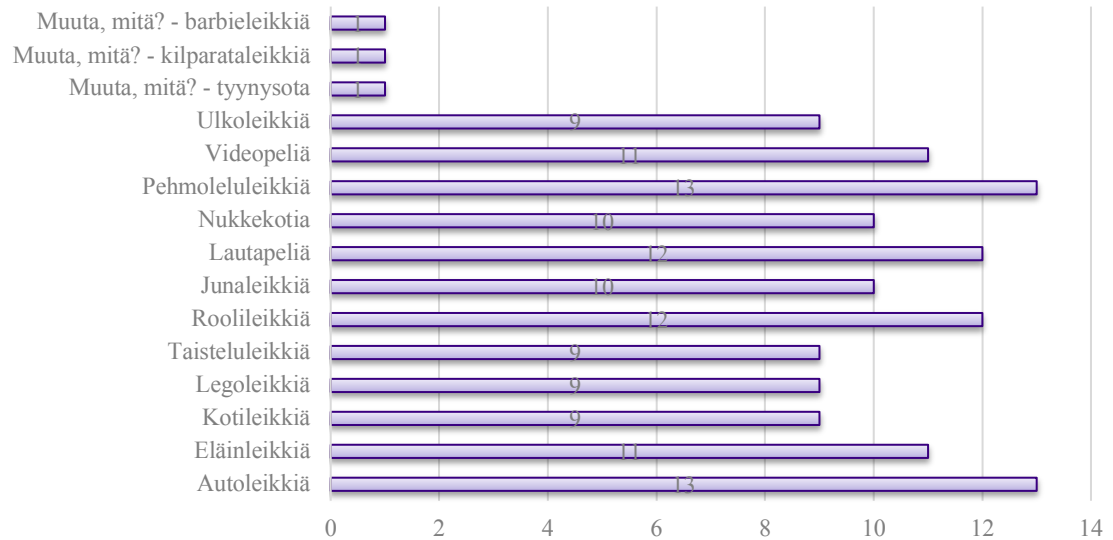

Leikki

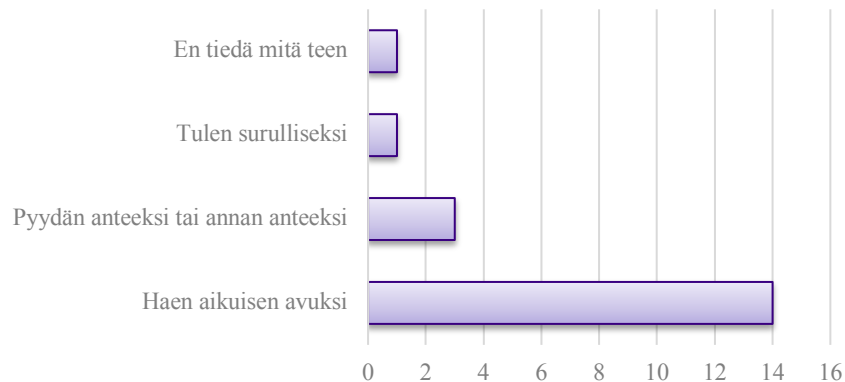
11. Onko sinulla kaveri tai ystävä?

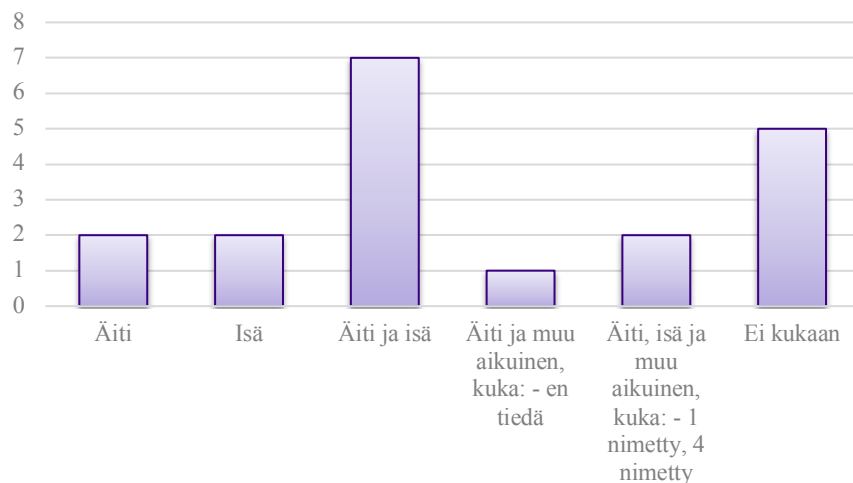
12. Mitä leikkiä haluaisit leikkiä?

13. Mitä teet, jos kaverin kanssa tulee riitaa?

14. Kuka aikuinen leikkii sinun kanssasi?

Päiväkoti

15. Kun olet päiväkodissa, miltä sinusta tuntuu?

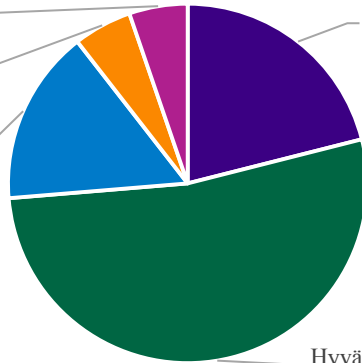
Avoim vastaus:
Minua harmittaa,
jos kukaan ei leiki
minun kaa
5 %

Jännältä
5 %

Ihan tavalliselta
16 %

Iloiselta
21 %

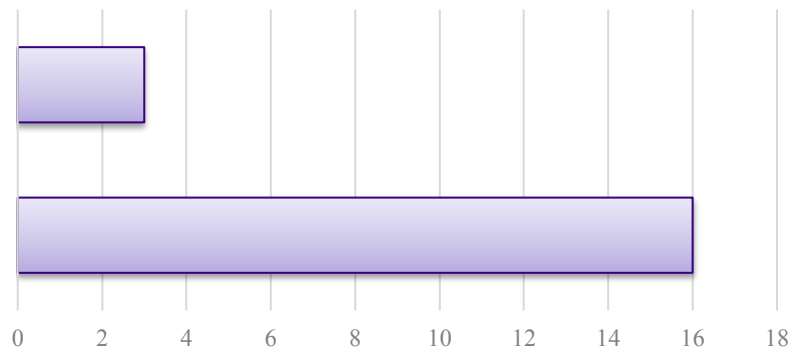
Hyvältä
53 %

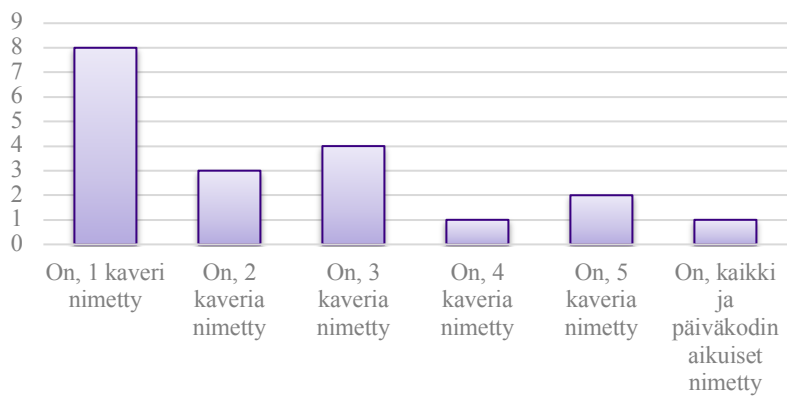
16. Kuunnellaanko sinua päiväkodissa?

Ei

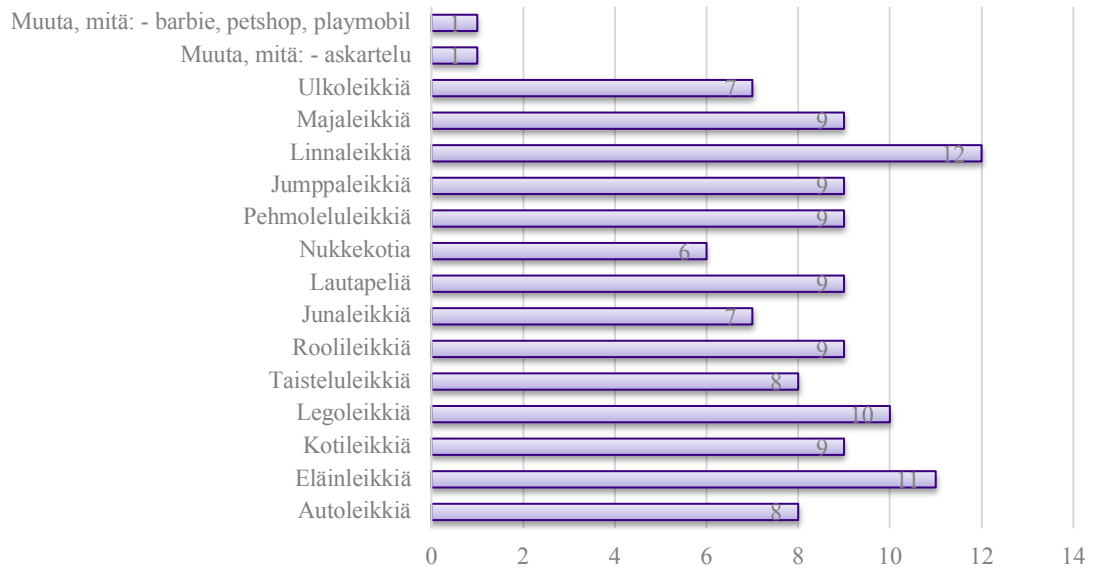
Kyllä

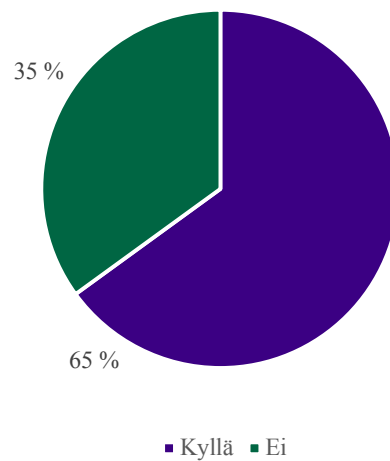
17. Onko sinulla kavereita päiväkodissa?

18. Mitä leikit päiväkodissa?

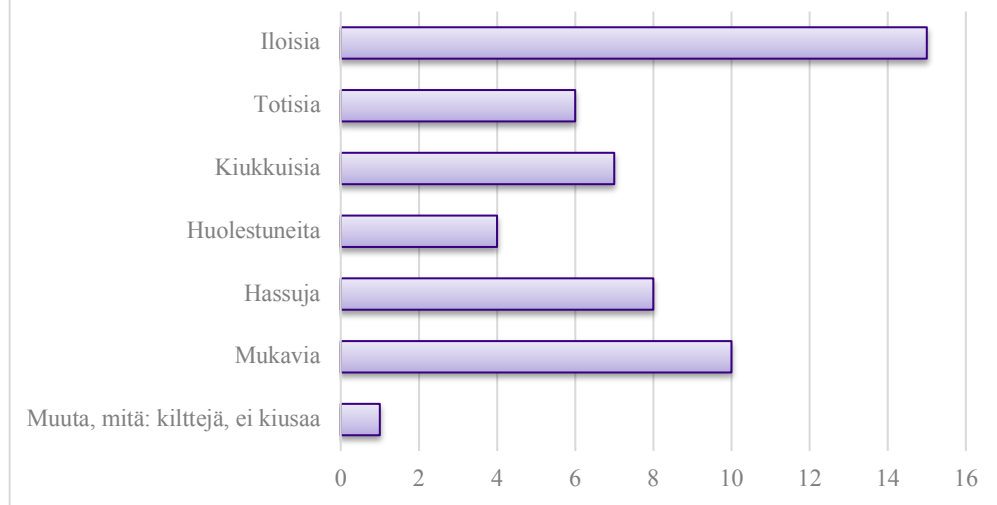

19. Onko sinua kiusattu päiväkodissa?

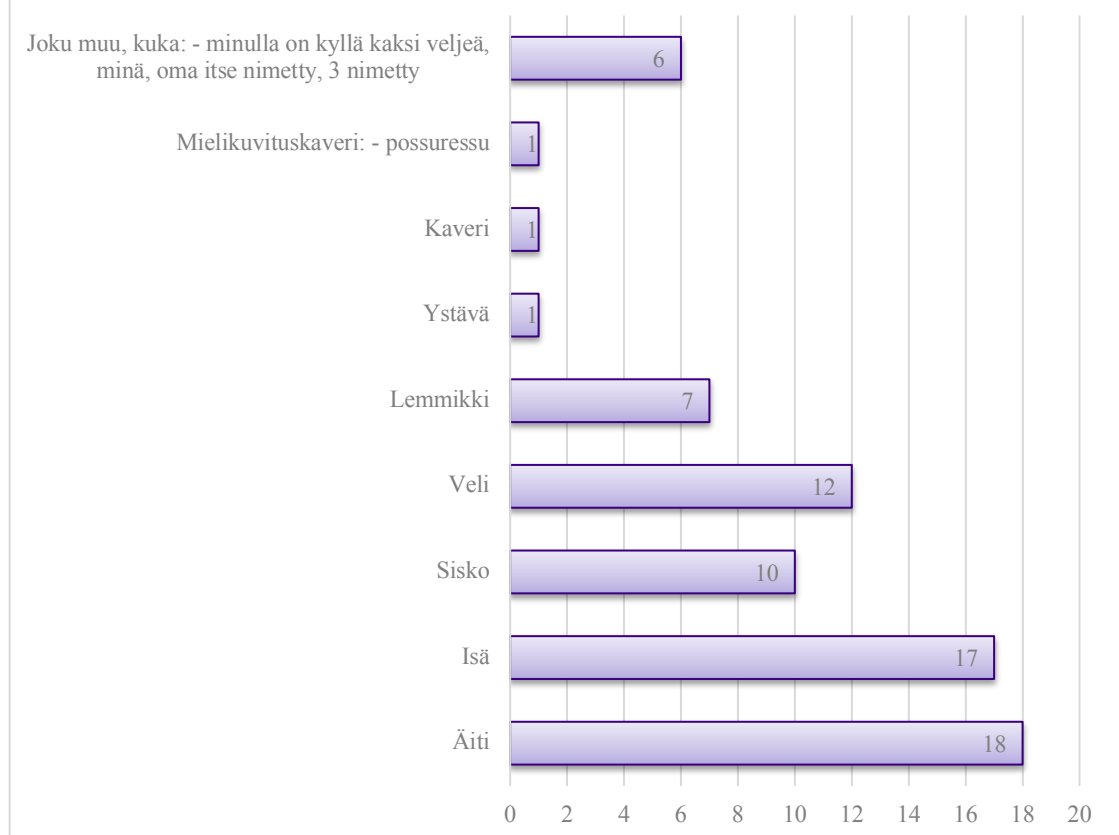
Kyllä-vastauksen
jatkokysymys:
Jos olet kokenut
kiusaamista, mil-
laista se oli?
- tyhmää
- huonoa
- kiusasi tuolissa,
tuntui vaikealta
- pahalta
- mä en leiki toisen
kanssa
- en tiedä
- pahaa

20. Millaisia ovat päiväkodin aikuiset?

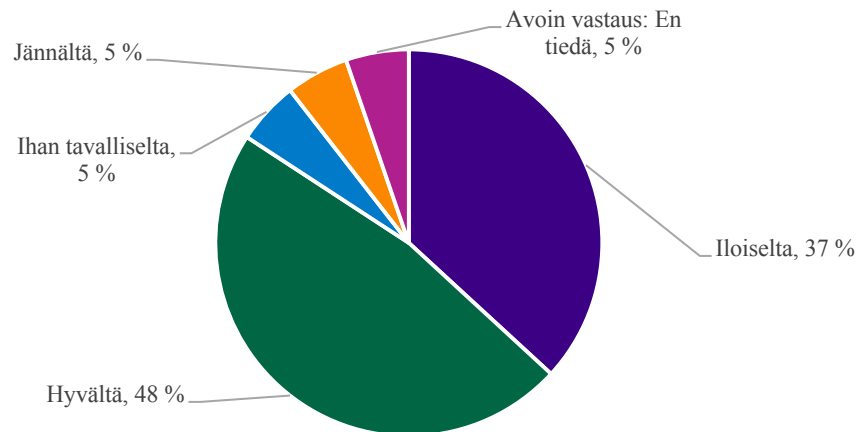

Koti

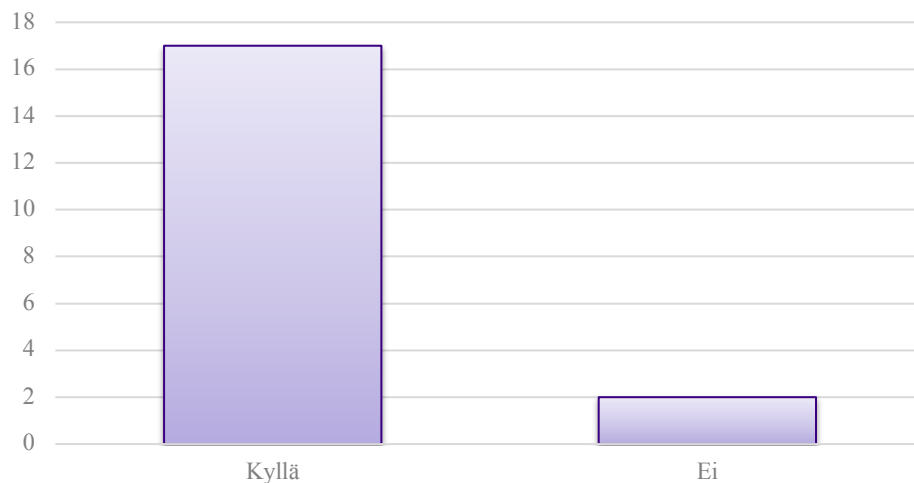
21. Kuka asuu sinun kotonasi?

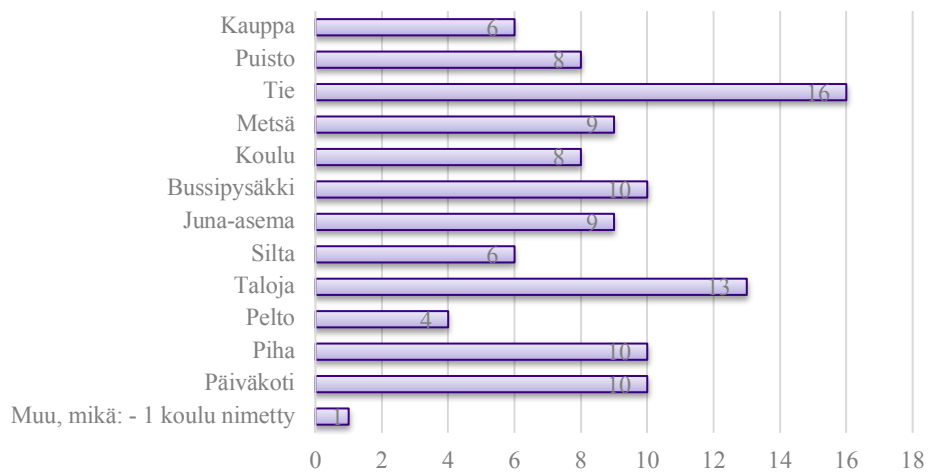
22. Miltä sinusta tuntuu, kun olet kotona?

23. Kuunnellaanko sinua kotona?

24. Mitä on sinun kotisi lähellä?

LIITE 7. Havainnointilomakkeen kysymykset

